

“स्वच्छ, सुन्दर र समुन्नत शहर, सर्लाहीको शान लालबन्दी नगर”

लालबन्दी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
लालबन्दी सर्लाही, मधेश प्रदेश, नेपाल

मध्यमकालीन खर्च संरचना
(आर्थिक वर्ष २०८१/८२-२०८५/८६)

अन्तिम प्रतिवेदन

विषयसूची

परिच्छेद - १: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य	१
१.३ कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था	२
१.३.१ संस्थागत व्यवस्था	३
१.३.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति	३
१.३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल	३
१.३.४ विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरू	३
१.३.५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	४
१.४ तर्जुमा प्रक्रिया	५
१.४.१ कार्य तालिका तथा जिम्मेवारी निर्धारण	५
परिच्छेद - २: मध्यमकालीन खर्च संरचना	६
२.१ पृष्ठभूमि	६
२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति	६
२.३ मध्यमकालीन आर्थिक खाका	७
२.४ मध्यमकालीन नतिजा खाका	७
२.५ मध्यमकालीन बजेट खाका	१०
२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण तथा बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	१२
२.६.१ रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण	१२
२.६.२ प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१३
२.६.३ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१३
२.६.४ लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१५
२.६.५ जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१५
२.६.६ स्थानीय गौरवका आयोजनाको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१७
परिच्छेद - ३: आर्थिक क्षेत्र	२१
३.१ कृषि, मत्स्य, पशुपन्छी तथा जडीबुटी	२१
३.१.१ पृष्ठभूमि	२१
३.१.२ समस्या तथा चुनौती	२१
३.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	२१
३.१.४ रणनीति	२१
३.२ जडीबुटी	२२
३.२.१ रणनीति	२२
३.३ पशुपन्छी विकास तथा मत्स्यपालन	२२
३.३.१ पृष्ठभूमि	२२
३.३.२ समस्या तथा चुनौती	२३
३.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	२३
३.३.४ रणनीति	२३
३.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	२३
३.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	२८

३.४ उद्योग, वाणिज्य, खानी, खनिज तथा आपूर्ति	२९
३.४.१ पृष्ठभूमि	२९
३.४.२ समस्या तथा चुनौती	२९
३.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	२९
३.४.४ रणनीति	३०
३.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	३०
३.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	३३
३.५ पर्यटन	३४
३.५.१ पृष्ठभूमि	३४
३.५.२ समस्या तथा चुनौती	३४
३.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	३४
३.५.४ रणनीति	३५
३.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	३५
३.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	३७
३.६ भूमि व्यवस्थापन (भू-उपयोग)	३८
३.६.१ पृष्ठभूमि	३८
३.६.२ समस्या तथा चुनौती	३८
३.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	३८
३.६.४ रणनीति	३८
३.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	३८
३.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	३९
३.७ सहकारी	४०
३.७.१ पृष्ठभूमि	४०
३.७.२ समस्या तथा चुनौती	४०
३.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	४०
३.७.४ रणनीति	४०
३.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	४०
३.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	४२
३.८ बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र	४२
३.८.१ पृष्ठभूमि	४२
३.८.२ समस्या तथा चुनौती	४२
३.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	४२
३.८.४ रणनीति	४३
३.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	४३
३.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	४३
३.९ गरीबी निवारण	४४
३.९.१ पृष्ठभूमि	४४
३.९.२ समस्या तथा चुनौती	४४
३.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	४४
३.९.४ रणनीति	४४
३.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	४५
३.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	४६

परिच्छेद - ४: सामाजिक क्षेत्र

४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	५१
४.१.१ पृष्ठभूमि	५१
४.१.२ समस्या तथा चुनौती	५१
४.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	५१
४.१.४ रणनीति	५२
४.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	५२
४.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	५७
४.२ स्वास्थ्य	५७
४.२.१ पृष्ठभूमि	५७
४.२.२ समस्या तथा चुनौती	५७
४.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	५७
४.२.४ रणनीति	५८
४.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	५८
४.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	६१
४.३ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्य	६१
४.३.१ पृष्ठभूमि	६१
४.३.२ समस्या तथा चुनौती	६१
४.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	६२
४.३.४ रणनीति	६२
४.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	६२
४.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	६३
४.४ लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण	६४
४.४.१ पृष्ठभूमि	६४
४.४.२ समस्या तथा चुनौती	६४
४.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	६४
४.४.४ रणनीति	६४
४.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	६५
४.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	६८
४.५ बालबालिका	६९
४.५.१ पृष्ठभूमि	६९
४.५.२ समस्या तथा चुनौती	६९
४.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	६९
४.५.४ रणनीति	६९
४.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७०
४.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	७१
४.६ युवा, मानव संसाधन, श्रम तथा रोजगार	७१
४.६.१ पृष्ठभूमि	७१
४.६.२ समस्या तथा चुनौती	७१
४.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	७१
४.६.४ रणनीति	७१
४.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७२

४.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	७२
४.७ खेलकुद तथा मनोरञ्जन	७३
४.७.१ पृष्ठभूमि	७३
४.७.२ समस्या तथा चुनौती	७३
४.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	७३
४.७.४ रणनीति	७३
४.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७४
४.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	७५
४.८ सामाजिक सुरक्षा	७५
४.८.१ पृष्ठभूमि	७५
४.८.२ समस्या तथा चुनौती	७५
४.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	७५
४.८.४ रणनीति	७५
४.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७६
४.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	७६
४.९ शान्ति सुरक्षा	७६
४.९.१ पृष्ठभूमि	७६
४.९.२ समस्या तथा चुनौती	७७
४.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	७७
४.९.४ रणनीति	७७
४.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७७
४.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	७८
४.१० शवदाहस्थल तथा चिहान व्यवस्थापन	७८
४.१०.१ पृष्ठभूमि	७८
४.१०.२ समस्या तथा चुनौती	७९
४.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	७९
४.१०.४ रणनीति	७९
४.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	७९
४.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	८०
परिच्छेद - ५: पूर्वाधार विकास	८८
५.१ खानेपानी तथा सरसफाई	८८
५.१.१ पृष्ठभूमि	८८
५.१.२ समस्या तथा चुनौती	८८
५.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	८८
५.१.४ रणनीति	८८
५.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	८९
५.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	९०
५.२ सिंचाई	९१
५.२.१ पृष्ठभूमि	९१
५.२.२ समस्या तथा चुनौती	९१
५.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	९१
५.२.४ रणनीति	९१

५.२.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	९२
५.२.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	९३
५.३	ऊर्जा	९३
५.३.१	पृष्ठभूमि	९३
५.३.२	समस्या तथा चुनौती	९४
५.३.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	९४
५.३.४	रणनीति	९४
५.३.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	९४
५.३.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	९५
५.४	सडक तथा यातायात	९५
५.४.१	पृष्ठभूमि	९५
५.४.२	समस्या तथा चुनौती	९६
५.४.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	९६
५.४.४	रणनीति	९६
५.४.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	९७
५.४.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	९८
५.५	आवास, भवन तथा वस्ती विकास	९८
५.५.१	पृष्ठभूमि	९८
५.५.२	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	९९
५.५.३	रणनीति	९९
५.५.४	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	९९
५.५.५	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१००
५.६	सूचना तथा सञ्चार	१००
५.६.१	पृष्ठभूमि	१००
५.६.२	समस्या तथा चुनौती	१०१
५.६.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	१०१
५.६.४	रणनीति	१०१
५.६.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	१०१
५.६.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१०२
परिच्छेद - ६: वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन		१०५
६.१	वन तथा भू-संरक्षण	१०५
६.१.१	पृष्ठभूमि	१०५
६.१.२	समस्या तथा चुनौती	१०५
६.१.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	१०५
६.१.४	रणनीति	१०५
६.१.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	१०६
६.१.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१०७
६.२	जलाधार व्यवस्थापन	१०८
६.२.१	पृष्ठभूमि	१०८
६.२.२	समस्या तथा चुनौती	१०८
६.२.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	१०८
६.२.४	रणनीति	१०८

६.२.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	१०८
६.२.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१०९
६.३	विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन	१०९
६.३.१	पृष्ठभूमि	१०९
६.३.२	समस्या तथा चुनौती	११०
६.३.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	११०
६.३.४	रणनीति	११०
६.३.५	कार्यक्रमको विस्तृत विवरण	१११
६.३.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	११२
६.४	वातावरण संरक्षण	११२
६.४.१	पृष्ठभूमि	११२
६.४.२	समस्या तथा चुनौती	११३
६.४.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	११३
६.४.४	रणनीति	११३
६.४.५	कार्यक्रमको विस्तृत विवरण	११३
६.४.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	११४
परिच्छेद - ७: संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन		११७
७.१	सुशासन तथा सेवा प्रवाह	११७
७.१.१	पृष्ठभूमि	११७
७.१.२	समस्या तथा चुनौती	११७
७.१.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य	११७
७.१.४	रणनीति	११७
७.१.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	११७
७.१.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	११९
७.२	मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय	११९
७.२.१	पृष्ठभूमि	११९
७.२.२	समस्या तथा चुनौती	११९
७.२.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	११९
७.२.४	रणनीति	११९
७.२.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	१२०
७.२.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१२०
७.३	तथ्याङ्क, व्यवस्थापन, राजश्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन तथा लेखा व्यवस्थापन	१२१
७.३.१	पृष्ठभूमि	१२१
७.३.२	समस्या तथा चुनौती	१२१
७.३.३	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	१२१
७.३.४	रणनीति	१२१
७.३.५	कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण	१२१
७.३.६	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१२२

तालिका सूची

तालिका नं. १: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य	७
तालिका नं. २: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका	८
तालिका नं. ३: त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा)	१०
तालिका नं. ४: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा)	१२
तालिका नं. ५: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१३
तालिका नं. ६: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा)	१३
तालिका नं. ७: लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा)	१५
तालिका नं. ८: जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण	१५

परिच्छेद - १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता कायम गराउने हुँदा यसलाई योजना र बजेटबीचको सेतुको रूपमा समेत परिभाषित गरिन्छ । यसले प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम/आयोजनामा स्रोत विनियोजनको सुनिश्चितता गर्दछ । कार्यान्वयन ईकाइलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने हुँदा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न मद्दत गर्छ । सीमित स्रोत साधनको विवेकपूर्ण र कुशल विनियोजन, मितव्ययी र पारदर्शी खर्च प्रणालीको स्थापना, सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधारको निर्माण मार्फत सेवाको गुणस्तरमा सुधार गरी आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम राख्न मध्यमकालीन खर्च संरचना अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहले चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्था सहितको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने कानूनी दायित्व उल्लेख रहेको छ । उल्लिखित कानूनी दायित्व पूरा गर्न तथा लालबन्दी नगरपालिकाले आफ्नो आर्थिक प्रणालीलाई मितव्ययी, पारदर्शी बनाउँदै विकासका आयोजनालाई वस्तुगत आधारमा प्राथमिकिकरण गर्न यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरेको हो ।

यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक दीर्घकालीन र आवधिक योजना, दिगो विकासका लक्ष्य तथा लालबन्दी नगरपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक योजना समेतलाई मध्यनजर गरिएको छ । लालबन्दी नगरपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा नेपालको संविधान, २०७२ द्वारा निर्दिष्ट कार्यक्षेत्र, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ लाई मार्गनिर्देशक दस्तावेजको रूपमा लिइएको छ ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

सीमित स्रोत र साधनको विवेकपूर्ण र कुशल विनियोजन, मितव्ययी र पारदर्शी खर्च, सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधारको निर्माण मार्फत सेवाको गुणस्तरमा सुधार गरी आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम राख्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ । यसले स्थानीय आर्थिक खाका अनुसार समष्टिगत र विषय क्षेत्रगत नतिजा प्राप्त हुने गरी स्रोत तथा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न मद्दत गर्छ । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा स्रोत अनुमान तर्फ आन्तरिक राजस्व, संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट विभिन्न शीर्षकमा प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट र अनुदानको आँकलन गरिएको छ । समष्टिगत स्रोतको आँकलन गरी विषय क्षेत्रगत नीति, कार्यक्रम र प्राथमिकताको आधारमा खर्चको अनुमान सहितको त्रिवर्षीय बजेट खाका समेत निर्माण गरिएको छ । कार्यक्रम/आयोजनालाई नतिजा तथा प्रतिफलमा आधारित बनाउनका लागि मध्यमकालीन नतिजा खाका समेत समावेश गरिएको छ । समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व, वित्तीय सुशासन

र नतिजामूलक विकास व्यवस्थापन मार्फत विकासको प्रतिफल सबै नगरपालिकाबासीलाई समतामूलक तवरले वितरण गर्न सार्वजनिक स्रोतको अनुमान, विनियोजन र कार्यान्वयनलाई वस्तुगत र वैज्ञानिक बनाउने प्रयास गरिएको छ। यसमा चालु आर्थिक वर्षको यथार्थ विनियोजन र आगामी दुई आर्थिक वर्षको स्रोत अनुमान समावेश गरिएको छ।

उद्देश्यहरू

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको उद्देश्य आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र वार्षिक बजेटबीच तादम्यता कायम गरी सीमित स्रोत साधनको महत्तम उपयोग गर्नु, स्थानीय सरकारको विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयनमा दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन प्रभावकारी बनाउदै आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम गर्नु हो। यसका अन्य उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्:-

१. पालिकाको आन्तरिक स्रोत, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण आदिको वास्तविक अनुमान सहित यथार्थमा आधारित बजेट खाका तर्जुमा गर्नु।
२. प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा स्रोत सुनिश्चित गर्नु।
३. मध्यावधि मूल्याङ्कनद्वारा कार्यान्वयन कुशलता र नतिजा प्राप्त उन्मुखताको विश्लेषण गर्नु।
४. तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने सबै निकायलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउनु।

१.३ कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। त्यसैगरी अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १६ मा स्थानीय तहले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। सोही ऐनको दफा १७ मा यस्तो विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। दफा १७ को उपदफा (२) मा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहाय अनुसारको विवरण खुलाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ:

१. प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य,
२. प्रस्तावित योजनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न र खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याई,
३. प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुन सक्ने आर्थिक वर्ष र त्यसपछि दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धि,
४. प्रस्तावित योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण,
५. खर्च व्यहोर्ने स्रोत र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण,
६. प्रस्तावित योजनाको मध्यम अवधिको खर्चको रणनीति र त्यसको वार्षिक खर्चसँग तादम्यता,
७. सञ्चालित योजना भए गत आर्थिक वर्षमा छुट्याइएको खर्च अनुसार लक्ष्य हासिल भए नभएको,

यसैगरी आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ को दफा ७ मा राष्ट्रिय स्रोत अनुमान समितिले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कुल राष्ट्रिय स्रोत अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। स्थानीय तहको समेत स्रोत अनुमानका आधारमा मात्र कुल राष्ट्रिय स्रोत अनुमान गर्न सकिने हुँदा सबै नगरपालिका तथा गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना बनाउनु आवश्यक छ।

१.३.१ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादत्म्यता कायम गर्ने औजार भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यसका लागि स्थानीय तहमा देहाय बमोजिमको संस्थागत व्यवस्था रहेको छः-

१.३.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६६ बमोजिमको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य मार्फत सहयोग गर्दछ :-

- (क) पालिकाको आगामी तीन वर्षको कुल स्रोत र खर्चको प्रक्षेपण गर्न,
- (ख) प्रक्षेपण गरिएको कुल स्रोत र खर्चको आधारमा विषय क्षेत्र र उपक्षेत्रगत खर्चको बजेट सीमा निर्धारण गर्न,
- (ग) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू छनौट गरी प्राथमिकताका आधारमा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा मार्गदर्शन तयार गर्न,
- (घ) बजेट सीमा स्वीकृतिका लागि कार्यपालिका समक्ष पेश गर्न,
- (ङ) पालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी समग्र कार्यको निर्देशन गर्न।

१.३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल

नगरपालिकामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि देहाय बमोजिमको एक कार्य दल रहन्छ। सो कार्यदलले प्रत्येक क्रियाकलापमा एकाइगत लागत आँकलन, शाखाहरूको विषयगत रूपमा एकीकृत बजेट मस्यौदा तयारी तथा समन्वय र सहजीकरण गर्दछ।

(क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- संयोजक
(ख) विषयगत शाखा प्रमुखहरू	- सदस्य
(ग) योजना शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गर्दा कार्यदलले आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

१.३.४ विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरू

कार्यपालिकाबाट प्राप्त स्रोत सीमा तथा मार्गदर्शन भित्र रही विषयगत शाखाहरूबाट प्राथमिकता निर्धारण भई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश भएका कार्यक्रम तथा आयोजनालाई विषयगत रूपमा छलफल, विश्लेषण र पुनः प्राथमिककरण गरी पेश गर्ने कार्य विषयगत समितिले गर्दछन्। यसका अलावा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी प्रक्रियामा विषयगत समितिले देहाय बमोजिमका कार्यहरू सम्पादन गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य मार्फत सहयोग गर्दछ

१. नगरपालिकाको त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट उपर छलफल र विश्लेषण गर्न ।
२. कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरणको आधार तयार गर्न ।
३. प्राथमिकता निर्धारण गरिएका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्न ।
 - (क) विषयगत रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरणका निर्धारित आधार, प्रक्रिया एवम् प्राप्त बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार बजेट, कार्यक्रम तथा आयोजना प्रस्ताव भए नभएको यकिन गर्न ।
 - (ख) कार्यदलबाट प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट उपर छलफल र विश्लेषण गर्न ।
 - (ग) विषय क्षेत्रगत रूपमा तयार भएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्न ।

१.३.५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति

विषयगत समितिबाट प्रस्ताव भएका विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेटको एकीकृत मस्यौदा तयारी सम्बन्धी कार्य स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६७ बमोजिमको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले गर्नुपर्दछ । मध्यमकालिन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य माफत सहयोग गर्दछ ।

- (क) मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा उपर छलफल गरी स्वीकृत बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुरूप भए नभएको एकिन गर्न,
- (ख) पालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता एवम् चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्य र विषय क्षेत्रगत सन्तुलन कायम हुने गरी स्रोत विनियोजन तथा प्रक्षेपण भए नभएको एकीन गर्न,
- (ग) गत वर्षहरूको उपलब्धि, आय र खर्चको प्रवृत्ति समेतको विश्लेषण गरी पालिकाको आर्थिक खाका तयार गर्न,
- (घ) आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति र चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण श्रोतपुस्तिका लगायतका आधारमा तय भएको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमानको आधारमा समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका तर्जुमा गर्न,
- (ङ) आवधिक योजना तथा विषय क्षेत्रगत योजनाको लक्ष्य र उपलब्धि सूचकलाई आधार मानी विषय उपक्षेत्रगत रूपमा तयार भएको नतिजा खाकाको आधारमा समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका तयार गर्न,
- (च) मध्यमकालीन खर्च संरचना दस्तावेजलाई स्वीकृतिका लागि आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रमसँगै कार्यपालिकामा पेश गर्न ।

१.४ तर्जुमा प्रक्रिया

१.४.१ कार्य तालिका तथा जिम्मेवारी निर्धारण

वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम र मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा देहाय बमोजिमको कार्यतालिकाको अवलम्बन गरिएको छ :

क्रियाकलाप	समयसीमा	जिम्मेवारी
कार्यपालिकाका सदस्य र विषयगत महाशाखा/शाखा प्रमुखलाई अभिमुखीकरण	फागुन मसान्त	कार्यदल
योजना तथा कार्यक्रमको समीक्षा एवम् स्थानीय आर्थिक खाका तयारी	चैत्र १५ गतेभित्र	कार्यपालिका
त्रिवर्षीय खर्चको प्रक्षेपण सहित बजेटको आकार र स्रोत आंकलन	बैशाख ५ गतेभित्र	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
बजेट सीमा निर्धारण तथा स्रोत बाँडफाँट	बैशाख ७ गतेभित्र	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
बजेट सीमा र मार्गदर्शन स्वीकृति तथा सम्प्रेषण	बैशाख १५ गते भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी	जेठ ५ गते भित्र	कार्यदल/विषयगत समिति
विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना विषयगत समितिमा छलफल	जेठ २५ गतेभित्र	कार्यदल/विषयगत समिति
मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम मस्यौदा तयारी	असार ५ गतेभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी सभामा पेश	असार १० गतेभित्र	कार्यपालिका
मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेटमा प्रविष्टि	असार मसान्तभित्र	योजना शाखा

यसैबिच देहायका चरणहरु पुरा गरी लालबन्दी नगरपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गरिएको छ ।

परिच्छेद - २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकारले तर्जुमा गरेको आवधिक योजना, कुशलतापूर्वक विनियोजन गरिएको सार्वजनिक खर्च र प्रभावकारी कार्यान्वयनले राष्ट्रिय र प्रादेशिक स्तरमा तय गरिएका दीर्घकालीन र आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तमा सघाउ पुऱ्याउँछ। पन्ध्रौँ आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) तथा **मधेश प्रदेशको आवधिक योजना (२०७६/७७- २०८०/८१)** ले तय गरेका सोचहरू क्रमशः “समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली तथा” “उच्च मानव विकास र पहिचान-समृद्धि मधेश समाज” को सोचलाई यथार्थमा परिणत गराउन लालबन्दी नगरपालिकाले “स्वच्छ, सुन्दर र समुन्नत शहर, सर्लाहीको शान लालबन्दी नगर” को सोच सहित प्रथम आवधिक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) तर्जुमा गरेको छ। त्यसैगरी उपलब्ध स्रोतको कुशल, मितव्ययी र प्रभावकारी व्यवस्थापनबाट आवधिक योजनाले पहिचान गरेको प्रमुख कार्यक्रम र सूचक हासिल गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८१/८२- २०८५/८६) तयार गरिएको छ।

लालबन्दी नगरपालिकाले चालु आर्थिक वर्षबाट कार्यान्वयन गर्ने गरी तयार गरेको मध्यमकालीन खर्च संरचनामा राष्ट्रिय र प्रादेशिक आवधिक योजना, दिगो विकासका लक्ष्य तथा लालबन्दी नगरपालिकाले तर्जुमा गरेको प्रथम आवधिक योजनाको समष्टिगत र क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिको आधारमा उपलब्धि सूचक निर्माण गरिएको छ। यसैगरी आन्तरिक र बाह्य स्रोत अनुमानको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत आर्थिक खाका, बजेट खाका, नतिजा खाका निर्माण गरेको छ। आवधिक योजनाको रणनीतिक स्तम्भ, आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकता क्रम, दिगो विकासको लक्ष्य, लैंगिक तथा जलवायु संकेत, स्थानीय गौरवका आयोजना तथा विषय क्षेत्रगत आयोजना/कार्यक्रमको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपण गरिएको छ।

२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

दीर्घकालीन सोच
“स्वच्छ, सुन्दर र समुन्नत शहर, सर्लाहीको शान लालबन्दी नगर”
लक्ष्य
भूमिको वैज्ञानिक सदुपयोग गरि आधुनिक र ब्यवसायिक कृषि, पर्यटन र दिगो पुर्वाधार विकासमार्फत स्वच्छ, सुन्दर र समुन्नत नगरपालिका बनाउने।
उद्देश्यहरू
<ul style="list-style-type: none">✓ दिगो विकास लक्ष्य र निर्धारित सूचकहरू हासिल गर्नु।✓ शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत आधारभूत सेवा तथा संरचनाहरूमा सबैको पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु।✓ समावेशी विकास प्रवर्द्धन सहित असमानता न्यूनीकरण गरी विकासमा सबैको अपनत्व सुनिश्चित गर्नु।✓ कृषि उत्पाकत्व वृद्धि तथा उच्च विकास गरी द्रुत आय आर्जनका अवसरहरू सिर्जना गरेर उच्च आर्थिक वृद्धिदर प्राप्त गर्नु।✓ सुशासन तथा नगरपालिकावासीहरूलाई सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति गर्नु।✓ प्रविधि विकास तथा विस्तार गर्नु।✓ मानव अधिकार संरक्षण, दण्डहिन्ताको अन्त्य सहितको सामाजिक सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्नु।

प्रमुख रणनीतिहरू

- दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने ।
- दिगो र भरपर्दो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- गुणस्तरीय शिक्षा र सुलभ स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्ने ।
- हरित अर्थतन्त्रमा आधारित उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न औद्योगिकरण गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोत, सम्पदाको संरक्षण पहिचान र परिचालन गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवाको सुदृढीकरण गर्ने

२.३ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

नगरपालिका क्षेत्रभित्र उपलब्ध मानवीय, प्राकृतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक स्रोतको उच्चतम सदुपयोग मार्फत उत्पादनमुखी व्यवसायिक कृषि, उद्योग र पर्यटनको विकास गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने तथा सोको न्यायोचित र समतामूलक वितरण गरी समन्यायिक समाजको निर्माण सहितको आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न आगामी तीन आर्थिक वर्ष निम्नानुसारको स्रोत संकलनको लक्ष्य सहित तयार गरिएका आर्थिक खाका तालिका नं. १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	गत आ.व.को उपलब्धि	चालु आ.व.को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१.	वार्षिक उत्पादन	रु. लाखमा					
१.१	कृषि	रु. लाखमा					
१.२	गैर कृषि (उद्योग र सेवा)	रु. लाखमा					
२.	औषत पारिवारिक आय	रु. लाखमा					
३.	उद्योग, व्यापार र व्यवसाय	संख्या					
४	औपचारिक क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	कार्यदिन					
५	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत					

२.४ मध्यमकालीन नतिजा खाका

संघिय सरकारको पन्ध्रौं आवधिक योजना, मधेश प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, लालबन्दी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र तथा लालबन्दी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना जस्ता आधारभूत र मार्गनिर्देशक दस्तावेजलाई आधार मानी यस नगरपालिकाको मध्यमकालीन नतिजा सूचक तयार गरिएको छ । यस अन्तर्गत

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को वास्तविक उपलब्धि २०८०/८१ को अनुमानित उपलब्धि सहित आगामी तीन आर्थिक वर्षको गन्तव्य तय गरिएको छ ।

तालिका नं. २: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

क्र.सं.	सूचक	एकाई	गत आ.व.को यथार्थ उपलब्धि	चालु आ.व.को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४
१.	५ वर्ष मुनिका कमतौल भएका बालबालिका	प्रतिशत					
२.	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत					
३.	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या					
४.	प्राविधिक वा व्यवसायिक क्षेत्रमा तालिम प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत					
५.	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत					
६.	सडक (कालोपत्रे)	कि.मि.					
७.	सडक (खण्डास्मित)	कि.मि.					
८.	सडक (धुले)	कि.मि.					
९.	३० मिनेटसम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत					
१०.	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत					
११.	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत					
१२.	ऊर्जा उपभोगमा नवीकरणीय ऊर्जाको अनुपात	प्रतिशत					
१३.	आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको जनसङ्ख्या	प्रतिशत					
१४.	५ वर्ष मुनीका बालबालिको जन्मदरता	प्रतिशत					
१५.	विपदका घटनाबाट प्रभावित परिवार	प्रति हजार					
१६.	वनजङ्गलको घनत्व (रुख प्रति हेक्टर)	संख्या					
१७.	मातृभाषामा पठनपाठन हुने विद्यालय	संख्या					
१८.	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत					
१९.	पर्यटन आगमन	संख्या					
२०.	सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट नागरिक	प्रतिशत					
२१.	आर्थिक वृद्धिदर (औसत)	प्रतिशत					

क्र.सं.	सूचक	एकाई	गत आ.व.को यथार्थ उपलब्धि	चालु आ.व.को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४
२२.	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत					
२३.	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत					
२४.	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सेवा क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत					
२५.	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत					
२६.	प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर					
२७.	गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)	प्रतिशत					
२८.	बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत					
२९.	श्रम सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत					
३०.	बेरोजगारी दर	प्रतिशत					
३१.	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता कुल परिवार	प्रतिशत					
३२.	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष					
३३.	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्ममा)	जना					

२.५ मध्यमकालीन बजेट खाका

लालबन्दी नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत, तहगत सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका स्रोत समेटी नगरपालिकाले आगामी तीन आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुने रकमलाई तलको तालिका नं ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३: त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

विवरण	आ.व. २०७९/८० को यथार्थ (रु हजारमा)	चालुआ.व. २०८०/८१ को विनियोजित बजेट (रु हजारमा)	मध्यमकालीन बजेट अनुमान र प्रक्षेपण		
			२०८१/८२ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)	२०८२/८३ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)	२०८३/८४ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)
बजेट अनुमान	११५६९६५	१०५२९८७	११५७४०६	१२७३१४६	१४००४६१
चालु खर्च	५९३५०६	६०५२४२	६६५७६६	७३२३४३	८०५५७७
पूँजीगत खर्च	५६३४५९	४४६९४५	४९१६४०	५४०८०३	५९४८८४
आय अनुमान	१०६२३२८				
आन्तरिक आय	१६९४५०	१८४२६३	२०२६८९	२२२९५८	२४५२५४
राजस्व बाँडफाँट बाट प्राप्त रकम	१५९४५७	१५६४९९	१७२१४९	१८९३६४	२०८३००
क. नेपाल सरकार	१४६९०७	१४३९४९	१५८३४४	१७४१७८	१९१५९६
ख. प्रदेश सरकार	१२५५०	१२५५०	१३८०५	१५१८६	१६७०४
रोयल्टी बाँडफाँट					
क. वन रोयल्टी					
नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	६७८६५७	५५६७००	६९२३७०	६७३६०७	७४०९६८
क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	१७८२००	१५४५००	१६९९५०	१८६९४५	२०५६४०
ख. सशर्त अनुदान (चालु)	३५२६५७	३५०७००	३८५७७०	४२४३४७	४६६७८२
ग. सशर्त अनुदान (पूँजीगत)	५२८००	१८५००	२०३५०	२२३८५	२४६२४
घ. विशेष अनुदान	८००००	२५०००	२७५००	३०२५०	३३२७५

विवरण	आ.व. २०७९/८० को यथार्थ (रु हजारमा)	चालुआ.व. २०८०/८१ को विनियोजित बजेट (रु हजारमा)	मध्यमकालीन बजेट अनुमान र प्रक्षेपण		
			२०८१/८२ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)	२०८२/८३ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)	२०८३/८४ को प्रक्षेपण (रु हजारमा)
ड. समपुरक अनुदान	१५०००	८०००	८८००	९६८०	१०६४८
प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	२८२६४	१६७२५	१८३९८	२०२३७	२२२६१
क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	१३२६४	११७२५	१२८९८	१४१८७	१५६०६
ख. सशर्त अनुदान (चालु, पुँजीगत)	१००००	०			
ग. विशेष अनुदान	३०००	३०००	३३००	३६३०	३९९३
घ. समपुरक अनुदान	२०००	२०००	२२००	२४२०	२६६२
आन्तरिक ऋण					
अन्य अनुदान	२७६७५१	३५५२७६	३९०८०४	४२९८८४	४७२८७२
जनसहभागिता	२६५००	३००००	३३०००	३६३००	३९९३०
अन्तर स्थानीय तह साभेदारी रकम					
मौज्दात रकम	११५२८७	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
कुल					
बचत (-) न्यून ()	११५२८७	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००

२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण तथा बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको लागि विभिन्न आयामबाट गरिएको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको तुलनात्मक विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.६.१ रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

रणनीतिक स्तम्भ बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपण तालिका नं. ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू हजारमा)

रणनीतिक संकेत	रणनीतिक स्तम्भ	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व. २०८०/८१ को विनियोजन		आगामी आ.व. २०८१/८२ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	आर्थिक विकास			१६३०००००	१२	१७९३००००	१२	१९७२३०००	१२	२१६९५३००	१२
२	सामाजिक विकास			५९२४००००	४५	६५१६४०००	४५	७१६८०४००	४५	७८८४८४४०	४५
३	पूर्वाधार विकास			३८२०००००	२९	४२०२००००	२९	४६२२२०००	२९	५०८४४२००	२९
४	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन			९५०००००	७	१०४५००००	७	११४९५०००	७	१२६४४५००	७
५	संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा शुसासन			९७०००००	७	१०६७००००	७	११७३७०००	७	१२९१०७००	७
कुल जम्मा				१३२९४००००	१००	१४६२३४०००	१००	१६०८५७४००	१००	१७६९४३१४०	१००

२.६.२ प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

आयोजना प्राथमिककरण तथा सांकेतिकरणको आधारमा नगरपालिकाले छनौट गरेका आयोजनाको प्राथमिकताक्रम अनुसार बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

प्राथमिकता क्रम	आयोजना संख्या	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व. २०८०/८१ को विनियोजन		आ.व. २०८१/८२ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
पहिलो											
दोस्रो											
कुल जम्मा											

२.६.३ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

क्षेत्र र उपक्षेत्रमा विनियोजित बजेटले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तमा गर्ने योगदानलाई लक्ष्यगत तवरबाट देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व. २०८०/८१ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन		आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिवीको अन्त्य			१६३०००००	९.१	१७९३००००	९.१	१९७२३०००	९.१	२१६९५३००	९.१
२	शून्य भोकमरी			३२०००००	१.८	३५२००००	१.८	३८७२०००	१.८	४२५९२००	१.८
३	स्वस्थ जीवन			२२८४००००	१२.७	२५१२४०००	१२.७	२७६३६४००	१२.७	३०४०००४०	१२.७
४	गुणस्तरीय शिक्षा			१९५५००००	१०.९	२१५०५०००	१०.९	२३६५५५००	१०.९	२६०२१०५०	१०.९

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व.२०८०/८१ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन		आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
५	लैङ्गिक समानता			५२५००००	२.९	५७७५०००	२.९	६३५२५००	२.९	६९८७७५०	२.९
६	स्वच्छ पानी र सरसफाई			४६०००००	२.६	५०६००००	२.६	५५६६०००	२.६	६१२२६००	२.६
७	दिगो र आधुनिक उर्जामा पहुँच			१००००००	०.६	११०००००	०.६	१२१००००	०.६	१३३१०००	०.६
८	समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि र मर्यादित काम			१८०००००	१.०	१९८००००	१.०	२१७८०००	१.०	२३९५८००	१.०
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार			३९६०००००	२२.१	४३५६००००	२२.१	४७९१६०००	२२.१	५२७०७६००	२२.१
१०	असमानता न्यूनीकरण			५२५००००	२.९	५७७५०००	२.९	६३५२५००	२.९	६९८७७५०	२.९
११	दिगो शहर र बस्तीहरू			७५०००००	४.२	८२५००००	४.२	९०७५०००	४.२	९९८२५००	४.२
१२	दिगो उपभोग र उत्पादन			६२०००००	३.५	६८२००००	३.५	७५०२०००	३.५	८२५२२००	३.५
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन			९५०००००	५.३	१०४५००००	५.३	११४९५०००	५.३	१२६४४५००	५.३
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग			०	०.०	०	०.०	०	०.०	०	०.०
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग			०	०.०	०	०.०	०	०.०	०	०.०
१६	शान्ति, न्याय र सबल संस्था			३००००००	१.७	३३०००००	१.७	३६३००००	१.७	३९९३०००	१.७
१७	दिगो विकासका लागि साभेदारी			३४००००००	१८.९	३७४०००००	१८.९	४११४००००	१८.९	४५२५४०००	१८.९
	कुल जम्मा			१७९५९००००	१००	१९७५४९०००	१००	२१७३०३९००	१००	२३९०३४२९०	१००

२.६.४ लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

छनौट गरिएका आयोजना/कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट लैंगिक समानता कायम गर्न पुऱ्याउने योगदानको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि गरिएको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७: लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू हजारमा)

लैंगिक संकेत	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व. २०८०/८१ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन		आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्रत्यक्ष लाभ			२६८१६.७	६	२९४९८.३७	६	३२४४८.२०७	६	३५६९३.०२७७	६
अप्रत्यक्ष लाभ			२४१३५०.३	५४	२६५४८५.३३	५४	२९२०३३.८६	५४	३२१२३७.२४९	५४
तटस्थ			१७८७७८	४०	१९६६५५.८	४०	२१६३२१.३८	४०	२३७९५३.५१८	४०
जम्मा			४४६९४५	१००	४९१६३९.५	१००	५४०८०३.४५	१००	५९४८८३.७९५	१००

२.६.५ जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असर र प्रभाव न्यूनीकरण तथा परिवर्तन अनुकूलका समायोजनामा सघाउने विशेषतायुक्त आयोजना/कार्यक्रमको आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिका प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८: जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	गत आ.व. २०७९/८० को यथार्थ		चालु आ.व. २०८०/८१ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन		आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
	प्रत्यक्ष लाभ			४४६९४.५	१०	४९१६३.९५	१०	५४०८०.३४५	१०	५९४८८.३७९५	१०
	अप्रत्यक्ष लाभ			१११७३६.२५	२५	१२२९०९.८७५	२५	१३५२००.८६२५	२५	१४८७२०.९४८८	२५
	तटस्थ			२९०५१४.२५	६५	३१९५६५.६७५	६५	३५१५२२.२४२५	६५	३८६६७४.४६६८	६५
	जम्मा			४४६९४५	१००	४९१६३९.५	१००	५४०८०३.४५	१००	५९४८८३.७९५	१००

२.६.६ स्थानीय गौरवका आयोजनाको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

२.६.६ स्थानीय गौरवका आयोजनाको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

क्र.स	उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को सशोधित अनुमान	आगामी आ.व.को विनियोजन	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण
संघ र प्रदेशको सहयोगमा							
१.	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय सेवा	भूमि आयोगसँग सम्झौता भइ संयुक्त रुपमा नाप जाँच सम्पन्न भएका दलित सुकुम्बासी, सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासलाई व्यवस्थित गर्न गराउन जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पत्र वितरण					
२.	सडक, पुल तथा यातायात	त्रिभुवनगर-लालबन्दी-सिन्धुलीको मरिन हुँदै दुम्जा जोड्ने सडकको छेडा-मरिन खण्डको सडक निर्माण					
	सिँचाई, खानेपानी तथा सरसफाई	सुनकोशी-मरिन डाइभर्सन अन्तर्गत प्राप्त हुने पानी लखन्देही (डाइने) मा खसाली खानेपानी तथा सिँचाईको व्यवस्था					
		लालबन्दी नगरपालिका र काठमाडौँ विश्व विद्यालयसँग भएको प्रारम्भिक सम्झौता बमोजिम प्राविधिक धारको उच्च शिक्षाको अध्ययन अध्यापनको विस्तारीकरण गर्न जग्गा प्रदान					
	जनस्वास्थ्य तथा पोषण	कम्तीमा १०० बेडको सुविधा सम्पन्न अस्पताल सञ्चालन					
प्रदेशको सहयोगमा							
		लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. १५ र १६ मा कालिन्जोर खोलामा					

क्र.स	उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को सशोधित अनुमान	आगामी आ.व.को विनियोजन	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण
		बाँध निर्माण गरी पानी रिचार्ज					
		लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. १४ मा नारायण खोलामा बाँध निर्माण गरी पानी रिचार्ज					
		लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. २ गैरीमा सिमसार पानीको मुहान संरक्षण					
		लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. ७ मा डुमडुमे नदीको मुहान संरक्षण					
		दुग्ध प्रशोधन केन्द्र निर्माण					
		कोल्ड स्टोर निर्माण					
	सडक, पुल तथा यातायात	पथरकोट- नारायणडाँडा भ्यूटावर हुँदै वोहरेडाँडा (पुष्पलाल पार्क) सम्म पर्यटक सडक निर्माण					
	सडक, पुल तथा यातायात	जव्दी-हरिभवन- नवलपुर-हिरापुर-छेडा शिर कालिन्जोर- परवानीपुर-रानीगंज- टिकुलिया-जव्दी सम्मको हरित चक्रपथ निर्माण					
	पर्यटन तथा संस्कृति	धार्मिक पर्यटन सर्किट योजना जव्दी ३ राजदेवी मन्दिरदेखि वडा नं. १२ जलकिनेउवर महादेव मन्दिर निर्माण					
प्रदेश र अन्तरपालिका सहकार्यमा							
		वारुणयन्त्र (दमकल) खरिद					
	पर्यटन	थारु सामुदायिक					

क्र.स	उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को सशोधित अनुमान	आगामी आ.व.को विनियोजन	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण
	तथा संस्कृति	साँस्कृतिक केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन					
	पर्यटन तथा संस्कृति	तामाङ सामुदायिक साँस्कृतिक केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन					
	पर्यटन तथा संस्कृति	मगर सामुदायिक साँस्कृतिक केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन					
	वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	फोहर व्यवस्थापन तथा ऊर्जा उत्पादन					
	सडक, पुल तथा यातायात	लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. १५ र ईश्वरपुर नगरपालिका वडा नं. १२ जोड्ने फुलजोर खोलाको पुल निर्माण					
		लखन्देही, कालिन्जो, फुलजोर नदी कटान रोक्न बाँध निर्माण					
	भवन, आवास तथा बस्ती विकास	लालबन्दी नगरपालिका वडा नं. १४ र १५ लाई पायक पर्ने स्थानमा आवासीय विद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन					
		नगर रंगशाला निर्माण					
	सडक, पुल तथा यातायात	रानीगन्ज (लालबन्दी-१७)- परवानीपुर शिरकालिन्जोर हुँदै सिन्धुलीको मरिणछाप जोड्ने सडक निर्माण					
	सडक, पुल तथा यातायात	नवलपुर (१)-हिरापुर (१०-११) जोड्ने सडक निर्माण					

क्र.स	उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को सशोधित अनुमान	आगामी आ.व.को विनियोजन	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण	आ.व. २०..../.... को खर्च प्रक्षेपण
		ऐनटीमेनम छापेडम सञ्चालन					
	सडक, पुल तथा यातायात	मटरदोभान-डापनी जाने पुल निर्माण					

परिच्छेद - ३: आर्थिक क्षेत्र

३.१ कृषि, मत्स्य, पशुपन्छी तथा जडीबुटी

३.१.१ पृष्ठभूमि

तराईको समथर भूभाग रहेको यो नगरपालिकामा मलिलो जमिनको प्रधानता रहेकोले यहाँको समृद्धिको प्रमुख संवाहक नै कृषि क्षेत्र हो । यस पालिकाका १७ वटै वडामा खेतीपाती हुनसक्ने र भैरहेका प्रसस्त कृषि क्षेत्रहरू छन् । समुद्र सहहवाट १११ मिटर देखि ६९८ मिटरको उचाइमा रहेको यो नगरपालिकाको ३२.६३ प्रतिशत भू-भाग कृषि क्षेत्रले ओगटेको छ । यहाँका प्रमुख खाद्यान्न बालीहरू धान, गहुँ, मकै हुन् भने फलफूल बालीहरू केरा, आँप, भुइँकटहर, अम्बा, लिची आदि हुन् । त्यसैगरी दलहन बालीहरू मसुरो, मास, रहरी आदि, तेलहन बालीहरू तोरी, तिल, सूर्यमुखी, आलस आदि, मसला बालीहरू खुर्सानी, अदुवा, लसुन, प्याज, धनिया, बेसार, कागती, मेवा लगायत उष्ण क्षेत्रमा लगाइने सबै प्रकारका तरकारी बालीहरूको यहाँ प्रचुर मात्रामा उत्पादन हुने गरेको छ । नगरपालिकाको अधिकांश जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न रहेकोले नगरपालिकाको दीर्घकालीन विकास र समृद्धिका लागि यो क्षेत्रलाई वैज्ञानिकिकरण र व्यवसायिकीकरण गर्न सकिने प्रबल संभावना रहेको छ ।

३.१.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत तथा निर्वाहमुखी कृषि प्रणाली, पर्याप्त सिंचाईको अभाव, समयमा कृषि मल, विउ र सामाग्रीको उपलब्ध नहुन, कृषिको व्यवसायिकरण र कृषि उपजको बजारीकरण जस्ता समस्या र चुनौती रहेका छन् ।

३.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

वैज्ञानिक, व्यवसायिक, र उच्च प्रतिफल युक्त निर्यातमुखी कृषि

लक्ष्य

नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको मूल संवाहकको रूपमा कृषिको विकास

उद्देश्यहरू

- ✓ व्यवसायिक र उच्च प्रतिफलमुखी उत्पादनमा केन्द्रित हुनु ।
- ✓ नमूना कृषि ग्रामको रूपमा विकास गर्नु ।
- ✓ वातावरण मैत्री दिगो कृषि र कृषिमा आधारित उद्योगहरूको विकास गर्नु ।
- ✓ व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादनको सुरुवात गर्नु ।

३.१.४ रणनीति

१. व्यवसायिक सोचको अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमुखीकरण तथा तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
२. उच्च, प्रतिफलमुखी सघन खेती प्रणालीको अबलम्बन गर्ने ।

३. कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गर्ने ।
४. अत्यावश्यकिय कृषि सामग्रीको पहुँच र उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
५. खाद्यान्न तथा मल भण्डारण तथा विषादिको प्रयोगसम्बन्धी कृषक ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने ।
६. सहूलियतपूर्ण कृषि कर्जाको व्यवस्था गर्ने ।
७. कृषि विमालाई प्रभावकारी बनाउने ।
८. असल अभ्यासहरूको अध्ययन र अवलोकन गर्ने ।
९. सघन कृषि उत्पादन क्षेत्रको वर्गीकरण र घोषणा गर्ने ।
१०. कृषिको विकासका लागि आवश्यक भौतिक कृषि पूर्वाधारको क्रमश विकास गर्दै नमूना कृषि क्षेत्र बनाउने ।
११. वातावरण मैत्री दिगो कृषि सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
१२. नगरपालिकामा निरन्तर उत्पादन हुनसक्ने कृषिजन्य कच्चा पदार्थको पहिचान गर्ने ।
१३. निजी क्षेत्र र अगुवा कृषकको समन्वय र सहकार्यमा कम्तीमा “एक वडा एक कृषि” मा आधारित उद्योगको निर्माण गर्ने ।
१४. स्थानीय कृषि उद्योगबाट उत्पादित सामग्रीको ब्रान्डिङ गर्ने ।
१५. कृषि र पर्यावरणमैत्री मौरीपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने ।

३.२ जडीबुटी

नेपालमा भौगोलिक तथा जैविक विविधताका कारण वनजंगल क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका जडीबुटीहरू पाइन्छन् । यस नगरपालिकामा भाडी बुट्यान सहितको वनजंगल क्षेत्रले कूल भूभागको करिब ५२.९४ प्रतिशत भूभाग ओगटेका कारण विभिन्न प्रकारका जडीबुटीहरू पाइन्छन् । नगरपालिकामा विशेषगरी गुर्जो, बोजो, हरो, बरो, अमला, गुजरगानो, निम, तितेपाती, तुलसी, लेमन ग्रास, चाबुक, पिपला, सर्पगन्धा, असुरो, पानिअमला, सालधुप, कुरीलो, कुकुर दाईने, नागवेली, भलायो आदि जस्ता जडीबुटीहरू पाइन्छन् । तथापि यस्ता जडीबुटीहरूको व्यावसायिक उत्पादन हुनसकेको छैन । यस्ता जडीबुटीहरूको पहिचान गरी व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गर्न सकेमा स्थानीयवासीको आयआर्जनमा समेत सुधार ल्याउन सकिन्छ ।

३.२.१ रणनीति

१. नगरपालिकामा पाइने बहुमुल्य जडीबुटीको पहिचान र संरक्षण गर्ने ।
२. कृषकलाई व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादनको लागि प्रोत्साहन गरिने
३. कृषि र जडीबुटी उत्पादनलाई एकीकृत गरी व्यवसायिकता प्रवर्द्धन गर्ने ।

३.३ पशुपन्छी विकास तथा मत्स्यपालन

३.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालका अन्य स्थानहरूमा जस्तै यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारहरूले पशुपन्छी पाल्ने गरेका छन् । उष्ण क्षेत्रमा उपयुक्त हुने जातका गाई, भैंसी, बाखा, भेडा, बगुर, कुखुरा, हाँस, ब्रोइलर कुखुरा, बट्टाई, मौरी लगायतका पशुपन्छीहरूको यहाँ व्यवसायिक उत्पादनको राम्रो संभावना रहेको छ । पशुपन्छी पालनमा आधुनिकिकरण र व्यवसायीकरण हुन नसकेकोले यिनीहरूको विक्री वितरणबाट प्राप्त हुने आमदानी भने न्यून रहेको छ । अर्कोतर्फ, यस नगरपालिकामा माछापालनबाट आर्थिक आमदानीको राम्रो सम्भावना भएतापनि केही फाट्टफुट्ट बाहेक ठूलोस्तरको व्यवसायिक माछापालन भने यो नगरपालिका रहेको छैन । नगरपालिकामा

भूमिगत जलस्रोतको पर्याप्त उपलब्धता भएकोले स्थानीय जलवायू अनुकूल माछा पालन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौती

पशुपंक्षी पालन कार्यलाई व्यवसायिक बनाउन नसकिनु, बजारको माग अनुसारको उत्पादन र आपूर्ति संयन्त्रको व्यवस्था नहुनु, स्थानीय प्रजातीका पशुपंक्षी, माछाका संरक्षणको लागि पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान नहुनु जस्ता समस्या र चुनौतीको विद्यमानता रहेको छ ।

३.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन मार्फत आर्थिक समृद्धि

लक्ष्य

आधुनिक, वैज्ञानिक र व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनमार्फत निर्यातमुखी उत्पादनलाई बढावा दिने

उद्देश्यहरू

- ✓ पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायिक बनाउनु ।
- ✓ पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
- ✓ माछाको व्यवसायिक उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।

३.३.४ रणनीति

१. पशुपन्छी पालनमा व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमुखीकरण गर्ने ।
२. युवा उद्यमीहरूलाई यसतर्फ आकर्षण गर्न विशेष सहूलियत प्रदान गर्ने ।
३. पशुपन्छी उत्पादनलाई आवश्यक कृषि सामग्री तथा प्रविधिको उपलब्धता वृद्धि गर्ने ।
४. कृषि तथा पशुपन्छी तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने ।
५. पशुपन्छीजन्य उत्पादनको निर्यात गर्ने ।
६. माछापालनमा इच्छुक कृषक पहिचान गर्ने ।
७. माछाका भूरामा अनुदान दिने ।
८. माछाको स्थानीय माग पूरा गरी निर्यात गर्ने ।
९. पोखरी निर्माणमा अनुदान तथा सहूलियत दिने ।

३.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	कृषक वर्गीकरण तथा परिचय पत्र वितरण	साना, ठूला, अगुवा, उत्कृष्ट लगायतका कृषक पहिचान र परिचय-पत्र वितरण	०८१/८२-०८३/८४	१५००	कृषक वर्गीकरण तथा परिचय पत्र वितरण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२.	कृषि सम्बन्धी अभिमुखीकरण, तालिम र अन्तरक्रिया	कृषि सम्बन्धी सबै किसिमका तालिम, अन्तरक्रिया र अभिमुखीकरण	सालबसाली	१०००	कम्तीमा १०० जना कृषकलाई अभिमुखीकरण, तालिम र अन्तरक्रिया संचालन भएको हुने
३.	कृषक पाठशालाको पाठ्यक्रम निर्माण र शिक्षक व्यवस्थापन	कृषक पाठशाला सञ्चालन र व्यवस्थापन	०८१/८२- ०८४/८५	२०००	कृषक पाठशालाको पाठ्यक्रम निर्माण र कृषि सम्बन्धी दक्ष शिक्षकको व्यवस्थापन भएको हुने
४.	कृषि उपजको मूल्य श्रृंखला निर्धारण	कृषि उपजको मूल्य निर्धारण	०८१/८२- ०८३/८४	२००	मूल्य श्रृंखला निर्धारण भएको हुने
५.	वडा स्तरिय उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारको प्रवन्ध	कृषि कार्यलाई प्रोत्साहन	सालबसाली	१००	प्रत्येक वडामा २ कृषक उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारबाट पुरस्कृत भएको हुने
६.	नगरपालिकाका प्रमुख सिँचाइ योजनाहरूको प्राथमिकीकरण	सिँचाइ योजनाको प्राथमिकीकरण	०८१/८२- ०८३/८४	२००	पालिकाका सिँचाइ योजनाको प्राथमिकीकरण भएको हुने
७.	वडास्तरीय सघन कृषि क्षेत्र तथा मिश्रित बाली/अन्तरबाली वर्गीकरण तथा पहिचान	सघन कृषि क्षेत्र पहिचान र वर्गीकरण	०८१/८२- ०८३/८४	११००	सघन कृषि क्षेत्र पहिचान र वर्गीकरण भएको हुने
८.	वडास्तरीय उच्च मूल्यका बाली तथा उत्पादन संभाव्यता अध्ययन	उच्च मूल्यका बाली पहिचान	०८१/८२- ०८३/८४	१२००	उच्च मूल्यका बाली पहिचान तथा उत्पादन सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
९.	बाँझो क्षेत्र तथा बगर खेती क्षेत्र पहिचान र विवरण संकलन गरी बगर खेती विस्तार	बगर खेती विस्तार	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	बाँझो क्षेत्र तथा बगर खेती क्षेत्र पहिचान र बगर खेती विस्तार भएको हुने
१०.	जग्गाको वर्गीकरण गरि कृषियोग्य जग्गाको चक्काबन्दी तथा कन्ट्र्याक्ट फार्मीडका लागि समन्वय	जग्गाको वर्गीकरण	०८१/८२- ०८४/८५	८००	कृषियोग्य जग्गाको चक्काबन्दी तथा कन्ट्र्याक्ट फार्मीडका लागि समन्वय भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११.	प्रत्येक वडामा बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन	वडा बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	७५०	बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
१२.	रासायनिक मल माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	रासायनिक मल माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	१२००	रासायनिक मल माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण भएको हुने
१३	वडास्तरीय बीज बैङ्क निर्माण	बीज बैङ्क निर्माण	०८१/८२-०८२/८४	१२००	करीब १७ वटा बीज बैङ्क निर्माण भएको हुने
१४	नगरपालिकास्तरीय Custom Hiring Center निर्माण	Custom Hiring Center निर्माण	०८२/८३-०८३/८४	१४००	पालिकामा एक Custom Hiring Center निर्माण भएको हुने
१५	नगरपालिकास्तरीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र निर्माण	कृषि अनुसन्धान केन्द्र निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	१०००	पालिकामा एक कृषि अनुसन्धान केन्द्र निर्माण भएको हुने
१६	नगरपालिकास्तरीय कृषि Call Center को स्थापना	कृषि Call Center को स्थापना	०८१/८२-०८२/८३	५५०	नगरपालिकामा एक कृषि Call Center को स्थापना भएको हुने
१७	घुम्ती माटो परिक्षण शिविर सञ्चालन	माटो परीक्षण	सालबसाली	७००	माटो परिक्षण शिविर सञ्चालन भएको हुने
१८	जैविक विषादी उत्पादन तालिम	जैविक विषादी उत्पादन	०८१/८२-०८३/८४	१०००	जैविक विषादी उत्पादन तालिम भएको हुने
१९	कृषक तथा बीमा कम्पनी बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम	कृषि विमा प्रवर्द्धन	०८१/८२-०८२/८३	५००	कृषक तथा बीमा कम्पनी बीच अन्तरक्रिया भएको हुने
२०	विपन्न कृषक बीमा अनुदान	कृषक बीमा अनुदान	०८१/८२-०८३/८४	८००	विपन्न कृषक बीमा अनुदान दिइएको हुने
२१	कृषि क्षेत्र विशेष अगुवा कृषक अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण	कृषक अनुभव आदन प्रदान	सालबसाली	३००	कृषक अनुभव आदन प्रदान भएको हुने
२२	वार्षिक कृषि मेलाको आयोजना	कृषि प्रदर्शनी	०८१/८२-०८३/८४	२०००	एक वर्षमा कम्तीमा एक वटा कृषि मेलाको आयोजना भएको हुने
२३	कृषि क्षेत्र विशेष मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन तथा	मापदण्ड निर्माण कार्यान्वयनको अनुगमन	०८१/८२-०८३/८४	१००	कृषि क्षेत्र सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन तथा

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	अनुगमन संयन्त्र निर्माण				अनुगमन संयन्त्र निर्माण भएको हुने
२४	कृषि सडक स्तरोन्नति	सहज पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	९०००	कृषि सडक स्तरोन्नति भई सहज पहुँच हुने
२५	वडास्तरीय कृषि उपज तथा जडीबुटी संकलन र शीत भण्डारण केन्द्र निर्माण	संकलन र भण्डारण व्यवस्थापन	०८१/८२-०८४/८५	१३००	प्रत्येक वडामा कृषि उपज तथा जडीबुटी संकलन र भण्डारण व्यवस्थापन भएको हुने
२६	शीत भण्डार निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन	शीत भण्डार निर्माण	०८१/८२-०८५/८६	२००	शीत भण्डार निर्माण भएको हुने
२७	नगरपालिका स्तरीय सामुदायिक कृषि सेवा केन्द्र स्थापना	कृषि सेवा केन्द्र स्थापना	०८१/८२-०८३/८४	१५००	पालिकामा एक सामुदायिक कृषि सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
२८	जोन र सुपर जोन पहिचान र स्वचालित वार्षिक तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	५००	वार्षिक तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
२९	खाद्य तथा कृषि उपज गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना	गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना	०८२/८३-०८४/८५	१५००	नगरपालिकामा एक खाद्य तथा कृषि उपज गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना भएको हुने
३०	कृषि सम्बन्धी उपभोग्य वस्तुको वस्तुगत माग सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	कृषि वस्तुको उत्पादन र मागको अभिलेख	०८१/८२-०८२/८३	१००	कृषि वस्तुको उत्पादन र मागको सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन भएको हुने
३१	मह उपभोक्ता बजारको अध्ययन	संभावित बजारको अध्ययन	०८१/८२-०८२/८३	८००	संभावित बजारको अध्ययन भएको हुने
३२	नगरपालिकामा पाइने सबै प्रकारका जडीबुटीको ब्रोसर तथा प्रोफाइल तयार	जडीबुटीको प्रोफाइल तयार	०८१/८२-०८२/८३	५००	जडीबुटीको ब्रोसर तथा प्रोफाइल तयार भएको हुने
३३	नगरपालिकास्तरीय Herborium निर्माण	Herborium निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	१०००	पालिकामा एक Herborium निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३४	जडीबुटी सम्बन्धी जनचेतना सञ्चार	जनचेतना सञ्चार	०८१/८२-०८२/८३	५००	जडीबुटी सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३५	स्थानीय जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतना	जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे सुसुचित	०८१/८२-०८२/८३	५००	स्थानीयस्तरमा जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतनामूलक कार्यक्रम सम्पन्न भएको हुने
३६	अगुवा तथा युवा पशुपन्छी पालक कृषक पहिचान	कृषक पहिचान	०८१/८२-०८२/८३	१०००	युवा पशुपन्छी पालक कृषक पहिचान भएको हुने
३७	बेरोजगार युवा र व्यवसायिक पशुपन्छी पालन कृषकलाई Venture Capital को प्रबन्ध	Venture Capital को प्रबन्ध	०८१/८२-०८२/८३	१०००	बेरोजगार युवा र पशुपन्छी पालन कृषकलाई Venture Capital को प्रबन्ध भएको हुने
३८	अगुवा तथा युवा कृषक विशेष अभिमुखीकरण, तालिम तथा अवलोकन भ्रमण	अभिमुखीकरण, तालिम तथा अवलोकन भ्रमण	०८१/८२-०८२/८३	२००	वर्षमा कम्तीमा एक युवा कृषक विशेष अभिमुखीकरण, तालिम तथा अवलोकन भ्रमण सम्पन्न भएको हुने
३९	व्यवसायिक पशुपन्छी पालक, युवा कृषक, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई व्याज अनुदान	व्याज अनुदान	०८१/८२-०८३/८४	१२००	व्यवसायिक पशुपन्छी पालक, युवा कृषक तथा वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई व्याज अनुदान प्रदान गरिएको हुने
४०	उन्नत जातका बोका, राँगा, बहर तथा माउमा अनुदान	कृषि अनुदान	०८१/८२-०८३/८४	१४००	उन्नत जातका बोका, राँगा, बहर तथा माउमा अनुदान प्रदान गरिएको हुने
४१	सामुहिक व्यवसाय गर्ने समूहलाई व्याजमा सहूलियत	व्याजमा सहूलियत	०८१/८२-०८२/८३	७००	सामुहिक व्यवसाय गर्ने समूहलाई व्याजमा सहूलियत प्रदान गरिएको हुने
४२	घाँसको व्यवसायिक उत्पादन सम्बन्धी कृषक तालिम	व्यवसायिक घाँस उत्पादन	०८१/८२-०८२/८३	४००	घाँसको व्यवसायिक उत्पादन सम्बन्धी कम्तीमा ५० कृषकलाई तालिम दिइएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४३	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा उपलब्ध	सालबसाली	६५०	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन भएको हुने
४४	पशुबीमा, अनुदान, सहूलियत तथा अन्तरक्रिया	पशुपन्छी पालन कार्यमा सहजीकरण	सालबसाली	११००	पशुबीमा, अनुदान, सहूलियत तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम भएको हुने
४५	उन्नत नश्ल तथा कृत्रिम गर्भाधान सेवा विस्तार	पशु प्रजनन सेवाको विस्तार	सालबसाली	८००	उन्नत नश्ल तथा कृत्रिम गर्भाधान सेवा विस्तार भएको हुने
४६	लागत सहभागितामा Cow Mat वितरण	Cow Mat वितरण	०८१/८२-०८३/८४	१५५०	लागत सहभागितामा Cow Mat वितरण भएको हुने
४७	पशुपालन पकेट क्षेत्र र घाँस बीज बैङ्क स्थापना	घाँस बीज बैङ्क स्थापना	०८२/८३-०८४/८५	२०००	पशुपालन पकेट क्षेत्र र घाँस बीज बैङ्क स्थापना भएको हुने
४८	अद्यावधिक पशुपन्छी तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	३००	अद्यावधिक पशुपन्छी तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण भएको हुने
४९	पशुपन्छी उपज संकलन केन्द्रको निर्माण	संकलन केन्द्रको निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	८००	कम्तीमा एक पशुपन्छी उपज संकलन केन्द्रको निर्माण भएको हुने
५०	पशुपन्छी जन्य उत्पादन निर्यात बजारको माग अध्ययन	माग र आपूर्ति सन्तुलन	०८१/८२-०८२/८३	३००	पशुपन्छी जन्य उत्पादन निर्यात बजारको माग अध्ययन भएको हुने
५१	माछा पोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई लागत सहभागितामा अनुदान	माछा पोखरी निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	९००	माछा पोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई लागत सहभागितामा अनुदान प्रदान गरिएको हुने

३.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विभिन्न कृषि पेशामा संलग्न कृषकको खण्डिकृत तथ्याङ्क उपलब्ध हुने, व्यवसायिक कृषिका लागि आवश्यक प्राविधिक सेवामा सहज पहुँच सुनिश्चित हुने, उच्च मुल्यका बालीनालीबारे कृषकलाई जानकारी हुने, उद्यमी सोचयुक्त नवयुवा कृषिमा आर्कषित हुने, उचित भण्डारणका लागि शीतघर, बिक्री वितरण केन्द्र/कक्षको स्थापना, उत्पादन संभावनाका आधारमा जोनिङ्ग हुने, जडीबुटी सम्बन्धी प्रोफाइलिङ्ग हुने, कृषि सामाग्रीमा अनुदान, सहूलियत प्राप्त भएको हुनेछ। उल्लिखित क्रियाकलाप प्राथमिकता र उचित लगानीका साथ संचालन नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ। नगरपालिका क्षेत्रमा पशुपंक्षी तथा माछा पालक कृषकको तथ्याङ्क उपलब्ध, प्राविधिक सेवाको विस्तार र सहज पहुँच स्थापना, संकलन तथा बिक्री

वितरण केन्द्रको स्थापना पशुपंक्षी तथा माछा पालक कृषकलाई सहूलियत दरको ऋण तथा अनुदान उपलब्ध भएमा व्यवसायिक उत्पादन फस्टाउने संभावना रहन्छ । उपयुक्त लगानी, कृषक अभिमुखिकरण, बजारको पहिचान, माग र आपूर्तिबीच सम्बन्ध कायम गराउन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

३.४ उद्योग, वाणिज्य, खानी, खनिज तथा आपूर्ति

३.४.१ पृष्ठभूमि

लालबन्दी नगरपालिकामा मुख्यतया कृषि पेशामा संलग्न घरपरिवारको संख्या बढी भएकोले विशेषगरी कृषिमा आधारित साना तथा मध्यम किसिमका उद्योग र अन्य घरेलु उद्योगहरू यहाँ सञ्चालनमा रहेका छन् तथापि ठूलो स्तरका उपभोक्ता बजारहरूको निकटता रहेकोले यहाँ व्यावसायिक रूपमा गाई, भैसी, बंगुर, माछा, कुखुरा, बाखा आदि पालन भइरहेको छ । नगरपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँ उत्पादनहुने कृषि उपजको छिमेकी जिल्ला, ठूला शहरहरू जस्तै जनकपुर, काठमाडौं, पोखरा, नेपालगञ्ज, नारायणगढ आदिमा निर्यातहुने गरेको छ भने वडा नं. ७ को लालबन्दी बजार र वडा नं. १ को नवलपुर बाट दैनिक संकलन तथा विक्रीहुने गरेको छ । यसै गरी यहाँ हरेक सोमबार र विहवार लालबन्दी बजार मा र हरेक मंगलबार र शुक्रबार नवलपुरमा पशुहाट लाग्ने गरेको छ । लालबन्दीमा लाग्ने हाटबजारमा खसी र बाखाको कारोबार हुने गर्दछ भने नवलपुरको हाटबजारबाट गाई, भैसी, गोरु लगायतका चौपायको विक्री वितरण हुने गर्दछ ।

३.४.२ समस्या तथा चुनौती

आर्थिक पूर्वाधारको कमी, बैंक तथा वित्तीय औद्योगिक कर्जा परिचानको कमजोर अवस्था, संगठित निजी क्षेत्रको अनुपस्थिति, अद्यौगिक सीप विकास केन्द्र नहुनु लगायतका समस्या तथा चुनौती खानी, खनिज, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा व्याप्त छन् ।

३.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

नगरमा उद्योग घरघरमा उत्पादन, जनसहभागितामुलक रोजगारी र आयआर्जन

लक्ष्य

आगामी पाँच वर्षमा नगरपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान कम्तीमा २० प्रतिशत पुऱ्याई रोजगारी श्रृजना गर्ने ।

उद्देश्यहरू

- ✓ उद्योगका लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधारको क्रमिक विकास गर्नु ।
- ✓ नगरपालिकामा उत्पादने हुने स्थानीय कच्चा पदार्थ तथा कृषि उपजमा आधारित उद्योग स्थापनामार्फत आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्नु ।
- ✓ खानी तथा खनिज क्षेत्रको अन्वेषण गर्नु ।
- ✓ स्थानीय बजार प्रबर्द्धन र व्यवस्थापनमार्फत वाणिज्य बजार र आपूर्ति प्रणाली सुदृढ गर्नु ।

३.४.४ रणनीति

१. नीतिगत सुधार गरी लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्ने ।
२. प्रमुख औद्योगिक पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. निजी क्षेत्र र अगुवा कृषकको समन्वय र सहकार्यमा कम्तीमा एक वडा एक कृषिमा आधारित उद्योगको निर्माण गर्ने ।
४. स्थानीय कृषि उद्योगबाट उत्पादित सामग्रीको ब्रान्डिङ गर्ने ।
५. खानी तथा खनिज क्षेत्रको अन्वेषण, उत्खनन् तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
६. बजार, व्यापार तथा वाणिज्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण गर्ने ।
७. स्थानीय बजार प्रबर्द्धन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

३.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	उद्योगका लागि करारमा दिन सकिने जग्गा पहिचान गर्न अध्ययन	औद्योगिक जग्गाको पहिचान	०८१/८२-०८१/८२	५००	उद्योगका लागि करारमा दिन सकिने जग्गा पहिचान गर्न अध्ययन भएको हुने
२	श्रमिक, उद्योग र उद्यमी मैत्री सम्बन्धी नीति, कानून संशोधन गर्न विज्ञसँग परामर्श	कानूनको निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	५००	श्रमिक, उद्योग र उद्यमी मैत्री सम्बन्धी नीति, कानून संशोधन गर्न विज्ञसँग परामर्श लिइएको हुने
३	महिला तथा युवा उद्यमी पहिचान, सहूलियत तथा अनुदान	नव उद्यमीलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	१०००	१०० जना महिला तथा युवा उद्यमी पहिचान गरी अनुदान वितरण गरिएको हुने
४	ठूला लगानी भित्र्याउन बाह्य लगानीकर्ताहरूसँग लगानी सम्मेलन	लगानी सम्मेलन आयोजना	०८२/८३-०८२/८३	१५००	वर्षमा कम्तीमा एक पटक बाह्य लगानीकर्ताहरूसँग लगानी सम्मेलन आयोजना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५	दश लाखसम्मको उद्योग लगानी प्रस्तावका लागि व्याज अनुदान	उद्योग लगानी प्रस्तावका लागि व्याज अनुदान	०८०/८१-०८३/८४	१०००	दश लाखसम्मको उद्योग लगानी प्रस्तावका लागि व्याज अनुदान वितरण गरिएको हुने
६	पालिकास्तरीय औद्योगिक ग्राम निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन	औद्योगिक ग्रामको सम्भाव्यता अध्ययन	०८२/८३-०८२/८३	१०००	पालिकामा एक औद्योगिक ग्राम निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
७	उद्योग क्षेत्रको स्थिति पत्र प्रकाशन	उद्योगको अवस्था अवगत	०८२/८३-०८२/८३	१००	उद्योग क्षेत्रको स्थिति पत्र प्रकाशन गरिएको हुने
८	औद्योगिक क्षेत्र विद्युतीकरण, सडक निर्माण र स्तरोन्नति	औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	९०००	औद्योगिक क्षेत्र विद्युतीकरण, सडक निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने
९	कच्चा पदार्थ उत्पादन केन्द्रित उद्योगी कृषक अन्तरक्रिया	कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न कृषकलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	१००	कच्चा पदार्थ उत्पादन केन्द्रित उद्योगी कृषक अन्तरक्रिया गरिएको हुने
१०	औद्योगिक क्षेत्र केन्द्रित प्रहरी विट स्थापना तथा निर्माण	औद्योगिक सुरक्षा	०८२/८३-०८३/८४	४००	औद्योगिक क्षेत्र केन्द्रित प्रहरी विट स्थापना भएको हुने
११	औद्योगिक श्रमिक तथा श्रम सूचना तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	श्रम सूचना तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	०८२/८३-०८३/८४	५००	औद्योगिक श्रमिक तथा श्रम सूचना तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
१२	बाली विशेष पकेट क्षेत्र स्तरिय उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन	कृषिमा आधारित उद्योगको प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८३/८४	३००	बाली विशेष पकेट क्षेत्र स्तरिय उद्योगहरूको सम्भाव्यता

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					अध्ययन गरिएको हुने
१३	एक वडा एक कृषि उद्योग अर्न्तगत उद्योगी पहिचान	उद्योगी पहिचान	०८३/८४- ०८३/८४	५००	एक वडा एक कृषि उद्योग अर्न्तगत उद्योगी पहिचान गरिएको हुने
१४	कृषि उद्योगी विशेष अभिमुखीकरण कार्यक्रम	कृषिमा आधारित उद्योगीलाई अभिमुखीकरण	साल बसाली	३००	कम्तीमा ५० कृषि उद्योगीलाई विशेष अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१५	रैथाने प्रजातिका बालीहरूको पहिचान तथा बीज बैङ्क स्थापना	रैथाने प्रजातिका बिज संरक्षण	०८२/८३- ०८३/८४	५००	रैथाने प्रजातिका बालीहरूको पहिचान गरी १ बीज बैङ्क स्थापना भएको हुने
१६	स्थानिय औद्योगिक उत्पादनहरूको प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेबलिङ, गुणस्तर तथा ब्रान्डिङ सम्बन्धि तालिम	औद्योगिक सीप विकास	०८१/८२- ०८३/८४	३००	स्थानिय औद्योगिक उत्पादनहरूको प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेबलिङ, गुणस्तर तथा ब्रान्डिङ सम्बन्धि तालिमहरू संचालन भएको हुने
१७	पालिकास्तरिय खाद्य गुणस्तर मापन केन्द्रको स्थापना	खाद्य गुणस्तर मापन केन्द्रको स्थापना	०८२/८३- ०८३/८४	८००	पालिकामा एक खाद्य गुणस्तर मापन केन्द्रको स्थापना भएको हुने
१८	उपभोक्ता हित, नीति कानुन र मापदण्ड निर्माण	कानूनको निर्माण	०८३/८४- ०८३/८४	२६०	उपभोक्ता हित, नीति कानुन र मापदण्ड निर्माण भएको हुने
१९	व्यवसाय दर्ता अभिलेखिकरण प्रणाली निर्माण	प्रणालीको विकास	०८३/८४- ०८३/८४	४००	व्यवसाय दर्ता अभिलेखिकरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					प्रणाली निर्माण भएको हुने
२०	माग तथा आपूर्ति र कारोबारको आकार साथै व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्राप्त हुने तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	५००	माग तथा आपूर्ति र कारोबारको आकार साथै व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्राप्त तथा तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
२१	पालिकाबाट हुने निकासी तथा आयातको वस्तुगत सूचना तथा तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको विकास	पालिकाको आयात र निर्यात प्रणालीको विकास	०८१/८२-०८१/८२	५००	पालिकाबाट हुने निकासी तथा आयातको वस्तुगत सूचना तथा तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको विकास भएको हुने
२२	बहाल विटौरी कर लागू गर्नेगरी व्यापारिक स्टल निर्माण	व्यापारिक स्टल निर्माण	०८२/८३-०८३/८४	५००	बहाल विटौरी कर लागू गर्ने गरी व्यापारिक स्टल संचालन भएका हुने
२३	वार्षिक पात्रो अनुसार व्यापारिक मेला आयोजना	व्यापारिक मेला आयोजना	साल बसाली	५५०	वर्षमा कम्तीमा दुईवटा व्यापारिक मेला आयोजना भएको हुने
२४	उपयुक्त स्थानमा संघ र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा हाटबजार पूर्वाधार निर्माण	आर्थिक पूर्वाधार निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	२५००	पालिकामा हाटबजार पूर्वाधारहरु निर्माण भएको हुने

३.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा उपलब्ध खानी, खनिजको उपलब्धता सम्बन्धी अध्ययन-अनुसन्धान, आधारभूत आर्थिक पूर्वाधारको निर्माण, उद्योग स्थापनाका संभाव्य क्षेत्रको पहिचान, उद्योग र श्रम मैत्री कानूनको तर्जुमा, नगरक्षेत्रको योजनाबद्ध विकास गरी विकसित र सुविधासम्पन्न शहर, बढ्दो बसाईसराइमा कमी, युवा पलायनलाई दुरुत्साहन, उद्यमशीलताको विकास, विशेष कर छुट, अनुदान, सहूलियपूर्ण ऋण मार्फत लगानी आर्कषण,

उपभोक्ता हित कार्यक्रम, बजार अनुगमन जस्ता क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सकेमा नगर क्षेत्रमा खानी, खनिज, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको पर्याप्त विकास हुन सक्छ । भौतिक, आर्थिक, वित्तिय, प्राविधिक, मानवीय र पर्यावरणीय पूर्वाधारको पर्याप्त विकास हुन नसकेमा यो क्षेत्रको उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ ।

३.५ पर्यटन

३.५.१ पृष्ठभूमि

लालबन्दी नगरपालिका धार्मिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक हिसाबले प्रसिद्ध रहेको छ । नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा सानाठूला धार्मिक तथा ऐतिहासिक पर्यटकिय स्थलहरू रहेका छन् । ठूला साना गरि ११७ ओटा भन्दा बढी धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरू रहेको यस नगरपालिका भित्र रहेका प्रसिद्ध धार्मिक स्थलहरूमा डुमडुमे मन्दिर, जलकिनि मन्दिर, वेतिनि देवालय, विभिन्न बौद्ध गुम्बाहरू (थर्पालिङ्ग गुम्बा, लामा गुम्बा, हिसेथोवा लिङ्ग गुम्बा, मगरडीहि गुम्बा) चर्चहरू (मित्र मण्डली, नारायण खोला चर्च, मर्थ खोला चर्च तोरी वाकी चर्च) लगायत रहेका छन् । यसै गरी यहाँका प्रसिद्ध प्राकृतिक स्थलहरूमा डावरी डाँडा, पिस पार्क, हिरापुर चौर, लेकाली चौर, गोरे डाँडा तथा नारायण खोला पिकनिक स्थल लगायत रहेका छन् । विशेष गरी यस क्षेत्रलाई ऐतिहासिक, धार्मिक पर्यटन, पर्यापर्यटन, र कृषि पर्यटनका हिसाबले विकास गर्न सकिन्छ ।

३.५.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाका प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्वका स्थलहरूका बारेमा पर्याप्त प्रचारप्रसार नगरिनु, पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रलाई पर्याप्त मात्रामा आर्कषण गर्न नसकिनु, गुणस्तरीय आधारभूत भौतिक पूर्वाधारको अभाव, सुरक्षा र आपतकालिन उद्धारको भरपर्दो व्यवस्थाको कमी, मनोरञ्जनात्मक सुविधाको कमी, आतिथ्यता सत्कार सम्बन्धी ज्ञान र सीपको कमी लगायतका समस्या र चुनौती यो नगरपालिकामा समेत विद्यमान रहेको छन ।

३.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
पर्यटन पूर्वाधारको विकास : आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक सम्बृद्धिको आधार
लक्ष्य
आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पन्नताका लागि पर्यटन क्षेत्रलाई एक आधारशिलाको रूपमा विकास गर्ने
उद्देश्यहरू
<ul style="list-style-type: none"> ✓ आधारभूत पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु । ✓ कृषि पर्यटनको आधार विकास गर्नु । ✓ ऐतिहासिक तथा धार्मिक पर्यटनको विकास गर्नु । ✓ पर्या-पर्यटन तथा शैक्षिक पर्यटनको विकास गर्नु ।

३.५.४ रणनीति

१. प्रमुख पर्यटकीय स्थलसम्मपुग्ने सडकहरुको स्तरोन्नति गर्ने ।
२. पर्यटन सूचना व्यवस्थापन तथा सूचना केन्द्रलाई पूर्वाधार सम्पन्न बनाउने ।
३. बसोवासको र सुरक्षाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने ।
४. पर्यटन क्षेत्र स्तरीय योजना र पर्यटन विकास समिति निर्माण गर्ने ।
५. सघन कृषि क्षेत्रको विकास गर्ने ।
६. धार्मिक स्थलको निर्माण र जिर्णोद्धार गर्ने ।
७. नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरुको प्रचार प्रसार गर्ने ।
८. नगरपालिका भर सञ्चालन गर्न सकिने सम्पूर्ण पदमार्गहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
९. लालबन्दी क्षेत्रबारे प्रचार गर्न शैक्षिक संघ संस्था, शिक्षण संस्थासंग सहकार्य गर्ने ।

३.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पर्यटकीय मार्गको वस्तुगत विवरण संकलन तथा प्रकाशन	पर्यटकीय मार्गको स्तरोन्नती	०८१/८२-०८१/८२	२००	नगरपालिकाको पर्यटकीय मार्गको वस्तुगत विवरण संकलन तथा प्रकाशन भएको हुने
२	मुख्य पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने सडक विस्तार तथा स्तरोन्नती	सडकको सहज पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	१००००	मुख्य पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने सडकहरु विस्तार तथा स्तरोन्नती भएका हुने
३	टुरिजम सर्किटको निर्माण	टुरिजम सर्किट निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	१०००	टुरिजम सर्किटको निर्माण सम्पन्न भएको हुने
४	पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण	गुरुयोजना निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	३००००	पालिकास्तरीय पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण भएको हुने
५	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना	०८३/८४-०८३/८४	१०००	पालिकामा कम्तीमा एक पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुने
६	पर्यटन सम्बन्धी वेबसाइट, ब्रोसर, पर्यटन पात्रो निर्माण	सूचनामा सहज पहुँच	०८२/८३-०८२/८३	५००	पर्यटन सम्बन्धी वेबसाइट, ब्रोसर, पर्यटन पात्रो निर्माण लगायतका कार्य सम्पन्न भएको हुने
७	प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा Hotspot सेवाको प्रबन्ध	इन्टरनेटको सहज उपलब्धता	०८१/८२-०८२/८३	३००	नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					Hotspot सेवाको प्रबन्ध भएको हुने
९	सम्भाव्य स्थानमा होटल तथा रिसोर्ट खोल्न नीजि क्षेत्रसँग अन्तरक्रिया	पर्यटनमा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि	साल बसाली	६००	कम्तीमा १० वटा सम्भाव्य स्थानमा होटल तथा रिसोर्ट खोल्ने कार्य थालनी भएको हुने
१०	आदिवासी जानजाति सघन क्षेत्रमा होमस्टे प्रवर्द्धन तथा शिष्टाचार सम्बन्धी तालिम	मौलिकताको प्रवर्द्धन	०६१/६२-०६१/६२	४००	आदिवासी जानजाति सघन क्षेत्रमा होमस्टे प्रवर्द्धन तथा शिष्टाचार सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने
११	आकस्मिक स्वास्थ्य र उद्धार संयन्त्रको निर्माण	समस्यामा परेका पर्यटकको आकस्मिक उपचार र उद्धार	०६२/६३-०६३/६४	२००	पर्यटकहरूलाई आकस्मिक स्वास्थ्य र उद्धार संयन्त्रको निर्माण भएको हुने
१२	पर्यटन क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई व्यवस्थापन तालिम तथा अभिमुखीकरण	व्यवस्थापकीय सीपको विकास	साल बसाली	५००	पर्यटन क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई व्यवस्थापन तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने
१३	स्थानीय मौलिक उत्पादन, चिनो, परिकार आदि निर्माण तालिम	पर्यटन र मौलिकताको सहसम्बन्ध	०६१/६२-०६३/६४	१०००	कम्तीमा १५० जना स्थानीयवासीलाई स्थानीय मौलिक उत्पादन, चिनो, परिकार आदि निर्माण तालिम संचालन भएको हुने
१४	धार्मिक तथा अन्य पर्यटकीय क्षेत्र समेटेर वृत्त चित्र निर्माण	सूचनात्मक वृत्त चित्र निर्माण	०६२/६३-०६२/६३	५००	धार्मिक तथा अन्य पर्यटकीय क्षेत्र समेटेर वृत्त चित्र निर्माण भएको हुने
१५	प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरूको जिर्णोद्धार तथा निर्माण	जिर्णोद्धार तथा निर्माण	०६१/६२-०६३/६४	९०००	प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरूको जिर्णोद्धार तथा निर्माण भएको हुने
१६	पर्यटन रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन	रोजगारीको सिर्जना	०६१/६२-०६३/६४	१०००	करिब २०० स्थानीयलाई पर्यटन

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१७	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि धार्मिक, साँस्कृतिक मेला, महोत्सव आयोजना गर्ने	महोत्सव आयोजना	साल बसाली	५००	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि विभिन्न धार्मिक, साँस्कृतिक मेला, महोत्सव आयोजना भएको हुने
१८	पालिकाको नजिकको दुरीमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूसँग अन्तरक्रिया	शैक्षिक संस्था मार्फत पर्यटनको प्रचारप्रसार	साल बसाली	२००	पालिकाको नजिकको दुरीमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूसँग अन्तरक्रिया भएको हुने
१९	पालिकाको संस्कृती, जातजाति आदिका बारे शोध अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति कोषको निर्माण	संस्कृतिको प्रवर्द्धन	०८१/८२-०८१/८२	५००	पालिकाको संस्कृती, जातजाति आदिका बारे शोध अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति कोषको निर्माण भएको हुने
२०	पर्यटन स्वयंसेवक तथा Ambassador घोषणा तथा अभिमुखीकरण	पर्यटनको प्रचार प्रसार	०८३/८४-०८३/८४	१००	पर्यटन स्वयंसेवक तथा Ambassador घोषणा तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने

३.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

बृहत पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण, पर्यटकीय दृष्टिकोणले संभाव्य क्षेत्र र वस्तुको पहिचान, पूर्वाधारको विकास, सहज वित्तीय सेवा, आवास, स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा सूचना सेवाको सुनिश्चितता, स्थानीय मौलिक कला, संस्कृति, खाद्यान्नको संरक्षण, पर्यावरणीय संरक्षण, आतिथ्य सत्कार जस्ता आधारभूत पक्षमा नगरपालिका र समग्र नगरबासी प्रतिबद्ध भएर लागेमा पर्यटनको क्षेत्रमा अपेक्षाकृत उपलब्धि हासिल हुने देखिन्छ। आधारभूत मानवीय सीप र कौशल तथा भौतिक पूर्वाधारको अभावमा पर्यटकीय क्षेत्रले विकासको गति नलिने जोखिम रहन्छ।

३.६ भूमि व्यवस्थापन (भू-उपयोग)

३.६.१ पृष्ठभूमि

समुद्री सतहबाट १११ मिटर देखि ६९८ मिटरको उचाइमा रहेको छ। यहाँको भूमि समथर भू-भाग पाँगो र बालुवा मिश्रित उर्वर भूमि अन्तर्गत पर्दछ। कुल २३८.५ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मध्ये खेतीयोग्य जमिनले सबैभन्दा बढी अर्थात् ३२.६३ प्रतिशत जमिन ओगटेको छ। यसैगरी वनजंगलले ५२.९४ प्रतिशत जमिन ओगटेको छ भने आवास क्षेत्रले ३.४२ प्रतिशत ओगटेको छ। नदि क्षेत्रले ७.०५ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ। व्यवस्थित र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सके भूमिको पूर्ण सदुपयोग मार्फत यस नगरपालिकाको दीर्घकालीन समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ।

३.६.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत खेती प्रणाली, सार्वजनिक जग्गाको अतिक्रमण, नदी कटान, जमिनको बहुउपयोग सम्बन्धी सोचको अभाव जस्ता समस्या तथा चुनौतीको विद्यमानता रहेको छ।

३.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

भू स्रोतको पूर्णत वैज्ञानिक सदुपयोगमार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने।

लक्ष्य

वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना लागू गरी भूमिलाई आर्थिक विकासको आधार बनाउने।

उद्देश्य

- ✓ सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनको वैज्ञानिक रूपमा पूर्ण सदुपयोग गर्नु।

३.६.४ रणनीति

१. राष्ट्रिय र प्रादेशिक भू-उपयोग नीति अनुरूप स्थानीय भू-उपयोग योजना र कृषि नीति निर्माण गर्ने।
२. खेती गर्न इच्छुक तर आफ्नो जमिन नभएका कृषकहरूको लगत संकलन गरी भूमिको व्यवस्था गर्ने।
३. जग्गा बाँझो राख्ने कृषकको लगत संकलन गर्ने।
४. जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने।

३.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पालिका भू-उपयोग योजना निर्माण	भू-उपयोग योजना निर्माण	०८१/८२- ०८१/८२	१५००	पालिका भू-उपयोग योजना निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	सिंचित, असिंचित, बाँझो तथा खेती भएको जमिनको अध्यावधिक तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	जमिनको अध्यावधिक तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	२०००	सिंचित, असिंचित, बाँझो तथा खेती भएको जमिनको अध्यावधिक तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण भएको हुने
३	नक्सापाससम्बन्धी कागजहरुको Digitization	नक्सा Digitization	०८१/८२-०८३/८४	१०००	नक्सापास सम्बन्धी कागजहरुको Digitization भएको हुने
४	भूमि बैङ्क स्थापना	भूमि बैङ्क स्थापना	०८१/८२-०८१/८२	१५००	एक भूमि बैङ्क स्थापना भएको हुने
५	जग्गा चक्लाबन्दी गर्न इच्छुक कृषकको लगत संकलन	लगत संकलन	०८१/८२-०८१/८२	१०००	जग्गा चक्लाबन्दी गर्न इच्छुक कृषकको लगत संकलन भएको हुने
७	खेतीयोग्य क्षेत्र बाँझो रहन नदिन कार्ययोजना निर्माण	कार्ययोजना निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	१५००	खेतीयोग्य क्षेत्र बाँझो रहन नदिन कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
८	दिगो र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना अनुरूप भूमिको वर्गीकरण	भूमिको वर्गीकरण	०८१/८२-०८१/८२	१०००	दिगो र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना अनुरूप भूमिको वर्गीकरण भएको हुने
९	चक्लाबन्दी तथा सामूहिक खेती गर्ने कृषकलाई अनुदान	अनुदान वितरण	०८१/८२-०८३/८४	२००	चक्लाबन्दी तथा सामूहिक खेती गर्ने कृषकलाई अनुदान वितरण गरिएको हुने
१०	जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने कृषक समूह गठन	समूह गठन	०८२/८३-०८२/८३	१५००	जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने कृषक समूह गठन भएको हुने

३.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भूउपयोग योजना र भूमि बैङ्क निर्माण हुने, सिंचाई सुविधा पुगेका र नपुगेका कृषियोग्य भूमिको तथ्याङ्क उपलब्ध हुने, जमिनको चक्लाबन्दी गरी प्रयोगहीन उर्वर जमिनमा करार खेती हुनेछ । उल्लिखित कार्यलाई व्यवस्थित तवरबाट गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

३.७ सहकारी

३.७.१ पृष्ठभूमि

पूँजीको संकलन र उचित सदुपयोग मार्फत आय आर्जन गर्न सहकारीको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख खम्बामध्ये एक महत्वपूर्ण खम्बाको रूपमा रहेको सहकारी क्षेत्रको ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढिकरणमा मुख्य सहयोगी भूमिका हुन्छ। नगरपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार नगरपालिका भित्र सहकारीहरू जम्मा ४३ वटा सहकारी संस्थाहरू संचालनमा रहेका छन्।

३.७.२ समस्या तथा चुनौती

शहर केन्द्रित सहकारी, सामाजिक पूँजी निर्माण भन्दा ऋण परिचालनमा जोड, फितलो नियमन, पारदर्शिता र आर्थिक अनुशासनमा कमी लगायतका समस्या तथा चुनौतीको विद्यमानता यो नगरपालिकामा समेत रहेको छ।

३.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

सामुहिकता र सहकार्यमार्फत सबल अर्थतन्त्र निर्माण।

लक्ष्य

सहकारीको संस्थागत विकासमार्फत आम बचतकर्ताको जीवनस्तर उकास्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ सहकारी संस्थाको संस्थागत विकास, क्षमता अभिवृद्धि र कुशल व्यवस्थापन र विस्तार गर्नु
- ✓ सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लाग्न उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु

३.७.४ रणनीति

१. सहकारी शिक्षाको माध्यमबाट जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने।
२. सहकारी नीति परिमार्जन तथानिर्माण गरी नगर अर्थतन्त्र मैत्रीबनाउने।
३. सहकारीलाई व्यवसायिककरणका अभ्याससँग एकीकृत गर्ने।

३.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत सहकारी शिक्षा सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन	सहकारी शिक्षा प्रवर्द्धन	साल बसाली	५००	स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत सहकारी शिक्षा

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३	कोपोमिसमा सहकारीलाई आबद्धता गराई तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण र कोपोमिस सम्बन्धी तालिम प्रदान	संस्थागत आबद्धता	०८१/८२-०८३/८४	१४००	कोपोमिसमा सहकारीलाई आबद्धता गराई तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण र कोपोमिस सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने
४	सहकारी व्यवस्थापन कार्यविधि प्याकेज, नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण	सहकारी सम्बन्धी आवश्यक कानून निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	१४००	सहकारी व्यवस्थापन कार्यविधि प्याकेज, नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण भएको हुने
५	सहकारीको स्थानीय अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभाव अध्ययन	प्रभाव अध्ययन	०८१/८२-०८१/८२	४००	सहकारीको स्थानीय अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभाव अध्ययन भएको हुने
६	कृषि सघन क्षेत्र स्तरिय कृषि सहकारी संस्था विस्तारका लागि कृषक अर्न्तकृया कार्यक्रम	अर्न्तकृया कार्यक्रम	साल बसाली	५००	कृषि सघन क्षेत्र स्तरिय कृषि सहकारी संस्था विस्तारका लागि कम्तीमा २०० कृषकसंग अर्न्तकृया कार्यक्रम सम्पन्न भएको हुने
७	उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारी लगानी अभिवृद्धिका लागि सम्भाव्यता अध्ययन	सम्भाव्यता अध्ययन	०८१/८२-०८१/८२	६००	उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारी लगानी अभिवृद्धिका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिएको हुने
८	अति विपन्न नागरीक घरधुरीलाई सहकारीमा प्रवेश गराउन बीउ पूँजी वितरण	सहकारीमा सबै वर्गका नागरिकको पहुँच वृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	१२००	अति विपन्न नागरीक घरधुरीलाई सहकारीमा प्रवेश गराउन बीउ पूँजी वितरण भएको हुने
९	उत्कृष्ट सहकारी पुरस्कार प्रदान	प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम	साल बसाली	११००	उत्कृष्ट सहकारी पुरस्कार वितरण भएको हुने
१०	सहकारी खेती, सहकारी उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा लगानी गर्न चाहने उद्यमीलाई विशेष तालिम	तालिम	०८१/८२-०८३/८४	२०००	सहकारी खेती, सहकारी उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा लगानी गर्न चाहने करीब १५०

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					उद्यमीलाई विशेष तालिम प्राप्त भएको हुने
११	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको प्रवर्द्धन	०८३/८४- ०८३/८४	२५००	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

३.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सहकारीको मूल मर्म र भावना अनुसार सहकारीका सदस्य र सञ्चालकलाई अभिमुखिकरण, सहकारीको माध्यमबाट सामाजिक सद्भावको निर्माण, रचनात्मक र प्रतिस्पर्धात्मक भावनाको विकास, सहकारी मार्फत औद्योगिकरण, गरिबी निवारण, लक्षित वर्गको स्तरोन्नतिमा टेवा पुऱ्याउने कार्यक्रममा विस्तार गर्न सकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सक्छ। पर्याप्त लगानी, कसहि ज्ञान र सूचनाको सम्प्रेषण गर्न नसकेमा उपलब्धि हासिल नहुन जोखिम रहन्छ।

३.८ बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र

३.८.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय स्तरमा व्यापक रूपमा पूँजीप्रवाह भैरहने वातावरणका लागि बैङ्किङ तथा वित्तीय संस्थाहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। कुनैपनि स्थानको अर्थतन्त्र सबल हुन कृषि, पर्यटन र उद्योग क्षेत्र चलायमान हुनुपर्ने भएकोले ती क्षेत्रको क्रमिक विकाससँगै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको विकास स्वतः हुन जान्छ। यस नगरपालिकामा कृषि विकास बैंक, ग्लोबल आइ.एम.ई बैंक, सिद्धार्थ बैंक, नेपाल ईन्भेष्टमेन्ट बैंक, नविल बैंक, हिमालयन बैंक, राष्ट्रिय बाणिज्य बैङ्क, सानिमा बैङ्क, लक्ष्मी ग्लोबल बैङ्क, माछापुच्छ्रे, एन.आई.सि, एन.एम.वि, नविल बैंक, मुक्तिनाथ बैंक, महालक्ष्मि बैंक लगायत १५ वटा बैङ्कका शाखाहरूले सेवा प्रवाह गरिरहेका छन्।

३.८.२ समस्या तथा चुनौती

बजार केन्द्रित बैंक तथा वित्तीय संस्था, न्युन बचत तथा पूँजी परिचालन, न्युन आर्थिक क्रियाकलाप, सहकारी संस्थालाई न्युन आय र सीपयुक्त नागरिकको सशक्तिकरणको लागि परिचालन गर्न नसक्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस पालिमामा समेत रहेका छन्।

३.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

वित्तीय पहुँच वृद्धिमार्फत आर्थिक क्षेत्रको गतिशिलता

लक्ष्य

प्रत्येक घरधुरीमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको सहज पहुँच स्थापित गर्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ बैङ्क तथा वित्तीय संस्था तर्फ आम सर्वसाधारणलाई आर्कषण गर्नु
- ✓ सहज कर्जा प्रवाह र बचत परिचालनमार्फत उद्योग, कृषि पर्यटन क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गरी आर्थिक वृद्धि हासिलगर्नु

३.८.४ रणनीति

१. वित्तीय पहुँच नपुगेका घरपरिवारमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको पहुँच पुर्याउने ।
२. व्यवसायिक, उत्पादनमूलक साना तथा मझौला उद्योगमा ऋण प्रवाह अभिवृद्धि गर्ने ।

३.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	बैङ्क खाता नभएका घरधुरीको लगत संकलन	वित्तीय पहुँचको आँकलन	०८१/८२-०८१/८२	५००	बैङ्क खाता नभएका घरधुरीको लगत संकलन भएको हुने
२	घुम्ती बैङ्किङ सेवा अभियान सञ्चालन	सहज बैङ्किङ सेवा	०८१/८२-०८३/८४	१०००	घुम्ती बैङ्किङ सेवा अभियान सञ्चालन भएको हुने
४	उद्यमी तथा बैङ्कहरू बीच अन्तरक्रिया सहजिकरण	उद्योग र वित्तीय संस्थाबीच असल सम्बन्ध	साल बसाली	२००	उद्यमी तथा बैङ्कहरू बीच अन्तरक्रिया सहजिकरण भएको हुने
५	युवा र महिला उद्यमीलाई मझौला उद्योगतर्फ विशेष व्याज अनुदान	व्याज अनुदान	०८२/८३-०८३/८४	५००	युवा र महिला उद्यमीलाई मझौला उद्योगतर्फ विशेष व्याज अनुदान प्रदान गरिएको हुने
६	कर्जा सेवा केन्द्र स्थापना	सहज ऋण प्रवाह	०८१/८२-०८३/८४	५००	पलिकामा एक कर्जा सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
७	बैङ्कबाट भौगोलिक दुरी टाढा भएकाहरूका लागि Virtual Banking सुविधा	सहज बैङ्किङ पहुँच	०८१/८२-८३/८४	१०००	बैङ्कबाट भौगोलिक दुरी टाढा भएकाहरूका लागि Virtual Banking सुविधा उपलब्ध भएको हुने

३.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

तहगत सरकारको वित्तीय साक्षरता, पहुँच र सहूलियत सम्बन्धी नीतिलाई स्थानीय बैंक तथा वित्तीय संस्थाले अंगीकार गरी कर्जा परिचालन, क्षेत्रगत ऋणको ब्याजमा सहूलियत, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह र

लक्षित वर्गको बैकिङ्ग सेवामा पहुँच विस्तार गर्न सकेमा उल्लिखित नीति रणनीति हासिल हुने सो अनुसार कार्य गर्न नसकेमा उद्देश्य प्राप्तमा जोखिम हुने देखिन्छ ।

३.९ गरीबी निवारण

३.९.१ पृष्ठभूमि

वि.स. २०१३ साल देखि हालसम्म विकास योजनाहरूमा सबैभन्दा बढी देखापर्ने पेचिलो मुद्दाको रूपमा गरीबी निवारण रहेको छ । जति विकासका योजनाहरू निर्माण भएता पनि गरीबी निवारण गर्न सकिएको अवस्था छैन । दिगो विकास लक्ष्यको पहिलो लक्ष्य नै सन् २०३० सम्म सबै प्रकारको गरीबीको अन्त्य गर्ने भन्ने छ, भने राष्ट्रिय लक्ष्य शून्यमा झार्न नसकिए पनि कुल जनसंख्याको ५ प्रतिशतमा सीमित गर्ने रहेको छ ।

नेपाल सरकारले गरीबी निवारण गर्न लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरूप नगरपालिकाले बेरोजगार तथा युवाहरूको वास्तविक बस्तु स्थिति अद्यावधिक गरी कार्ययोजना बनाएर बेरोजगार तथा युवाहरूलाई रोजगारमुलक कार्यक्रममा समावेश गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

३.९.२ समस्या तथा चुनौती

गरिबीको वास्तविक कारण पहिचानमा कमी, वितरणमुखी कार्यक्रम, निर्वाहमुखी कृषि पेशा, सीप र रोजगारमुलक शिक्षाको कमी, श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको अभाव लगायतका समस्या र चुनौती व्याप्त रहेको छ ।

३.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

ज्ञान, सिप र उद्यमशिलताको विकास गरी शून्यमा झार्ने गरीबी

लक्ष्य

आगामी पाँच वर्षमा हालको गरीबीलाई पचास प्रतिशत कम गर्ने

उद्देश्यहरू

निरपेक्ष र बहुआयमिक गरीबीमा रहेको जनताको गरीबी निवारण गरी जीवनस्तर उकास्ने ।

३.९.४ रणनीति

१. गरीबी सम्बन्धी सूचना र तथ्याङ्क चुस्त दुरुस्त राख्ने ।
२. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
३. विपन्न लक्षित सीपमूलक तथा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

३.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	गरिब परिवार पहिचान सूचना संकलन	कारण सहित अद्यावधिक तथ्याङ्कको उपलब्धता	०८२/८३-०८२/८३	५००	गरिब परिवार पहिचान सूचना संकलन भएको हुने
२.	बेरोजगारहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन	सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन	०८१/८२-०८२/८३	३००	बेरोजगारहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन भएको हुने
३.	गरिब लक्षित पोषण तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम	पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	साल बसाली	२५००	गरिब लक्षित पोषण तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम आयोजना भएको हुने
४.	विपन्न परिवार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम	स्वास्थ्यमा सुलभ पहुँच	साल बसाली	५००	विपन्न परिवार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५.	विपन्न नागरीक आवास कार्यक्रम	आवासको सुनिश्चितता	साल बसाली	११०००	करीब १०० वटा विपन्न नागरीक आवास निर्माण भएको हुने
६.	बेसहारा आश्रयस्थान निर्माण	आश्रयस्थान निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	३०००	कम्तीमा १ बेसहारा आश्रयस्थान निर्माण भएको हुने
७.	दक्ष कृषि श्रमिक श्रोतकेन्द्र स्थापना	कृषि श्रमिक श्रोतकेन्द्र स्थापना	०८१/८२-०८३/८४	१०००	पालिकामा १ दक्ष कृषि श्रमिक श्रोतकेन्द्र स्थापना भएको हुने
९.	आवश्यकतामा आधारित तालिम सञ्चालन	सीप र स्वरोजगारीलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	२०००	करीब २५० स्थानियलाई तालिम सञ्चालन भएको हुने
१०.	रोजगार सूचना प्रणाली र बैंकको स्थापना	रोजगारदाता र रोजगारको सहज सर्पक	०८१/८२-०८२/८३	५००	रोजगार सूचना प्रणाली र बैंकको स्थापना भएको हुने
११.	विपन्न लक्षित विशेष भूमि बैङ्क स्थापना	भूमि बैङ्क स्थापना	०८२/८३-०८३/८४	१०००	कम्तीमा १ विपन्न लक्षित विशेष भूमि बैङ्क स्थापना भएको हुने
१२.	अति विपन्न परीवार लक्षित उद्यमी अनुदान	उद्यमी अनुदान	०८१/८२-८३/८४	७००	अति विपन्न ५० परीवार उद्यमीले अनुदान प्राप्त गरेका हुने

३.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरिब, घरपरिवार विहिन, बेरोजगारको लगत संकलन, गरिबीको कारण र सम्बोधनका उपायको पहिचान, लक्षित वर्ग कार्यक्रम सञ्चालन, जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका बस्ती स्थानान्तरण, विभिन्न तहका सरकार र क्षेत्रले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमबीच समन्वय, सीप विकास, उद्यमशीलता विकास, मनोसामाजिक रुपान्तरणका कार्यक्रम प्राथमिकता र पर्याप्त स्रोत विनियोजका साथ कार्यान्वयन गरिएमा गरिबी निवारणका उद्देश्य प्राप्त हुन्छ भने कोभिड-१९ जस्ता महामारी, बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक विपत्तिले गरिबीको सघनतालाई भन बढाउने जोखिम हुन्छ ।

नतिजा सूचकहरु

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	कृषि				
	प्रभाव	कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि दर	प्रतिशत		
	प्रभाव	कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनका योगदान	प्रतिशत		
	प्रभाव	पूर्ण खाद्य सुरक्षा भएका घरधुरी	प्रतिशत मा		
	असर	खेतीयोग्य जमिन मध्ये पूर्णरूपमा खेती भैरहेको जमिनको	प्रतिशत मा		
	असर	माटोमा औसत जैविक पदार्थको मात्रा	प्रतिशत मा		
	असर	भाडी बुट्यान र बाँफो जमिनको	प्रतिशत मा		
	असर	पूर्णरूपमा व्यवसायिक कृषिमा प्रयोग भैरहेको जमिन (प.दि.वि.ल.(२.४.१)	प्रतिशत मा		
	असर	वर्षेभरी सिंचाई सुविधा पुगेको जमिन (प.दि.वि.ल.(२.४.३)	प्रतिशत मा		
	असर	जैविक प्रणालीबाट मात्र खेती भैरहेको जमिन	हेक्टर		
	असर	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.मा		
	असर	व्यवसायिक कृषिमा लागेका ४० वर्ष मूनिका युवा कृषक	संख्यामा		
	असर	धान उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	मकै उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	गहुँ उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	कोदो उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	जौ उत्पादन	मे.टन (हजार)		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	फापर उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	आलु उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	अन्य तरकारी उत्पादन	मे.टन (हजार)		
	असर	अन्य फलफुल	मे.टन (हजार)		
	असर	दुध उत्पादन	किलो लिटर (हजार)		
	असर	तेलहन बाली	मे.टन (हजार)		
	असर	दलहन बाली	मे.टन (हजार)		
	असर	कफी	मे.टन		
	असर	कपास	मे.टन		
	प्रतिफल	कृषि सूचना तथा स्रोत केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	एग्रोभेट	संख्या		
	प्रतिफल	पशु उपचार केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि औजार बिक्री केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	Custom Hiring Center	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि तथा पशु उपज बिक्री केन्द्र/संकलन केन्द्र			
	प्रतिफल	व्यवसायिक कृषि फर्म	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि घुम्ती सेवा	वार्षिक संख्या		
	प्रतिफल	कृषक पाठशाला	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या		
	प्रतिफल	ब्रान्डेड कृषि उपज	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवसायिक फलफुल खेती गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर		
	प्रतिफल	आधुनिक कृषि औजार तथा यन्त्र प्रायोगकर्ता	कृषक संख्या		
	प्रतिफल	कृषि सहकारी संस्था	संख्या		
	प्रतिफल	सामुहिक खेतीमा संलग्न समूह	संख्या		
	प्रतिफल	रैथाने तर नासिने अवस्थामा पुगेका स्थानीय बाली नश्ल	संख्या		
	प्रतिफल	चक्लाबन्दी गरी खेती गरिएको जमिन क्षेत्रफल			
	प्रतिफल	जलवायु अनुकूलन विशेष बालीनाली	संख्या		
	प्रतिफल	सामुदायिक बीज बैंकको संख्या प.दि.वि.ल (२.५.२.४)			
	असर	स्थानीयस्तरमा उत्पादन भई निकासी हुने बीज	संख्या		
	प्रतिफल	जैविक किटनासक प्रयोगकर्ता	कृषक संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	नगरपालिकाबाट कृषि उपज निर्यात तथा बजारीकरणका लागि दिइएको अनुदान सहायता रकम प.दि.वि.ल.(२.ख.९)	रु लाखमा		
	प्रतिफल	कृषि क्षेत्रलाई छुट्याइएको बजेटको प्रतिशत (कूल बजेटको) .प.दि.वि.ल.(२.क.९)			
	प्रतिफल	बाली भित्र्याइसकेपछि हुने क्षती	प्रतिशत मा		
	प्रतिफल	वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधि प्रयोगकर्ता कृषक	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सन्तुलित मूल्य श्रृंखलामा समेटिएका कृषि उपज	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि तथा पशु प्राविधिक जनशक्ति	संख्या		
	प्रतिफल	कृषिमा आधारित उद्योग	संख्या		
	प्रतिफल	पशुधन निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
	प्रतिफल	पन्ध्रीजन्य निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
	प्रतिफल	माछा निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
	प्रतिफल	मह निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
	प्रतिफल	कृषक समूह	संख्या		
	प्रतिफल	दुध चिस्यान तथा डेरी	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि पकेट जोन/सुपर जोन	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवसायिक जाडिबुटी खेती गरिएको क्षेत्रफल जडीबुटी नर्सरी	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवसायिक तरकारी उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल			
	प्रतिफल	कृषि सडकको पहुँचले जोडिएको कृषि क्षेत्रको	प्रतिशत		
	प्रतिफल	रासायनिक मल समयमा प्राप्त हुन नसकि प्रभावित कृषक	प्रतिशत		
	प्रतिफल	व्यवसायिक रुपमा प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्ने कृषक	संख्या		
	प्रतिफल	सघन खेतीपातीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
	प्रतिफल	करारखेतीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
	प्रतिफल	बगर खेतीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
	प्रतिफल	खाद्यन्न गोदाम	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि क्षेत्रले ओगटेको पूर्ण रोजगारी	प्रतिशत		
	प्रतिफल	कृत्रिम गर्भादान सेवा संख्या	वार्षिक		
	प्रतिफल	उन्नत नश्लका पशुपन्ध्री स्रोत केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	रैथाने पन्ध्री तथा पशुपालक फार्म	संख्या		
	प्रतिफल	घाँसेवालीले ओगटेको कृषि क्षेत्र	हेक्टरमा		
	प्रतिफल	भेटिरिनरी प्रयोगशाला	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि प्रदर्शनी तथा मेला	संख्या वार्षिक		
	प्रतिफल	माछा पोखरीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
	प्रतिफल	मौरी घर	संख्या		
	प्रतिफल	कृषि प्राविधिक तालिम तथा अभिमुखीकरणबाट पूर्ण लाभान्वित छु भन्ने कृषक	संख्या		
	प्रतिफल	माछाका भूरा वितरण संख्या	प्रतिवर्ष		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	पर्यटन				
	प्रतिफल	पर्यटक आगमन	संख्या		
	असर	रोजगारीमा योगदान	प्रतिशत		
	असर	कूलग्राहस्थ उत्पादनमा योगदान			
	असर	पर्यटक बसाइ अवधि	दिन		
	असर	प्रति पर्यटक प्रतिदिन खर्च	४५ डलर		
	प्रतिफल	आधारभूत पूर्वाधार पूर्ण भएका पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या		
	प्रतिफल	तालिम प्राप्त पर्यटन सम्बद्ध जनशक्ति	संख्या		
	प्रतिफल	आधारभूत सुविधायुक्त होटल, रिसोर्ट, लज	संख्या		
	प्रतिफल	होमस्टे	संख्या		
	प्रतिफल	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	वार्षिक पर्यटन पात्रो अन्तर्गत समेटिएका पर्यटन गतिविधि	संख्या		
	प्रतिफल	चिनो, कोशेली तथा पर्यटन बिक्री केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	नविनतम पर्यटन गन्तव्य	संख्या		
	प्रतिफल	पक्की सडकको पहुँच पुगेका पर्यटन गन्तव्य	संख्या		
	प्रतिफल	पूर्णरूपमा पर्यटनमा संलग्न रोजगारको	संख्या		
	खानी, खनिज, उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति				
	असर	गैर कृषि क्षेत्रमा (उद्योगमा) संलग्न रोजगारहरू	प्रतिशत		
	असर	कूल रोजगारीमा ठूला उद्योगको योगदान (९.२.२)	प्रतिशत		
	असर	कूल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान (प.दि.वि.ल. द.३.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	थोक व्यापार क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	खुद्रा व्यापारमा संलग्न जनसंख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	आयात मूल्य	रकममा		
	प्रतिफल	निर्यात मूल्य	रकममा		
	प्रतिफल	थोक तथा खुद्रा व्यापारमा कुल लगानी	रकममा		
	प्रतिफल	खानीमा आधारित उद्योग संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	साना उद्योग संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	मझौला उद्योग संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	ठूला उद्योग संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवसायिक अभिमुखीकरण तालिम (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	महिला उद्यमीहरूको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	युवा उद्यमीहरूको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	समग्र उद्यमीहरूको संख्या (व्यक्तिगत नाममा दर्ता)	संख्या		
	बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र				
	प्रतिफल	आफ्नै नाममा बैङ्क खाता भएका घरपरिवार	संख्या		
	प्रतिफल	नगरपालिकामा विस्तार भएका वाणिज्य बैङ्कको	संख्या		
	प्रतिफल	नगरपालिकामा विस्तार भएका विकास बैङ्क	संख्या		
	प्रतिफल	नगरपालिकामा विस्तार भएका लघुवित्त	संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	वित्तीय सेवाको पहुँचमा रहेका घर परिवारको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	प्रति १ लाख वयस्कहरूमा वाणिज्य बैङ्कहरूमा शाखा (८.१०.१ क)	संख्या		
	प्रतिफल	प्रति १ लाख वयस्कहरूमा ए.टि.एम (८.१०.१ ख) प.दि.वि.ल)	संख्या		
	प्रतिफल	बैङ्कबाट ऋण लिएर व्यवसायका उद्योग सञ्चालन गर्ने व्यवसायीको (९.३.२) प.दि.वि.ल.	संख्या		
	असर	लघुवित्तद्वारा समेटिएको खेती गर्ने परिवार प्रतिशत (१०.५.१.१) प.दि.वि.ल.	प्रतिशत		
	असर	३० मिनेटको पैदल दुरीमा बैङ्किङ सेवामा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत		
गरीबी निवारण					
	प्रभाव	गरीबीको रेखामुनि रहेको परिवार (प.दि.वि.ल १.२.१)	प्रतिशत		
	प्रभाव	बहुआयामिक गरिबीको दर (प.दि.वि.ल १.२.२)	प्रतिशत		
	प्रभाव	बेरोजगारी दर (प.दि.वि.ल ८.५.२)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	गरीब लक्षित कार्यक्रमबाट प्रत्यक्ष लाभ लिने घरपरिवार	संख्या		
	प्रतिफल	भूमिहिन तर करार खेतीबाट लाभन्वित घरपरिवार	संख्या		
	प्रतिफल	आयमूलक सिप विकास तालिमद्वारा लाभान्वित घरपरिवार	संख्या		
	असर	अशक्त, असहाय, बेसहारा आश्रयस्थलमा समेटिने	संख्या		
	प्रतिफल	स्वास्थ्य बिमाबाट सुरक्षित गरिएका विपन्न परिवार	संख्या		
	प्रतिफल	गरीबीको रेखामुनि रहेका महिला (१.२.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	गरीबीको रेखामुनि रहेका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका (१.२.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	कूल बजेटमा सामाजिक सुरक्षा खर्च (१.३.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	आफ्नै नाममा अचल सम्पत्ति भएका महिला (१.४.२.१)	प्रतिशत		

परिच्छेद - ४: सामाजिक क्षेत्र

४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

४.१.१ पृष्ठभूमि

सभ्य र सुसंस्कृत समाजको निर्माणमा शिक्षाको सर्वोपरी भूमिका रहेको हुन्छ। सक्षम मानव संशाधन नभइ कुनै पनि क्षेत्रको विकास सम्भव छैन। विश्वभर अति विकसित मुलुकहरुको समग्र विकासको कारण भनेकै ती मुलुकहरुले शिक्षामा गरेको विशाल लगानीको प्रतिफल हो। नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। विशेषगरी आधारभूत तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य साथै माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क गरेको छ। उक्त परिप्रेक्ष्यमा राज्य विशेषगरी स्थानीय सरकारको भूमिका र जिम्मेवारी महत्वपूर्ण हुन गएको छ।

नगरपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार नगरपालिकामा बालविकास, आधारभूत, प्राथमिक र माध्यमिक गरी ७२ वटा विद्यालयहरू रहेका छन्। यहाँ सामुदायिक विद्यालयहरूको संख्या ४८ र संस्थागत विद्यालयहरूको संख्या २४ रहेको छ। यसका साथै यहाँ उच्च शिक्षाका लागि जनज्योति बहुमुखी क्याम्पस, सि.टि.इ.भि.टि को सम्बन्धन प्राप्त ३ बर्षे डिप्लोमा कम्प्युटर ओभरसियर कोर्ष र १५ महिने सव-ओभरसियर कोर्ष सम्बन्धी पठनपाठन हुने जनज्योति प्राविधिक शिक्षालय र विभिन्न संकायमा नेपाली तथा अंग्रेजी माध्यमबाट कक्षा १२ सम्म अध्ययन हुने जनज्योति उ.मा.वि. संचालनमा रहेको छ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

शैक्षिक पूर्वाधारको कमजोर अवस्था, पर्याप्त विषयगत शिक्षक र शैक्षिक सामग्रीको अभाव, शैक्षिक गुणस्तर प्रति अभिभावकको न्युन चासो, सीप र स्वरोजगारमुलक शिक्षाको कमी, नवीनतम शिक्षण प्रणाली र सूचना सञ्चार प्रणालीको न्युन प्रयोग लगायतका समस्या र चुनौती अन्य स्थानका अतिरिक्त यस पालिकामा समेत रहेका छन्।

४.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी मानव स्रोतको निर्माण

लक्ष्य

निरक्षरता शून्यमा झारी आधारभूत देखि उच्च तह सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा नगरपालिकाभित्र उपलब्ध गराउने

उद्देश्यहरू

- ✓ न्यूनतम शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गरी आधारभूत र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु
- ✓ निरक्षरता शून्यमा झार्नु
- ✓ व्यवहारिक, प्राविधिक, जीवनोपयोगी र नैतिक मूल्यमा आधारित शिक्षा प्रदान गर्नु

- ✓ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु
- ✓ विज्ञान तथा प्रविधिको आधारभूत खोज र अन्वेषणलाई स्थान दिनु ।

४.१.४ रणनीति

१. न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारहरूलाई प्राथमिकताको आधारमा निर्माण गर्दै लैजाने ।
२. अत्यावश्यक शैक्षिक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने ।
३. सबैका लागि आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्न स्थानीय नीति तथा कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
४. पोषण तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था ।
५. अति विपन्न, आदिवासि जनजाती, भूमिहिन, गरिब, थारु समुदाय, दलित तथा अपाङ्ग र विद्यालय जानबाट बञ्चित विद्यार्थी तथा बयस्क केन्द्रित शैक्षिक अभियान सञ्चालन गर्ने ।
६. प्राविधिक र व्यवहारिक शिक्षा केन्द्रित शिक्षालय तथा पाठ्यक्रमको निर्माण गरी लागू गर्ने ।
७. नैतिक मूल्यमा आधारित जीवनोपयोगी शिक्षाका लागि हरेक तहमा पाठ्यक्रम अनिवार्य गरी लागू गर्ने ।
८. नविनतम शिक्षण सिकाई प्रविधिहरूको व्यवहारिक प्रयोग गर्ने ।
९. स्थानीय आवश्यकता अनुरूप पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्ने ।
१०. विद्यार्थीहरूको ज्ञानको क्षितिज विस्तार गर्ने कृयाकलाप नियमित गर्ने ।
११. पाठ्य सामाग्रीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
१२. नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण गरी शैक्षिक कृयाकलापहरूलाई समय सापेक्ष सुधार गर्ने ।
१३. विज्ञान र प्रविधिमा रुचि भएका विद्यार्थी बालबालिका तथा युवाहरूको पहिचान गरी प्रोत्साहन गर्ने ।

४.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	शिक्षा नीति, मापदण्ड तथा कानून निर्माण	आवश्यक कानूनको निर्माण	०८१/८२- ०८१/८२	५००	नगरपालिकास्तरीय शिक्षा नीति, मापदण्ड तयार भएको हुने
२	सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरूको वस्तुगत विवरण तयारी	सामुदायिक विद्यालयहरूको वस्तुगत विवरण तयार	०८१/८२- ०८३/८४	१५००	सामुदायिक विद्यालयहरूको वस्तुगत विवरण तयार भएको हुने
३	अपाङ्गमैत्री तथा छात्रामैत्री सुविधा सम्पन्न विद्यालय पूर्वाधार निर्माण	सबै प्रकारका विद्यार्थीमैत्री विद्यालय	०८१/८२- ०८३/८४	१००००	अपाङ्गमैत्री तथा छात्रामैत्री सुविधा सम्पन्न विद्यालय पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
४	विद्युत पहुँच नपुगेका विद्यालयमा विद्युत जडान वा सोलारको प्रबन्ध	विद्यालयमा विद्युतीकरण	०८१/८२- ०८३/८४	८५०	विद्युत पहुँच नपुगेका विद्यालयमा विद्युत जडान वा सोलारको प्रबन्ध भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५	स्टेम प्रयोगशाला विस्तारसाथै सामाजिक र भाषा विषयका लागि ल्याब स्थापना	स्टेम प्रयोगशाला स्थापना	०८२/८३-०८३/८४	१०००	कम्तीमा ३० विद्यालयमा स्टेम प्रयोगशाला विस्तार साथै सामाजिक र भाषा विषयका लागि ल्याब स्थापना भएको हुने
६	हरेक विद्यालयमा इन्टरनेट सेवाको प्रवन्ध	विद्यालयमा इन्टरनेट सेवाको उपलब्धता	०८२/८३-०८३/८४	५००	कम्ती मा ३० वटा विद्यालयमा इन्टरनेट सेवाको प्रवन्ध भएको हुने
७	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अध्ययन, दरबन्दी अनुसार शिक्षकको व्यवस्था	शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार	०८१/८२-०८३/८४	१०००	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अध्ययन, दरबन्दी अनुसार शिक्षकको व्यवस्था भएको हुने
८	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी कार्यक्रम	सरसफाई र स्वास्थ्य प्रति सचेतना	०८१/८२-०८३/८४	४५००	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
९	अति विपन्न, सिमान्तकृत, विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाको विवरण संकलन	विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित बालबालिकाको लगत संकलन	०८१/८२-०८१/८२	४००	अति विपन्न, सिमान्तकृत, विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाको विवरण संकलन भएको हुने
१०	अभिभावक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	अभिभावकालाई जिम्मेवार	साल बसाली	७५०	अभिभावक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
११	घुम्ती भर्ना अभियान सञ्चालन	भर्ना वृद्धि	साल बसाली	२५००	घुम्ती भर्ना अभियान सञ्चालन भएको हुने
१२	अति विपन्न र सिमान्तकृत बालबालिका छात्रवृत्ति कोष स्थापना	शिक्षामा सबैको पहुँच	साल बसाली	१०००	कम्तीमा १०० जना अति विपन्न र सिमान्तकृत बालबालिकाले छात्रवृत्ति प्राप्त गरेका हुने
१३	निरक्षरको विस्तृत विवरण संकलन	निरक्षरको तथ्याङ्क संकलन	०८२/८३-०८२/८३	५००	निरक्षरको विस्तृत विवरण संकलन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१४	अनौपचारिक प्रौढ शिक्षा सञ्चालन (प्रत्येक वडामा)	साक्षरता वृद्धि	साल बसाली	३०००	१७ वटा वडाकै साक्षरता दर वृद्धि भएको हुने
१५	निरक्षर केन्द्रित शिक्षा सञ्चार तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम (स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट)	शिक्षा सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि	साल बसाली	१०००	शिक्षा सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि भएको हुने
१६	एक वडा एक सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना	सामुदायिक सिकाइ	०८१/८२- ०८२/८३	५०००	एक वडा एक सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना भएको हुने
१७	अपांगता विशेष कक्षा सञ्चालन	शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चि	०८२/८३- ०८३/८४		अपांगता विशेष कक्षा सञ्चालन भएको हुने
१८	बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापनार्थ पूर्वाधार निर्माण	बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापना	०८१/८२- ०८३/८४	८००	बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापनार्थ पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
१९	एक विद्यालय एक प्राविधिक विषय सम्भाव्यता अध्ययन र निर्माणको लागि कोष स्थापना	प्राविधिक शिक्षालाई महत्व	०८१/८२- ०८३/८४	२५००	एक विद्यालय एक प्राविधिक विषय सम्भाव्यता अध्ययन र निर्माणको लागि कोष स्थापना भएको हुने
२०	हरेक तहको पाठ्यक्रममा नैतिक, जीवनोपयोगी सामाग्री तय गर्न परामर्श सेवा	नैतिक शिक्षामा जोड	०८१/८२- ०८३/८४	१५००	हरेक तहको पाठ्यक्रममा नैतिक, जीवनोपयोगी सामाग्री तय गर्न परामर्श सेवा लिइएको हुने
२१	विद्यालयस्तरीय पोषण शिक्षा कार्यक्रम	शिक्षा र पोषणको अन्तरआबद्धता	साल बसाली	७०००	विद्यालयस्तरीय पोषण शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२२	नविनतम शिक्षण सिकाई तालिम सञ्चालन	नविनतम शिक्षण	०८१/८२- ०८१/८२	१२००	४० शिक्षकलाई जनालाई नविनतम शिक्षण सिकाई तालिम सञ्चालन भएको हुने
२३	विद्यार्थी व्यक्तिगत सूचना प्रणाली निर्माण	विद्यार्थी व्यक्तिगत सूचना प्रणाली	०८२/८३- ०८२/८३	८००	विद्यार्थी व्यक्तिगत सूचना प्रणाली निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२४	शिक्षण सिकाई उपलब्धी मापन ग्रेडीङ्ग प्रणाली निर्माण	ग्रेडीङ्ग प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	५००	शिक्षण सिकाई उपलब्धी मापन ग्रेडीङ्ग प्रणाली निर्माण भएको हुने
२५	विद्यालयस्तरिय विद्युतीय सिकाई पूर्वाधार निर्माण	विद्युतीय सिकाई	०८१/८२-०८३/८४	१०००	कम्ती मा २० वटा विद्यालयमा विद्यालयस्तरिय विद्युतीय सिकाई पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
२६	पठनपाठनमा एकरूपता ल्याउन अतिरिक्त कक्षा मापदण्ड निर्माण	पठनपाठनमा एकरूपता	०८३/८४-०८३/८४	१५००	पठनपाठनमा एकरूपता ल्याउन अतिरिक्त कक्षा मापदण्ड निर्माण भएको हुने
२७	बहुक्षेत्रिय शिप विकास तथा व्यवसायिक तालिम केन्द्र स्थापना	व्यवसायिक सीपमा आधारित तालिम	०८१/८२-०८३/८४	२०००	कम्ती मा १० वटा बहुक्षेत्रिय शिप विकास तथा व्यवसायिक तालिम केन्द्र स्थापना भएको हुने
२८	एक विद्यालय एक सुविधासम्पन्न पुस्तकालयको स्थापना	सिकाइलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	१३०००	एक विद्यालय एक सुविधासम्पन्न पुस्तकालयको स्थापना भएको हुने
२९	हरेक कक्षामा सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्ड खरिद	सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्डको प्रयोग	०८१/८२-०८३/८४	१०००	हरेक कक्षामा सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्ड संचालनमा आएको हुने
३०	उत्कृष्ट विद्यालय पुरस्कार कोष	उत्कृष्ट विद्यालयलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	५००	उत्कृष्ट विद्यालय पुरस्कार प्रदान गरिएको हुने
३१	निजी सामुदायिक विद्यालय अन्तरक्रिया कार्यक्रम	व्यवस्थापकीय र गुणस्तर व्यवस्थापन सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान	साल बसाली	४००	निजी सामुदायिक विद्यालय अन्तरक्रिया कार्यक्रम
३२	जेहेन्दार छात्र/छात्रा छात्रवृत्ति कोष निर्माण	सुलभ शिक्षा	०८२/८३-०८३/८४	५००	कम्ती मा १०० विद्यार्थीलाई जेहेन्दार छात्र/छात्रा छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३३	हरेक विद्यालयमा उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार कोष स्थापना	कर्मनिष्ठ शिक्षकलाई प्रोत्साहन	०८२/८३-०८३/८४	५००	हरेक विद्यालयमा उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार प्रदान गरिएको हुने
३४	महामारी विशेष वैकल्पिक शिक्षा पूर्वाधार निर्माण	वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्था	०८१/८२-०८३/८४	१०००	करीब २५ विद्यालयमा महामारी विशेष वैकल्पिक शिक्षा पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
३५	ECD विशेष शिक्षक शिक्षिका तालिम	तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्था	०८१/८२-०८३/८४	१५००	ECD विशेष शिक्षक शिक्षिका तालिम संचालन भएको हुने
३६	विज्ञानमा विशेष अभिरुची र क्षमता भएका विद्यार्थीलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम	सिर्जनाको खोजी र प्रोत्साहन	साल बसाली	३००	विज्ञानमा विशेष अभिरुची र क्षमता भएका करीब २५० विद्यार्थीलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने
३७	विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी वैज्ञानिकहरूसँग साक्षात्कार कार्यक्रम	वैज्ञानिकहरूसँग साक्षात्कार	साल बसाली	५००	विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी वैज्ञानिकहरूसँग साक्षात्कार कार्यक्रम भएको हुने
३८	शिक्षा क्षेत्र सुधारमा लघु अनुसन्धान गर्न चाहने शिक्षकलाई शैक्षिक प्रोत्साहन अनुदान	शैक्षिक प्रोत्साहन अनुदान	०८१/८२-०८२/८३	१०००	शिक्षा क्षेत्र सुधारमा लघु अनुसन्धान गर्न चाहने करीब १० शिक्षकलाई शैक्षिक प्रोत्साहन अनुदानको व्यवस्था भएको हुने
३९	पालिकास्तरीय विज्ञान प्रदर्शनी आयोजना	विज्ञानमा रुची वृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	८००	पालिकास्तरीय विज्ञान प्रदर्शनी आयोजना भएको हुने
४०	प्रधान अध्यापक शैक्षिक व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम	शैक्षिक नेतृत्व विकास	०८१/८२-०८३/८४	१०००	प्रधान अध्यापक शैक्षिक व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम संचालन भएको हुने

४.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

समग्र विद्यालय सुधारका लागि अध्यापन गर्ने शिक्षक-शिक्षिकामा परिवर्तित ज्ञान तथा सीप अद्यावधिक गर्ने, शिक्षामा समान लैङ्गिक अवसर बढाउने चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, समय समयमा शिक्षक-विद्यार्थी-अभिभवाक अन्तरक्रियाबाट सबै पक्षले रचनात्मक सुधार गर्ने, अध्ययनमा अभिरुची जगाउन स्थापित व्यक्तित्वसँग साक्षात्कार कार्यक्रम गर्ने, स्थानीय आवश्यकता र संभाव्यताको आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने, नवीनतम सूचनाप्रविधिको प्रयोग बढाउने, पाठ्यसामाग्री समयमै उपलब्ध गराउने जस्ता कार्य गराइएमा नगरपालिकाको शैक्षिकस्तर सुधार हुन्छ । उल्लिखित कार्यक्रम प्राथमिकताकासाथ सञ्चालन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.२ स्वास्थ्य

४.२.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानको धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिएको छ । उपधारा १ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुने छ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित गरिने छैन भनि उल्लेख गरिएको छ । स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत सुविधा प्रदान गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको भएकोले स्थानीय तहमा आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार र सेवाहरूको प्रबन्ध हुन अपरिहार्य छ ।

नगरपालिकामा हाल सामान्यस्तरको स्वास्थ्य सेवाहरू यहाँ रहेका विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरू मार्फत प्रदान भइरहेको पाइन्छ, भने थप उपचार सेवाको लागि नगर अस्पताल लालबन्दीबाट सेवा प्रवाह भएकाले विगत केहीवर्ष देखि सहजता महशुस गरेको स्थानीयवासीले छलफलका क्रममा व्यक्त गरेका छन् । यहाँ नेत्रगञ्ज, जब्दी, पथरकोट, परवानीपुर, नारायण खोला, रानीगञ्ज सहित ६ वटा स्वास्थ्य चौकीहरू रहेका छन् भने ७ वटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र र १ नगर स्वास्थ्य केन्द्र संचालनमा रहेका छन् । यसका साथै यहाँ नीजि क्षेत्रबाट पनि १३ वटा भन्दा बढि स्वास्थ्य संस्थाहरू संचालनमा रहेका छन् ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

सहज, सुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै वर्ग र समुहको पहुँच र उपलब्धताको कमी, आकस्मिक र विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवाका लागि सदरमुकाम लगायतका ठूला शहरमा जानु पर्ने अवस्थाको विद्यमानता, चेतनाको स्तरको न्युनता लगायतका समस्या र चुनौती यो नगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

४.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

घरदैलो मै आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता

लक्ष्य

आगामी पाँच वर्ष भित्र आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ आकस्मिक र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा नगरपालिका मै उपलब्ध गराउनु

- ✓ स्वास्थ्य चेतना र आहार विहारमा सुधार ल्याई प्रवर्द्धनात्मक र निरोधात्मक जनस्वास्थ्य सुदृढ गर्नु

४.२.४ रणनीति

१. आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
२. स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास गर्ने ।
३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच स्थापना ।
४. स्वास्थ्यप्रति सचेत नागरिक निर्माण गर्न जनचेतना जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने ।
५. वैकल्पिक चिकित्सापद्धतिको विकास र त्यसको अवलम्बन गरी जनस्वास्थ्य सुदृढ गर्ने ।

४.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वडास्तरीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नती	स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नती	०८१/८२-०८३/८४	१००००	वडास्तरीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नती भएको हुने
२	पालिकास्तरीय सुविधा सम्पन्न प्याथोलोजी ल्याब निर्माण	सुविधा सम्पन्न प्याथोलोजी ल्याब निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	५०००	पालिकामा १ सुविधा सम्पन्न प्याथोलोजी ल्याब निर्माण भएको हुने
३	सुविधा सम्पन्न आकस्मिक उपचार कक्ष निर्माण	आकस्मिक उपचार कक्ष निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	२५००	नगरपालिकामा सुविधा सम्पन्न आकस्मिक उपचार कक्ष निर्माण भएको हुने
४	प्रस्तुति सेवा कक्ष निर्माण	प्रस्तुति सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८२/८३	५०००	प्रस्तुति सेवा कक्ष निर्माण भएको हुने
५	बाल उपचार इकाई निर्माण	बाल उपचारमा सहज पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	१०००	बाल उपचार इकाई निर्माण भएको हुने
६	प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा एक एम्बुलेन्स खरिद	एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	३०००	प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा कम्तीमा एक एम्बुलेन्स संचालन भएको हुने
७	वडास्तरीय पोषण केन्द्रको स्थापना	पोषणयुक्त खानेकुराको उपलब्धता	०८१/८२-०८२/८३	१५००	करीब १७ वटा पोषण केन्द्रको स्थापना भएको हुने
८	प्रजनन सेवा, परिवार नियोजन तथा सुरक्षित गर्भपतन सेवा इकाई स्थापना	प्रजनन सेवा सम्बन्धी सबै सेवाको सहज उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	१०००	प्रजनन सेवा, परिवार नियोजन तथा सुरक्षित गर्भपतन सेवा इकाई स्थापना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९	पालिकास्तरीय एक दन्त उपचार इकाइ निर्माण	दन्त उपचार सेवाको उपलब्धता	०८२/८३-०८२/८३	२०००	पालिकास्तरीय एक दन्त उपचार इकाइ निर्माण भएको हुने
१०	पालिकास्तरीय एक नाक, कान, घाँटी उपचार इकाइ निर्माण	नाक, कान, घाँटी सेवाको उपलब्धता	०८२/८३-०८२/८३	१०००	पालिकास्तरीय एक नाक, कान, घाँटी उपचार इकाइ निर्माण भएको हुने
११	एक छाला तथा यौनरोग उपचार इकाइ निर्माण	छाला तथा यौनरोग सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	१५००	एक छाला तथा यौनरोग उपचार इकाइ निर्माण भएको हुने
१२	मनोपरामर्श सेवा केन्द्र स्थापना	मनोपरामर्श सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	१०००	मनोपरामर्श सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
१३	पालिकास्तरीय एक सामान्य शल्य चिकित्सा इकाइको निर्माण	शल्य चिकित्सा सुविधा	०८१/८२-०८३/८४	५०००	पालिकास्तरीय एक सामान्य शल्य चिकित्सा इकाइको निर्माण भएको हुने
१४	पालिकास्तरीय एक सामान्य रेडियोलोजी सेवा इकाइको निर्माण	रेडियोलोजी सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	१५००	पालिकास्तरीय एक सामान्य रेडियोलोजी सेवा इकाइको निर्माण भएको हुने
१५	पालिकास्तरीय एक अक्सिजन प्लान्ट, इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवा इकाइको निर्माण	इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	३०००	पालिकास्तरीय एक अक्सिजन प्लान्ट, इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवा इकाइको निर्माण भएको हुने
१६	पालिकास्तरीय एक हाडजोर्नी सम्बन्धी विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन	हाडजोर्नी सेवाको उपलब्धता	साल बसाली	२०००	पालिकास्तरीय एक हाडजोर्नी सम्बन्धी विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन भएको हुने
१७	पालिकास्तरीय एक ट्रमा केन्द्र स्थापना	ट्रमा केन्द्र स्थापना	०८१/८२-०८३/८४	२५००	पालिकास्तरीय एक ट्रमा केन्द्र स्थापना भएको हुने
१८	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तालिम तथा प्रोत्साहन भत्ता	प्रोत्साहन मातृ स्वास्थ्यमा सुधार	साल बसाली	१५००	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तालिम तथा प्रोत्साहन भत्ता वितरण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१९	आमा सुरक्षा कार्यक्रम अर्न्तगत प्रयोगशाला निशुल्क परिक्षण र सुत्केरी पोषण कार्यक्रम	मातृ स्वास्थ्यमा सुधार	साल बसाली	४०००	आमा सुरक्षा कार्यक्रम अर्न्तगत प्रयोगशाला निशुल्क परिक्षण र सुत्केरी पोषण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२०	विपन्न नागरिक स्वास्थ्य बीमा अनुदान	स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	५०००	विपन्न नागरिक स्वास्थ्य बीमा अनुदान वितरण भएको हुने
२१	वडास्तरीय निशुल्क घुम्ती स्वास्थ्य परिक्षण शिविर सञ्चालन	सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा	साल बसाली	३०००	वडास्तरीय निशुल्क घुम्ती स्वास्थ्य परिक्षण शिविर सञ्चालन भएको हुने
२२	च्यापिड रेस्पोन्स इकाई को व्यवस्था	च्यापिड रेस्पोन्सको संयन्त्र निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	२०००	पालिकामा एक च्यापिड रेस्पोन्स इकाई को व्यवस्था भएको हुने
२३	योग साधना प्रवचन केन्द्र स्थापना (वडास्तरीय)	योग साधनामा जोड	०८१/८२-०८३/८४	१५०००	प्रत्येक वडामा एक योग साधना प्रवचन केन्द्र स्थापना भएको हुने
२४	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी विद्यालय पाठ्यक्रम	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतनामा वृद्धि	०८१/८२-०८१/८२	५००	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी विद्यालय पाठ्यक्रम निर्माण भएको हुने
२५	“सन्तुलित र पोषिलो भोजन रोजौं, घर आगन नै खोजौं” कार्यक्रम	स्थानीय खाद्य प्रणाली उपयोगलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	५००	“सन्तुलित र पोषिलो भोजन रोजौं, घर आगन नै खोजौं” कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२६	नियमित स्वास्थ्य जाँचको महत्वबारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम	स्वास्थ्य सचेतनामा वृद्धि	साल बसाली	१०००	करीब २०० जना लाई नियमित स्वास्थ्य जाँचको महत्वबारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२७	पालिकास्तरीय एक आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना	परम्परागत चिकित्सा प्रणालीको संरक्षण	०८१/८२-०८३/८४	२५००	पालिकास्तरीय एक आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२८	लामा, भाँक्री, वैद्यलाई आधुनिक स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम	परम्परा र आधुनिकताको सम्मिश्रण	०८१/८२-०८३/८४	११०००	लामा, भाँक्री, वैद्यलाई आधुनिक स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने

४.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आधारभूत, विशेषज्ञ तथा आकस्मिक सेवा सम्बन्धी पूर्वाधारको विकास, प्राचिन र आधुनिक चिकित्सा प्रणालीको प्रयोग र संरक्षण, सरकारका नीति र नागरिकको सचेतना विस्तार, प्रजनन स्वास्थ्य- सुरक्षित गर्भपतन सम्बन्धी सेवाको विस्तार, नाक, कान, घाँटी तथा मुटु मृगौला लगायतका संवेदनशील अंगको सहज उपलब्धता, महिला तथा किशोरी शिक्षाको प्रचार-प्रसार, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा लगायतका कार्यक्रममा विशेष ध्यान पुऱ्याउन सकिँएमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। अपर्याप्त साधन श्रोत र जनशक्तिको अभावमा उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

४.३ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्य

४.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि समुदायको आफ्नै विशिष्ट पहिचान, जीवनशैली, भेषभूषा र रहनसहन हुन्छ। सदियौं देखि अभ्यास गर्दै आइरहेका रीतिरिवाजले मानिसको दैनिक जीवनलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको हुन्छ। अर्कोतर्फ समुदायपिच्छे आ-आफ्ना धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र परम्पराहरू हुन्छन्। ती फरक रीतिरिवाज, रहनसहन र परम्पराहरू समुदाय र समाजका विशिष्ट पहिचान साथै बौद्धिक सम्पदा (Intellectual Property) भएकोले तिनीहरूको संरक्षण गर्नु जरुरी छ। लालबन्दी नगरपालिका यस्ता मौलिक तथा सांस्कृतिक विविधतामा धनी नगरपालिका हो। यस नगरपालिकामा विभिन्न जाति, धर्म सम्प्रदाय र समुदायका मानिसहरू बसोबास गर्दछन्। यहाँ क्षेत्री, ब्राम्हण, राई, लिम्बु, तामाङ, मुसलमान, थारु, मधेसी, मुसहर, यादव, मगर, नेवार, राजपुत लगायतका जातजातीहरूको बसोबास रहेको छ। सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ-आफ्नै किसिमका धर्म, संस्कृति र चालचलनहरू छन्। नगरपालिकामा बौद्धपूर्णमा, न्वागी, जनैपूर्णमा, जितीया, दशैं, तिहार, छठपर्व, तमुल्होसार, ग्याल्बो ल्होसार, सोनाम ल्होसार, क्रिश्चयन, माघी, होली, इद, घडी पर्व, इन्द्रावती जस्ता चाडपर्व मनाउने गरेको पाइन्छ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

स्थानीय भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षणमा ठोस योजनाको कमी, युवा पुस्ताको उदासिनता, प्राचिनता र मौलिकता संरक्षण गर्ने तर्फ पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान, लगानी तथा अग्रसरताको कमी, स्थानीय पाठ्यक्रममा स्थानीय कला साहित्य संरक्षण सम्बन्धी विषयवस्तुको विकास र समावेश लगायतका विविध समस्या र चुनौती रहेका छन्।

४.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच	
सभ्य र सुसंस्कृत समाजको निर्माण	
लक्ष्य	
संस्कृति, भाषा, कला र साहित्यको जर्गेना र विकास मार्फत सभ्य र सौहार्दपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने	
उद्देश्यहरू	
✓ स्थानीय पहिचान कायम हुने भाषा, कला, संस्कृति, साहित्यको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु	
✓ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्यको श्रृजनात्मक विकासमा टेवा पुऱ्याउनु ।	

४.३.४ रणनीति

१. संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्यको वस्तुगत अभिलेखिकरण गर्ने
२. भाषा, संस्कृति, कला साहित्यलाई जीवन्त तुल्याउने
३. कला, साहित्य, भाषा, संस्कृतिका सर्जकहरूलाई सहयोग र प्रोत्साहन गर्ने
४. साँस्कृतिक, साहित्यिक, भाषिक तथा कला सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण गर्ने

४.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको Inventory तयार	साँस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी अध्ययन	०८१/८२-०८१/८२	२५००	नगरपालिकाको अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको Inventory तयार भएको हुने
२	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदा तथा बौद्धिक सम्पदाको विवरण प्रकाशन	साँस्कृतिक सम्पदाको अध्यावधिक अभिलेख	०८२/८३-०८२/८३	५००	साँस्कृतिक सम्पदा तथा बौद्धिक सम्पदाको विवरण प्रकाशन भएको हुने
३	साँस्कृतिक वृत्तचित्र निर्माण	सूचनाको सम्प्रेषण	०८२/८३-०८२/८३	१०००	पालिकाको साँस्कृतिक वृत्तचित्र निर्माण भएको हुने
४	लेखक, कलाकार, साहित्यकारहरूको विवरण संकलन	सर्जकको अभिलेखाङ्कन र सम्मान	०८२/८३-०८२/८३	३००	पालिकाको लेखक, कलाकार, साहित्यकारहरूको विवरण संकलन भएको हुने
५	विद्यालय तथा अन्तर विद्यालय साँस्कृतिक प्रतियोगिता	स्वस्थ प्रतिस्पर्धा मार्फत साँस्कृतिको प्रवर्द्धन	०८१/८२-०८३/८४	५००	विद्यालय तथा अन्तर विद्यालय साँस्कृतिक प्रतियोगिता संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिकस्तरको साँस्कृतिक प्रतियोगिता तयारी कोष	साँस्कृतिको प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	१०००	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिकस्तरको साँस्कृतिक प्रतियोगिता तयारी कोष स्थापना भएको हुने
७	साँस्कृतिक गतिविधि प्रचारप्रसार गरी पर्यटन प्रवर्द्धन	पर्यटन प्रवर्द्धन	०८१/८२-०८३/८४	२००	पालिकाका साँस्कृतिक गतिविधि बारे प्रचार प्रसार भएको हुने
८	लोपोन्मुख जातजाती, भाषा तथा साँस्कृतिक गाथा संरक्षण कार्यक्रम	परम्परा, मौलिकता र साँस्कृतिको संरक्षण	०८२/८३-०८३/८४	३००	लोपोन्मुख जातजाती, भाषा तथा साँस्कृतिक गाथा संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
९	कला, साहित्य र साँस्कृतिक सर्जक तथा कलाकारहरूसँग अन्तरक्रिया	सर्जकको राय परामर्शको सम्मान	०८१/८२-०८३/८४	२००	कला, साहित्य र साँस्कृतिक सर्जक तथा कलाकारहरूसँग अन्तरक्रिया भएको हुने
१०	पालिकास्तरीय साँस्कृतिक कोषको निर्माण	साँस्कृतिक कार्यमा सहजीकरण	साल वसाली	५००	पालिकास्तरीय साँस्कृतिक कोषको निर्माण भएको हुने
११	कलाकार, सर्जक तथा कला-पत्रकार सम्मान	सर्जकको सम्मान	साल वसाली	१००	कम्तीमा २० जना कलाकार, सर्जक तथा कला-पत्रकार सम्मानित भएको हुने
१२	कला संग्रहालय निर्माण	साँस्कृतिको संरक्षण	०८१/८२-८३/८४	५०००	पालिकास्तरीय एक कला संग्रहालय निर्माण गरिएको हुने
१३	नियमित साँस्कृतिक गतिविधि, उत्सव आयोजना	मनोरञ्जन र साँस्कृतिको संरक्षण	०८१/८२-०८३/८४	१५००	नियमित रूपमा साँस्कृतिक गतिविधि तथा उत्सव आयोजना भएको हुने

४.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

योजनाबद्ध साँस्कृतिक प्रदर्शनी, महोत्सव, मेलाको आयोजना, सर्जकलाई प्रोत्साहन, साँस्कृतिक समुहलाई प्रतिस्पर्धा, प्रदर्शनीमा भाग लिन प्रोत्साहन, कला संग्रहालयको निर्माण तथा स्थानियबासीलाई मौलिकताको

संरक्षणमा प्रोत्साहित गर्न सकिएमा कला संस्कृतिको संरक्षणमा अपेक्षाकृति नतिजा हासिल गर्न सकिन्छ । बहुसरोकारवाला निकायको सहभागिता नभएमा क्षयिकरण हुँदै जाने जोखिम रहन्छ ।

४.४ लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण

४.४.१ पृष्ठभूमि

सामाजिक जागरणको पर्याप्तता नभएको, राजनीतिक चेतनाको परिपक्वता भैनसकेको र पुरानो सामाजिक, जातिय, लैङ्गिक तथा वर्गीय स्वरूपको समाजमा व्यापक रूपान्तरण समेत भई नसकेकाले नेपालमा लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिकको सम्मान र सामाजिक सुरक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार र कठिनाईहरूको सम्बोधन तथा समग्र सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरू सामाजिक विकासका दृष्टिले केन्द्रिय भागमै रहेका छन् । यसर्थ यस नगरपालिकामा समेत यी सवालहरूको व्यापक सान्दर्भिकता रहेको र विकास योजनाले यी विषयहरूलाई महत्त्व दिएर समेट्नु पर्ने देखिन्छ । नेपालको संविधानमा नै वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछुतको अन्त्य गर्ने तथा आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरिएको छ । समाजमा सिमान्तकृत जनसंख्यालाई मूलधारमा ल्याई उनीहरूको सम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने नैसर्गिक अधिकार सुनिश्चित नगरुन्जेलसम्म सभ्य र सौहार्दपूर्ण समाजको परिकल्पना गर्न सकिदैन । त्यसैले लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा प्राथमिकता दिन सके असमानताको जालो तोड्न सहज हुन जान्छ ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

जातिय विभेदको अन्त्य नहुनु, लक्षित वर्गको सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक सशक्तिकरणमा गरिएको लगानी, कार्यक्रम र प्रयासले प्रभावकारी नतिजा ल्याउन नसक्नु, सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका दिगो र स्थायी कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने तथा समता र समानता आधारित समाजको निर्माण गर्नु पर्ने चुनौती यस नगरपालिकामा रहेका छन् ।

४.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

नगरपालिकाको सभ्यता न्यायपूर्ण समाज र सामाजिक सौहार्दता

लक्ष्य

सामाजिक न्यायमा आधारित सभ्य समाजको निर्माण गर्ने

उद्देश्यहरू

लैङ्गिकता, उमेर, जातियता, क्षेत्रियता, भाषिक, अल्पसंख्या, अपाङ्गता लगायतका आधारमा हुने सबै प्रकारको विभेदको अन्त्य गर्नु

४.४.४ रणनीति

१. महिला जागरण केन्द्रित नीति निर्माण तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

२. महिला सुरक्षा र लैङ्गिक न्यायका निम्ति महिला शसक्तिकरणका कार्यक्रमहरु अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने ।
३. जेष्ठ नागरिकको सामाजिक सुरक्षा र आत्मसम्मान कायम हुने कार्यक्रमलाई प्राथमिकतापूर्वक सञ्चालन गर्ने ।
४. अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको कठिनाइ न्यूनिकरण गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन गरी उनीहरुको आत्मबल बढाउने र आत्मसम्मान जगाउने ।
५. जातिय विभेद, अल्पसंख्यक दलित, आदिवासी, मुस्लिम, थारु तथा राज्यको मूलप्रवाहमा आउन नसकेको नागरिकहरुका मूल सरोकारका विषयमा अध्ययन गरी मूलप्रवाहिकरण कार्यनीति निर्माण गर्ने ।

४.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	अनिवार्य नारी शिक्षा विशेष नीति तथा कार्ययोजना निर्माण	महिला शिक्षामा जोड	०८१/८२-०८१/८२	२००	अनिवार्य नारी शिक्षा विशेष नीति तथा कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
२	वडास्तरीय महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभाव निगरानी सेल गठन	महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभावमा कमी	०८१/८२-०८१/८२	१००	वडास्तरीय महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभाव निगरानी सेल गठन भएको हुने
३	अनिवार्य छोरी शिक्षा कार्यक्रम	महिला साक्षरता र सशक्तिकरण	०८२/८३-०८३/८४	३००	अनिवार्य छोरी शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
४	महिला हिंसा र दाइजो प्रथा विरुद्ध वर्षभरी सप्ताहव्यापी कार्यक्रम	महिला हिंसा र दाइजो विरुद्ध अभियान सञ्चालन	०८१/८२-०८३/८४	५००	महिला हिंसा र दाइजो प्रथा विरुद्ध वर्षभरी सप्ताहव्यापी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५	सामाजिक शिक्षामा यौन हिंसा, अपहरण, बलात्कार जस्ता विषयमा शिक्षक-शिक्षिका अभिमुखीकरण कार्यक्रम	यौनजन्य हिंसा सम्बन्धी जनचेतना	साल बसाली	२००	सामाजिक शिक्षामा यौन हिंसा, अपहरण, बलात्कार जस्ता विषयमा शिक्षक-शिक्षिका अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६	महिला सीप विकास तथा आय आर्जन साथै नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन	नेतृत्व र आर्थिक सबलीकरणमा जोड	साल बसाली	१५००	महिला सीप विकास तथा आय आर्जन साथै नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन भएको हुने
७	सफल महिला उद्यमी साक्षात्कार कार्यक्रम	महिला उद्यमिको पहिचान र प्रोत्साहन	०८२/८३-०८२/८३	१००	महिला उद्यमिको पहिचान र प्रोत्साहन गरिएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
८	नमूना महिला लघु उद्यमी समुह तथा व्यवसायीलाई मापदण्डका आधारमा venture capital को प्रवन्ध	महिला उद्यमशिलता प्रवर्द्धनमा जोड	०८१/८२-०८३/८४	३००	२० वटा महिला लघु उद्यमी समुह तथा व्यवसायीलाई मापदण्डका आधारमा venture capital को प्रवन्ध भएको हुने
९	न्यायिक समितिमा लैङ्गिक भेदभाव विरुद्ध न्याय सम्पादन तालिम	न्यायिक समितिको सशक्त भुमिका	०८१/८२-०८१/८२	१००	न्यायिक समितिमा लैङ्गिक भेदभाव विरुद्ध न्याय सम्पादन तालिम संचालन भएको हुने
१०	एकल महिला आत्मनिर्भर कार्यक्रम व्याज अनुदान	एकल महिलाको सामाजिक सम्मानमा वृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	३००	२० जना एकल महिला लाई आत्मनिर्भर कार्यक्रम मार्फत व्याज अनुदान प्रदान भएको हुने
११	महिला सुरक्षा गृहको निर्माण	हिसां पिडित महिलालाई आश्रय र सुरक्षा	०८२/८३-०८२/८३	१५००	महिला सुरक्षा गृहको निर्माण भएको हुने
१२	महिला उद्यमी वस्तु विक्री केन्द्र स्थापना	महिला उद्यमशीलतालाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८२/८३	१५००	महिला उद्यमी वस्तु विक्री केन्द्र स्थापना भएको हुने
१३	पालिकामा "जेष्ठ नागरिक सहयोग कक्ष" गठन	जेष्ठ नागरिकलाई सहयोग	०८२/८३-०८२/८३	१००	पालिकामा "जेष्ठ नागरिक सहयोग कक्ष" गठन भएको हुने
१४	जेष्ठ नागरिक वडास्तरीय निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	जेष्ठ नागरिक केन्द्रित स्वास्थ्य सुविधा	साल बसाली	२००	जेष्ठ नागरिक वडास्तरीय निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन भएको हुने
१५	वडास्तरीय जेष्ठ नागरिक सत्संग, योग तथा ध्यान केन्द्र निर्माण	सत्संग, योग तथा ध्यान सुविधा	०८२/८३-०८३/८४	१५००	वडास्तरीय जेष्ठ नागरिक सत्संग, योग तथा ध्यान केन्द्र निर्माण भएको हुने
१६	जेष्ठ नागरिक तिर्थाटन परिवहन अनुदान	तिर्थाटन परिवहन अनुदान	साल बसाली	४००	जेष्ठ नागरिक तिर्थाटन परिवहन अनुदान वितरण गरिएको हुने
१७	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा अति विपन्न अनुदान	सुलभ स्वास्थ्य सेवा	०८१/८२-०८३/८४	४००	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा अति विपन्न अनुदान वितरण गरिएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१८	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	जेष्ठ नागरिक सम्मान	साल बसाली	५००	कम्तीमा ६० जना जेष्ठ नागरिक सम्मानित भएको हुने
१९	पूर्ण अपाङ्गता भएकाहरूको व्यक्तिगत विवरण संकलन र अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण	तथ्याङ्क संकलन र परिचय पत्र वितरण	साल बसाली	५००	पूर्ण अपाङ्गता भएकाहरूको व्यक्तिगत विवरण संकलन र अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण भएको हुने
२०	विशेष क्षमता भएका अपाङ्ग लक्षित कलाकारिता, आय आर्जन तथा शिप विकास तालिम	सीप र आर्थिक निर्भरता	साल बसाली	३००	विशेष क्षमता भएका अपाङ्ग लक्षित कलाकारिता, आय आर्जन तथा शिप विकास तालिम संचालन भएको हुने
२१	पूर्ण अपाङ्गहरूलाई आवश्यकता अनुसार सामाग्री र जीवन निर्वाह भत्ता	अपाङ्गमैत्री सामाग्री वितरण जीवन निर्वाहमा सहयोग	०८१/८२-०८३/८४	५००	पूर्ण अपाङ्गहरूलाई आवश्यकता अनुसार सामाग्री र जीवन निर्वाह भत्ता वितरण भएको हुने
२२	अल्पसंख्यक वर्गका परिवारमा जन्मने शिशुको नाममा बैकमा रु. १००० को खाता सञ्चालन	सामाजिक सुरक्षा	०८१/८२-०८३/८४	२५००	अल्पसंख्यक वर्गका परिवारमा जन्मने शिशुको नाममा बैकमा रु. १००० को खाता सञ्चालन भएको हुने
२३	सरकारी सेवामा मूल प्रवाहिकरण गर्न विशेष तयारी कक्षा सञ्चालन	क्षमता विकास	०८१/८२-०८३/८४	१००	सरकारी सेवामा मूल प्रवाहिकरण गर्न विशेष तयारी कक्षा सञ्चालन भएको हुने
२४	लक्षित वर्ग अभिभावक शिक्षा तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण	शैक्षिक सामाग्रीको सहज उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	२०००	लक्षित वर्ग अभिभावक शिक्षा तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण भएको हुने
२५	दलित नमूना बस्ती र दलित महिला सहकारी स्थापना अन्तरक्रिया	सामाजिक र आर्थिक सशक्तिकरण	०८१/८२-०८३/८४	३००	दलित नमूना बस्ती र दलित महिला सहकारी स्थापना अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२६	दलित विशेष परम्परागत सीपलाई व्यवसायिकता प्रदान गर्न विशेष अभिमुखीकरण कार्यक्रम	परम्परागत सीपको आधुनिकिकरण	०८१/८२-०८३/८४	२००	दलित विशेष परम्परागत सीपलाई व्यवसायिकता प्रदान गर्न करीब १००

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					जनालाई विशेष अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२७	दलित विद्यार्थी विशेष छात्रवृत्ति कोषको स्थापना	गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	१८००	करीब ५० दलित विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति प्रदान गरीएको हुने

४.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

महिला, जेष्ठ नागरिक, दलित, लैङ्गिक रुपमा अल्पसंख्यक आदिको आवश्यकताको सहि पहिचान भई सम्बोधनका कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा तयार भएमा मात्र मनो-सामाजिक सोच र व्यवहारमा परिवर्तन हुन्छ। घरेलु तथा यौनजन्य हिंसा विरुद्ध शुन्य सहशीलता, बालिका शिक्षामा लगानी, विकासका आयोजना/कार्यक्रम छनौट, निर्णय निर्माणमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरिएमा महिला सशक्तिकरण, सामाजिक-आर्थिक नेतृत्व विकास हुने संभावना रहन्छ। प्राथमिकता र आवश्यकता अनुसारको स्रोत विनियोजन, बहुसरोकारवाला पक्षको समन्वय हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ।

४.५ बालबालिका

४.५.१ पृष्ठभूमि

बालबालिका तथा किशोरकिशोरीलाई भविष्यका कर्णधारको रूपमा लिईन्छ। किनकि हालको बालबालिकाको समग्र अवस्थाले भोलि राष्ट्र निर्माण तथा समाज निर्माणमा जिम्मेवार हुने मानव संशाधन कस्तो हुनेछ, भन्ने निर्धारण गर्दछ। त्यसकारण नेपालको संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरी बालअधिकार संरक्षण राज्यको अनिवार्य दायित्व भित्र राखेको छ, भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा दिगो विकास लक्ष्य समेत बालबालिका तथा किशोरकिशोरीमाथि हुने सबै प्रकारका विभेद अन्त्य गर्नेतर्फ लक्षित रहेको छ। बालबालिकाको उचित हेरचाह, शिक्षा, पोषण, स्वास्थ्य जस्ता विषयहरू बाल अधिकार अर्थात् नागरिक दायित्व र जिम्मेवारीका मात्र विषय होइनन्, यी विषय भोलिको समाज र राष्ट्र निर्माणमा गरिने बृहत् लगानीसँग गाँसिएका विषयहरू हुन्।

४.५.२ समस्या तथा चुनौती

सबै प्रकारका बालश्रम, बाल यौन शोषण, बालविवाह तथा बालहिंसाको अन्त्य गरी बालमैत्री शासनको स्थापना, बालबालिकाको शिक्षा, दिक्षा, पोषण र स्याहार सुसार सम्बन्धी चेतनाको विस्तार तथा उचित विकास र संरक्षणको लागि नगरपालिकाले उचित नीति, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु पर्ने दीर्घकालीन समस्या र चुनौती रहेका छन्।

४.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
नैसर्गिक अधिकार पूर्ण बालमैत्री समाज
लक्ष्य
बालबालिकाको अधिकार अन्तर्गत स्वास्थ्य, पोषण, उचित स्याहार र शिक्षाका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने
उद्देश्यहरू
बालबालिकाका मौलिक हकको सुनिश्चितता गर्नु

४.५.४ रणनीति

१. बालअधिकार सम्बन्धी जनचेतना जागरण गर्ने।
२. अति विपन्न तथा विशेष संरक्षण आवश्यक असहाय बालबालिका केन्द्रित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. बालअधिकार सम्बन्धी नीतिगत सुधार तथा व्यवस्था।

४.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	बालबालिकाको वस्तुगत स्थितिपत्र तयारी	बालबालिकाको स्थिति अवगत	०८१/८२-०८१/८२	१०००	बालबालिकाको वस्तुगत स्थितिपत्र तयारी भएको हुने
२	बाल अधिकार सम्बन्धी अभिभावक सचेतना कार्यक्रम	बाल अधिकार सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	५००	बाल अधिकार सम्बन्धी अभिभावक सचेतना कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३	अतिविपन्न, असहाय बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण संकलन, शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणको प्रबन्ध	शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणमा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित	०८१/८२-०८१/८२	२००	अतिविपन्न, असहाय बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण संकलन, शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणको प्रबन्ध भएको हुने
४	बाल संरक्षण समिति स्थापना	बाल संरक्षण	०८१/८२-०८१/८२		बाल संरक्षण समिति स्थापना भएको हुने
५	बालकोष निर्माण	बाल संरक्षण	०८२/८३-०८२/८३	४०००	बालकोष निर्माण भएको हुने
६	बालश्रम र बालविवाह मुक्त पालिका घोषणा	बालमैत्री नगरपालिका	०८१/८२-०८२/८३	५००	बालश्रम र बालविवाह मुक्त पालिका घोषणा भएको हुने
७	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभियान	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	७००	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभियान गरिएको हुने
८	बालक्लबमा आवद्ध बालबालिकाको नेतृत्व विकास तालिम	बालबालिकाको नेतृत्व विकास	०८१/८२-०८३/८४	३००	बालक्लबमा आवद्ध बालबालिकाको नेतृत्व विकास तालिम संचालन भएको हुने
९	बाल हेल्पलाईन सञ्चालन	समस्यामा परेका बालबालिकालाई सहयोग	०८१/८२-०८२/८३	२००	बाल हेल्पलाईन सञ्चालनमा आएको हुने
१०	बाल उद्यान सम्भाव्यता अध्ययन	बालमैत्री नगरपालिका	०८२/८३-०८२/८३	१००	बाल उद्यान सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

४.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

बालमनोविज्ञान, बाल आवश्यकता, रुची र चाहना तथा समयको माग अनुकुलका तहगत सरकारका नीति, विधी र कार्यक्रम तथा शिक्षा प्रणालीको विकास गरिएमा भविष्यको लागि आवश्यक जनशक्ति र प्रतिस्पर्धी कर्णधारको विकास गर्न संभव हुन्छ। नैतिकता, समाजिक मुल्य, मान्यता, अनुशासन जस्ता विषयमा बालबालिकालाई मूलप्रवाहिकरण गर्न नसकिएमा समग्र देशको भविष्य नै अन्यौलग्रस्त हुनसक्छ।

४.६ युवा, मानव संसाधन, श्रम तथा रोजगार

४.६.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ अनुसार १६ देखि ४० वर्ष उमेर समुहको जनसंख्यालाई युवा समूहमा राखिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८, को तथ्याङ्क अनुसार लालबन्दी नगरपालिकाभित्र १५ देखि ५९ वर्षसम्मका सक्रिय युवाको संख्या ४२,२४४ अर्थात ६३.६० प्रतिशत रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या २१,८९३ र पुरुषको संख्या २०,३५१ जना रहेको छ। देशको प्रमुख श्रम शक्ति, मानव संसाधन र उर्जाको आधार स्तम्भ नै यी युवाहरू हुन्। युवाको सामर्थ्यलाई पूर्णतः सदुपयोग गरेका राष्ट्रहरूले नै ठूलो फड्को मारेका छन्। काम गर्न सक्ने उच्च सक्रिय उमेरको जनसंख्या नै जनसांख्यिक लाभांश हो।

४.६.२ समस्या तथा चुनौती

श्रमको सम्मान गर्ने भावना, सीप, स्वरोजगार र उद्यमशिलता विकास गर्ने शिक्षा प्रणालीको विकास, सकारात्मकता, सामाजिक सद्भाव र सामुदायिक विकासमा योगदान सम्बन्धी चेतनाको विस्तार, अनुशासन र सामाजिक कुसंस्कार उन्मुलन योगदानमा युवाको संलग्नता वृद्धिको कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने चुनौती रहेका छन्। युवा पलायनलाई रोक्न ठोस योजनाको कमी जस्ता समस्या समेत विद्यमान रहेका छन्।

४.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

श्रमशिल, कर्मठ र दक्ष युवा मानव संसाधन निर्माण

लक्ष्य

नगरपालिकाको युवा जनसंख्यालाई पूर्ण रोजगार र उच्च उत्पादनमुखि बनाउने

उद्देश्यहरू

✓ श्रमशिल र सकृय युवा जनशक्तिलाई दक्ष बनाई उनीहरूको श्रमशक्ति र उर्जाको सही सदुपयोग गर्नु

४.६.४ रणनीति

१. युवा तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्ने।
२. दक्ष र सिपयुक्त मानव संसाधनको विकास गर्ने।

४.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	युवा स्थितिपत्र तयार	युवाको बारेमा जानकारी	०८१/८२-०८१/८२	२००	युवा स्थितिपत्र तयार भएको हुने
२	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको समग्र विवरण तयार	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको बारेमा जानकारी	०८१/८२-०८१/८२	५००	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको समग्र विवरण तयार भएको हुने
३	रोजगारीमूलक तथा युवा अभिमुखीकरण तालिम	युवालाई तालिमको व्यवस्था	साल बसाली	१०००	रोजगारीमूलक तथा युवा अभिमुखीकरण तालिम संचालन भएको हुने
४	युवा स्वयंसेवा दस्ता तालिम	तालिम प्राप्त युवा उत्पादन	०८१/८२-०८३/८४	२००	युवा स्वयंसेवा दस्ता तालिम संचालन भएको हुने
५	युवा कलाकारिता तालिम	कलाकार उत्पादन	०८१/८२-०८३/८४	३००	युवा कलाकारिता तालिम संचालन भएको हुने
६	प्रधानमन्त्री रोजगार विशेष तालिम		०८१/८२-०८३/८४	५००	प्रधानमन्त्री रोजगार विशेष तालिम संचालन भएको हुने
७	युवा उद्यमीहरूको वडागत विवरण सङ्कलन गरी नेतृत्व विकास तथा उद्यमशिलता विकास तालिम	युवामा नेतृत्व क्षमताको अभिवृद्धि	०८२/८३-०८२/८३	१०००	युवा उद्यमीहरूको वडागत विवरण सङ्कलन गरी नेतृत्व विकास तथा उद्यमशिलता विकास तालिमसंचालन भएको हुने
८	बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगार युवाहरूलाई माथी उठाउन वस्तुगत युवा उत्थान तथा सर्वाङ्गीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	युवा लक्षित कार्यक्रम	०८२/८३-०८२/८३	१५००	बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगार युवाहरूलाई माथी उठाउन वस्तुगत युवा उत्थान तथा सर्वाङ्गीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

४.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा बसोबास गर्ने युवाको अवस्था पहिचान गरी आवश्यकता सम्बोधन गर्ने विशिष्ट र सामान्य प्रकृतिका कार्यक्रम तर्जुमा, नवप्रवर्तनकारी सोच, व्यवसायीक खोजकर्म गर्ने जोस र जागरणयुक्त युवालाई सहि मार्ग निर्देशन, आर्थिक-प्राविधिक सहयोग र अनुकरणीय कार्यलाई पहिचान गर्न सकेमा सम्पूर्ण युवाशक्ति विकासका संवाहक बन्न सक्छन् । युवा लक्षित नीति/कार्यक्रम तर्जुमा गर्न नसकेमा सामाजिक सद्भावमा स्वलन, हिंसा बढोत्तरी, विकासमा अवरोध हुन पुगी समाज अवन्नतिको मार्गमा जाने जोखिम रहन्छ ।

४.७ खेलकुद तथा मनोरञ्जन

४.७.१ पृष्ठभूमि

अनुशासन, राष्ट्रिय भाइचारा प्रदर्शनी गरी शारीरिक तन्दुरुस्ती कायम गर्न खेलकुद विकासको अहम् महत्व रहेको हुन्छ। विश्वका विकसित देशहरूले खेल पर्यटन मार्फत समृद्धि हासिल गरेको र विश्वस्तरमा पहिचान स्थापित गरेको पाइन्छ। उदाहरणको लागि स्पेन, इटली, इङ्गल्याण्ड, ब्राजिल, फ्रान्स जस्ता यूरोपियन राष्ट्रहरू हाल खेल प्रवर्द्धन मार्फत विश्व परिचित मात्र नभई खर्चो डलरको कारोबार गर्दछन्। छिमेकी राष्ट्र भारतसमेत क्रिकेटका लागि प्रसिद्ध मानिन्छ। पूर्वाधार अभाव तथा व्यवसायिकताको अवसर नहुँदा नहुँदै पनि नेपाली खेलाडीहरू खेलकुदमा आवद्ध छन् किनकि खेलकुद विकास आर्थिक समृद्धिसँग पनि जोडिएको छ।

हाल नगरपालिकामा वडा न. १ मा २ हेक्टर क्षेत्रफलमा नन्देश्वर टोलको खेलमैदान र मुसरी टोलमा २ हेक्टर क्षेत्रफलमा रहेको मुसरी टोल खेलमैदान ठूला खेलमैदानहरू हुन। क्षेत्रफलको हिसाबले यहाँको वडा न. ३ भैरवपुरको खेलमैदान र वडा न. ६ को लेकाली चौरको खेलमैदान र राधाकृष्ण खेलमैदान ठूला खेलमैदानहरू हुन। यी खेलमैदानहरू ४/४ हेक्टर क्षेत्रमा फैलिएका छन्। यसका साथै यहाँ रहेका प्रत्येक वडामा साना तथा ठूला खेलमैदान गरी जम्मा १६ वटा खेलमैदानहरू रहेका छन्।

४.७.२ समस्या तथा चुनौती

खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि दीर्घकालिन सोचको अभाव, खेलाडीमा व्यवसायिकताको कमी, आधुनिक र सुविधा सम्पन्न खेल र मनोरञ्जनात्मक पूर्वाधारको अभाव, समयसापेक्ष क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरका प्रतिस्पर्धाको आयोजना नहुनु लगायतका चुनौती विद्यमान रहेका छन्।

४.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
शारीरिक र मानसिक रूपमा स्वस्थ नागरिक निर्माण
लक्ष्य
शारीरिक स्वास्थ्य र मानसिक सन्तुलनका लागि आधारभूत खेलकुद र मनोरञ्जनका पूर्वाधार विकास गर्ने
उद्देश्यहरू
खेलकुद र मनोरञ्जनका माध्यमले नागरिकको खुसी र स्वास्थ्य सुदृढ गर्नु

४.७.४ रणनीति

१. खेलकुद पूर्वाधारको प्रवन्ध गर्ने।
२. खेलाडी पहिचान तथा प्रशिक्षण गर्ने।
३. खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने।
४. स्थानीय स्तरमा गर्न सकिने मनोरञ्जनात्मक कृयाकलापको अध्ययन गरी व्यवस्थित गर्ने।

४.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वडास्तरीय खेलकुद समितिको स्थापना, खेल मैदान निर्माण र मर्मत सम्भार तथा खेल सामग्री खरिद	खेलकुद विकासका लागि संस्थागत, आर्थिक र अन्य व्यवस्थापन	०८१/८२-०८३/८४	१५०००	वडास्तरीय खेलकुद समितिको स्थापना भइ खेल मैदान निर्माण र मर्मत सम्भार भएको हुने
२	वडास्तरीय खेलकुद विकास समिति निर्माण	खेलकुद विकास समिति निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	७०००	वडास्तरीय खेलकुद विकास समिति निर्माण भएको हुने
३	खेलाडीको व्यक्तिगत विवरण तयारी	खेलाडीको अद्यावधिक विवरण उपलब्ध	०८२/८३-०८२/८३	२००	खेलाडीको व्यक्तिगत विवरण तयारी भएको हुने
४	खेलाडी प्रशिक्षण (नियमित, स्थानीय, प्रादेशिक र राष्ट्रियस्तरको प्रतियोगिता)	नियमित प्रशिक्षण	सालबसाली	२५००	खेलाडी प्रशिक्षण (नियमित, स्थानीय, प्रादेशिक र राष्ट्रियस्तरको प्रतियोगिता) संचालन भएको हुने
५	एक सामुदायिक विद्यालय खेलकुदका पूर्वाधार निर्माण गुरुयोजना तयार	गुरुयोजना निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	२०००	एक सामुदायिक विद्यालय खेलकुदका पूर्वाधार निर्माण गुरुयोजना तयार भएको भएको हुने
६	विद्यालयमा खेल मैत्री वातावरण निर्माण	स्वास्थ्य र मनोरञ्जनमा जोड	०८१/८२-०८३/८४	१०००	विद्यालयमा खेल मैत्री वातावरण निर्माण भएको हुने
७	वडास्तरीय वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता	स्वस्थ प्रतिस्पर्धा र अनुशासनको विकास	सालबसाली	१५००	वडास्तरीय वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता संचालन भएको हुने
८	स्थानीयस्तरमा हुने मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको विवरण तयारी	मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको सूची	०८१/८२-०८१/८२	२००	स्थानीयस्तरमा हुने मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको विवरण तयारी भएको हुने
९	वनभोजस्थल व्यवस्थापन	मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको व्यवस्थापन	०८१/८२-०८३/८४	५००	वनभोजस्थल व्यवस्थापन भएको हुने
१०	वडास्तरीय पार्क सम्भाव्यता अध्ययन	खुल्ला स्थानको व्यवस्थापन	०८१/८२-०८३/८४	५००	वडास्तरीय पार्क सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

४.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्यावरण र मनोरञ्जनात्मक गतिविधिबीच सन्तुलन कायम, वडा, नगर, प्रदेश र राष्ट्रियस्तरका खेलमा नगरपालिकाबाट प्रतिनिधित्व, परम्परागत मनोरञ्जनका माध्यमको संस्थागत संरक्षण भइ स्वस्थ र समुन्नत नगरको विकास भएको हुनेछ। स्वास्थ्य, अनुशासन, मनोरञ्जनात्मक गतिविधि सञ्चालनमा पर्याप्त स्रोत विनियोजन र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न नसकिएमा समाज पहिचानविहिन र यान्त्रिक हुने जोखिम रहन्छ।

४.८ सामाजिक सुरक्षा

४.८.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ४३ मा मौलिक हक अन्तर्गत सामाजिक सुरक्षाको हकको व्यवस्था गरिएको छ। आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका, असहाय एकल महिला, अपाङ्गता भएका बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुने छ भनी उल्लेख गरिएको छ। अर्कोतर्फ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले संघ र प्रदेश कानूनको अधिनमा रही सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको कार्यान्वयन, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ।

४.८.२ समस्या तथा चुनौती

लक्षित समुहको सहि पहिचान र अभिलेख व्यवस्थापन, दीर्घकालीन र जीवनस्तर सुधार गर्ने सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तर्जुमा र तीनै तहका सरकारबाट प्रदान गरिने कार्यक्रमबीच सामञ्जस्यता कायम गर्नुपर्ने जस्ता समस्या र चुनौती विद्यमान रहेका छन्।

४.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
असक्त अवस्थामा निश्चिन्तता सामाजिक सुरक्षा
लक्ष्य
असक्षम र असक्त भई जीवन निर्वाह गर्न नसक्ने अवस्थाका सबैलाई राज्यद्वारा अभिभाकत्व दिने
उद्देश्यहरू
✓ सामाजिक जीवनमा विभिन्न कारणले असक्षम र असक्त भई अरुको सहाराको आवश्यकता पर्ने सबैलाई राज्यद्वारा सहारा दिनु

४.८.४ रणनीति

१. सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकता पर्ने सम्पूर्ण नागरिकको पहिचान गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने।

४.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सामाजिक सुरक्षा तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण	सामाजिक सुरक्षा तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	५००	सामाजिक सुरक्षा तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण भएको हुने
२	सामाजिक सुरक्षाका प्रकृति र तहहरूको निक्क्यौल र दायरा वृद्धि गर्न अध्ययन	एकीकृत सामाजिक सुरक्षा प्रणालीको विकास	०८१/८२-०८१/८२	२००	सामाजिक सुरक्षाका प्रकृति र तहहरूको निक्क्यौल र दायरा वृद्धि गर्न अध्ययन भएको हुने
३	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	साल बसाली	७००	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था भएको हुने
४	अनौपचारिक तथा निजी क्षेत्रमा श्रमिकको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको कार्यान्वयन	०८२/८३-०८३/८४	१०००	अनौपचारिक तथा निजी क्षेत्रमा श्रमिकको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था भएको हुने
५	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	जनचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	५००	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

४.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सामाजिक सुरक्षाका वास्तविक लाभग्राहीको पहिचान, योगदानमा आधारित र दिगो सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमको कार्यान्वयन, तहगत सरकारको समन्वयात्मक पहल हुन सकेमा सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम प्रभावकारी हुन्छन् । नगरपालिकाको आय, वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका पक्षलाई ध्यान नदिई वितरणमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएमा सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.९ शान्ति सुरक्षा

४.९.१ पृष्ठभूमि

गरिवी, सामाजिक विसंगति र अपराध मनोविज्ञानका कारण समाजमा विविध किसिमका अपराधिक घटनाहरू घट्ने गर्दछन् । यस्ता घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न शान्ति, सुरक्षा र अमन चयनको प्रबन्ध राज्यले मिलाउने दायित्व हुन आउँछ । त्यसका लागि नगरपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायलाई सहयोग गर्न र थप शसक्तिकरण

गर्न नगरपालिकाले विभिन्न कार्यक्रम बनाई लागु गर्न आवश्यक देखिन्छ । नगरपालिकाको मुख्य मुख्य बजार केन्द्रहरूमा सडक बत्तीको साथ-साथै सिसि क्यामेराको व्यवस्था गर्न सकेमा सुरक्षालाई थप टेवा पुग्ने देखिन्छ । नगरपालिकाले प्रहरी चौकी विस्तार गर्न, सुरक्षा गस्तीको प्रवन्ध गर्न र नगर प्रहरीको संख्या निर्धारण गरि उचित तालिमको प्रवन्ध गर्न आवश्यक रहेको छ ।

४.९.२ समस्या तथा चुनौती

गरिबी, सामाजिक विसंगति र अपराधिक मनोविज्ञानका कारण समाजमा विविध किसिमका अपराधिक घटनाहरू घट्ने गर्दछन् । यस्ता घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न शान्ति, सुरक्षा र अमन चयनको प्रवन्ध मिलाउने दायित्व राज्यको हुन आउँछ । यसर्थ नगरपालिकाले नगरमा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न प्रत्येक वडामा प्रहरी चौकीहरूको प्रवन्ध र आवश्यक सङ्ख्यामा दरबन्दी कायम गरी शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्नु आवश्यक छ ।

४.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
शान्ति सुरक्षाका हिसाबले सुरक्षित नगरपालिका
लक्ष्य
नगरपालिकाबासिलाई शान्ति सुव्यवस्थाका हिसाबले पूर्ण सुरक्षित महसुस गराउने
उद्देश्यहरू
समाजमा पूर्ण शान्ति सुव्यवस्था तथा अमनचयन कायम गरी सबै खाले अपराधलाई नियन्त्रण गर्नु

४.९.४ रणनीति

१. सुरक्षा पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
२. संस्थागत क्षमता विकासका कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने ।

४.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	समग्र पालिका सुरक्षा योजना तयार	सुरक्षा योजना तयार	०८१/८२-०८१/८२	५००	समग्र पालिका सुरक्षा योजना तयार भएको हुने
२	प्रहरी चौकी विस्तार गर्न सम्भावित स्थानको पहिचान	आवश्यकताको आधारमा प्रहरी चौकी निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	१०००	प्रहरी चौकी विस्तार गर्न सम्भावित स्थानको पहिचान भएको हुने
३	नगर प्रहरीको दरबन्दी तय	सुरक्षाकर्मीको व्यवस्था	०८१/८२-०८१/८२	२००	नगर प्रहरीको दरबन्दी तय भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४	सुरक्षा गस्तीको आवश्यक रुट र स्थानबारे अध्ययन	सुरक्षा गस्तीको रुट तय	०८३/८४-०८३/८४	३००	सुरक्षा गस्तीको आवश्यक रुट र स्थानबारे अध्ययन भएको हुने
५	Hot Line सेवा सञ्चालन	आपतकालिन सुरक्षा व्यवस्था	साल बसाली	१००	Hot Line सेवा सञ्चालन भएको हुने
६	सघन बजार र बस्ती क्षेत्रमा CCTV जडान	सुरक्षा व्यवस्था	०८१/८२-०८३/८४	१५००	सघन बजार र बस्ती क्षेत्रमा CCTV जडान भएको हुने
७	गुप्तचर सेवा तालिम	अनुसन्धानमा सहयोग	०८२/८३-०८३/८४	५०	गुप्तचर सेवा तालिम प्रदान भएको हुने
८	नगर प्रहरी तालिम	दक्ष जनशक्ति	०८१/८२-०८३/८४	१००	नगर प्रहरी तालिम प्रदान गरिएको हुने

४.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

बढ्दो दुर्व्यसनी, आपराधिक मानसिकता, अस्वस्थ्य प्रतिस्पर्धा, सिमापार हुने अपराधको नियन्त्रण जस्ता विषयलाई समयमा नै सम्बोधन गरी आधारभूत शान्ती सुव्यवस्था कायम गर्न सकिएमा विकास र समृद्धि संभव हुन्छ। शान्ती सुव्यवस्था, मानव अधिकारको स्थापना र अमनचयन बनाइराख्न नसकिएमा दिगो विकास र सामाजिक न्याय समेत जोखिममा पर्न सक्छ।

४.१० शवदाहस्थल तथा चिहान व्यवस्थापन

४.१०.१ पृष्ठभूमि

हरेक नगरपालिकामा तथा हरेक समुदायको आ-आफ्नो धर्म र संस्कृतिअनुसार शवदाहस्थल र चिहान व्यवस्थापन एक महत्वपूर्ण र संवेदनशील विषय र आवश्यकता हो। परम्परागत रूपमा सञ्चालनमा रहेका शवदाहस्थल र समाधीस्थललाई भविष्यमा सहज र व्यवस्थित बनाउनु पर्दछ। नगरक्षेत्रभित्र जातिय तथा धार्मिक विविधता भएसँगै प्राकृतिक स्रोतका कारण शवदहन गर्न शहरी क्षेत्र तथा बजार क्षेत्र वाहेकका वडाहरुमा जाती तथा धर्म अनुसार शवदहन क्षेत्र रहेका छन्। नगरपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँ बाग्मती खोला, गुम्बा, वाहुनी डाँडा, हिरापुरडाँडा, सेतिभिर, लखन्देरी समसानघाट, ढकढके, नारायणी दोभान, मटर दोभान, लंगुरडाँडा, मगरडिही डाँडा, वेताल दोभान, शिरुघोरी डाँडा, फुलजोरखोला लगायतका शवदाहस्थल तथा समाधीस्थलहरु रहेका छन् भने तामाडहरुको निश्चित स्थान (मोलेवी जंगल, नव सृष्टी सामुदायिक वन) च्यानडाँडा रहेको छ। लाभ तथा गाइने जातीले हरिपुर वाघ भएको स्थानमा, मुसलमानले कवरदाखिल वडा नजिकैको आफ्नै जग्गामा र कृषिचयनले जंगलको साइडमा अन्तिम संस्कार गर्ने गर्दछन्। यसका साथै नगरपालिकाले वडा न. १२, १४ को संयुक्त लगानीमा नारायणी दोभानमा प्रतिक्षालय सहितको एक व्यवस्थित शवदाहस्थल निर्माण तथा शववाहनको समेत व्यवस्थापन गरेको छ।

४.१०.२ समस्या तथा चुनौती

सार्वजनिक स्थलको अतिक्रमण र सहरी क्षेत्रमा बढ्दो जनसंख्या जस्ता विषयलाई ध्यान दिई मौलिक परम्परा कायम रहने र सम्मानजनक रूपमा शव दहन गर्न सकिने गरी शवदाहस्थल तथा चिहान व्यवस्थापन गर्नु पर्ने चुनौती यस नगरपालिकालाई समेत रहेको छ ।

४.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
शवदाहस्थल तथा चिहानको उचित व्यवस्थापन गर्ने
लक्ष्य
भविष्यमा शवदाह तथा चिहान व्यवस्थापनको समस्यालाई पूर्णत सम्बोधन गर्ने र उचित प्रबन्ध गर्ने
उद्देश्यहरू
शवदाहस्थल तथा चिहानको उचित व्यवस्थापन गर्नु

४.१०.४ रणनीति

सम्पूर्ण वडालाई समेटेर व्यवस्थित शवदाहस्थल र चिहानको पूर्वाधार तयार गर्ने ।

४.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलहरूको नक्साङ्कन	व्यवस्थित शवदाहस्थल तथा चिहान निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	५००	शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलहरूको नक्साङ्कन भएको हुने
२	शवदाहस्थल तथा किरियापुत्रीघर निर्माण र समाधिस्थल क्षेत्र तारवार	आवश्यकताको आधारमा शवदाहस्थल तथा चिहान निर्माण	०८२/८३-०८३/८४	१५००	शवदाहस्थल तथा किरियापुत्रीघर निर्माण र समाधिस्थल क्षेत्र तारवार भएको हुने
३	किरिया खर्च व्यवस्थापन (अति विपन्न)	सामाजिक सहयोग	०८१/८२-०८३/८४	१०००	अति विपन्न नागरिकको लागि किरिया खर्चको व्यवस्थापन भएको हुने
४	माहामारी शव व्यवस्थापन योजना निर्माण	संक्रमणजन्य रोग व्यवस्थापन	०८२/८३-०८२/८३	३००	माहामारी शव व्यवस्थापन योजना निर्माण भएको हुने
५	शव वाहन खरिद	सहज शव परिवहन	०८१/८२-०८१/८२	२५००	शव वाहन खरिद भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६	शवदाहस्थलहरु डि.पि.आर	डि.पि.आर निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	३०००	शवदाहस्थलहरु डि.पि.आर भएको हुने

४.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सहरी सौन्दर्यमा असर नपर्ने तथा विभिन्न जात, धर्म, समुदाय तथा सम्प्रदायको मनोभावना र सांस्कृतिक चालनचलन अनुसारको शवदाहस्थलको स्थापना बारेमा समयमा नै नीति तथा कार्यक्रम तय नगरिएमा नगरवासीको स्वास्थ्य, शहरी सौन्दर्य लगायतका विषयमा जोखिम आउन सक्छ ।

नतिजा सूचकहरु

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि				
	असर	प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर	प्रतिशत		
	असर	प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर	प्रतिशत		
	असर	कक्षा १ मा भर्ना भएका विद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने विद्यार्थी	प्रतिशत		
	असर	कक्षा १ मा भर्ना भएका छात्राहरुको (छात्रको तुलनामा) कक्षा ८ सम्म पुग्ने अनुपात			
	असर	कक्षा १ मा भर्ना भएका छात्राहरुको (छात्रको तुलनामा) कक्षा १२ सम्म पुग्ने अनुपात			
	असर	माध्यमिक शिक्षाको कुल भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	पूर्व प्राथमिक शिक्षाको लागि बाल अनुदान पाएको (संख्या)	संख्या		
	असर	पूर्व वाल्यकाल शिक्षामा उपस्थिति (प्रतिशत) हाजिरी	प्रतिशत		
	असर	छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत (कुल विद्यार्थीमा)	प्रतिशत		
	प्रभाव	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (प्राथमिक)			
	प्रभाव	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (माध्यमिक)			
	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर	प्रतिशत		
	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको महिला साक्षरता दर	प्रतिशत		
	प्रतिफल	प्रति विद्यार्थी हुने सार्वजनिक खर्च (हजारमा)	हजारमा		
	असर	विद्युतमा पहुँच भएका आधारभूत विद्यालयहरु	प्रतिशत		
	असर	इन्टरनेटमा पहुँच भएका आधारभूत विद्यालयहरु	प्रतिशत		
	असर	WASH सुविधा भएका आधारभूत विद्यालयहरु	प्रतिशत		
	असर	अपाङ्गमैत्री विद्यालयहरु	प्रतिशत		
	असर	न्यूनतम रुपमा संगठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका आधारभूत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरु	प्रतिशत		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	न्यूनतम रुपमा संगठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका माध्यमिक शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरु	प्रतिशत		
		(द्विगो विकास लक्ष्य ४ अन्तर्गत) माथिका सबै सूचकहरु			
	असर	समग्र साक्षरता प्रतिशत	संख्या		
	असर	साक्षरता प्रतिशत (पुरुष)	संख्या		
	असर	साक्षरता प्रतिशत (महिला)	संख्या		
	प्रतिफल	उच्च शिक्षा अध्यापन हुने कलेज	संख्या		
	प्रतिफल	प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन हुने विद्यालय	संख्या		
	असर	आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	स्नातक तह उत्तीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	स्नातकोत्तर उत्तीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	विद्या वारिधि उत्तीर्ण जनसंख्या	संख्या		
	असर	प्राविधिक वा व्यवसायिक तालिम प्राप्त युवा संख्या	प्रतिशत		
	असर	विज्ञान प्रयोगशाला सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	असर	सुविधा सम्पन्न पुस्तकालय भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	असर	बुक कर्नर सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	असर	सुविधायुक्त खेलमैदान भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	असर	छात्राको लागि व्यवस्थित शौचालय भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	असर	एक स्वास्थ्यकर्मीको सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत		
	प्रतिफल	अनौपचारिक प्रौढ कक्षा संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवस्थित रुपमा संचालन भएका बालक्लव	संख्या		
२.	स्वास्थ्य				
	असर	दक्ष प्रसूती कर्मीहरुको सहयोगमा भएको जन्मको (अनुपात)	प्रतिशत		
	असर	पाँच वर्षमूनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जिवित जन्ममा)	जना		
	असर	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जिवित जन्ममा)	जना		
	प्रतिफल	कुष्ठरोगी बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	कालाजार बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	हात्तिपाइले बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	डेङ्गु बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	सक्रिय ट्रकोमा बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	मुटुसम्बन्धीबिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	क्यान्सर बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	मधुमेह बिरामी वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	स्वास प्रणाली सम्बन्धीदीर्घ रोग दम आदिका बिरामी	संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	आत्महत्याबाट हुने मृत्युदर प्रति लाख जनसंख्यामा	संख्या		
	प्रतिफल	सडक दुर्घटनाबाट मृत्युदर प्रति लाख जनसंख्यामा	संख्या		
	प्रतिफल	परिवार नियोजनका आधुनिक साधन प्रयोगकर्ता दर	प्रतिशत		
	असर	प्रोटोकल अनुसार चार पटक पूर्व प्रसुति सेवा प्राप्त गर्ने महिला वार्षिक	प्रतिशत		
	असर	अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने महिला	प्रतिशत		
	असर	हेपाटाइटिस बी भ्याक्सिन पुरा (३ डोज) गर्ने शिशु	प्रतिशत		
	असर	रगतमा ग्लुकोजको मात्रा वृद्धि भई औषधि प्रयोग गरिरहेका १५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	स्वास्थ्य विमामा आबद्ध विपन्न परिवार	प्रतिशत		
	असर	राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश भएका सबै खोपद्वारा समेटिएको लक्षित जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	स्वास्थ्यकर्मीको घनत्व र वितरण	प्रतिलाख जनसंख्यामा)		
	असर	स्वास्थ्य क्षेत्रमा कुल खर्च कुल (बजेटको) दिगो विकास लक्ष्य ३	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सम्पूर्ण आधारभूत सुविधायुक्त स्वास्थ्य चौकी	संख्या		
	असर	कृपोषण भएका बालबालिका दर	प्रतिशत		
	प्रतिफल	चौबिसै घण्टा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा भएका स्वास्थ्य संस्था	संख्या		
	प्रतिफल	चौबिसै घण्टा आकस्मिक प्रसुति सेवा भएका स्वास्थ्य संस्था	संख्या		
	प्रतिफल	चौबिसै घण्टा एम्बुलेन्स सेवा भएका स्वास्थ्य संस्था	संख्या		
	प्रतिफल	बैकल्पिक स्वास्थ्य उपचार केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	योग केन्द्र	संख्या		
	असर	पूर्ण सुरक्षित पिउने पानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	आधारभूत स्वास्थ्य चेतना प्राप्त गर्ने वैद्य धामी भाँक्री	संख्या		
	प्रतिफल	परिवार नियोजन सेवा केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	रक्तसंचार सेवा	संख्या		
	प्रतिफल	अपेक्षित आयु (जन्मदाको बखत)	वर्ष		
	प्रतिफल	मातृ मृत्युदर (प्रति लाखमा)	प्रतिलाखमा		
	असर	पाठेघरको क्यान्सरका निम्ति स्क्रिनीङ गरिएका ३० देखि ४९ वर्षका महिला	संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	HIV AIDS Antiviral औषधि प्राप्त गर्ने	संख्या		
	प्रतिफल	उच्च रक्तचापको औषधि सेवन गरिरहेका १५ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सुविधासम्पन्न अस्पताल	संख्या		
	प्रतिफल	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर वार्षिक	संख्या		
	प्रतिफल	स्वास्थ्य प्रयोगशाला	संख्या		
३.	साँस्कृतिक, भाषा, कला तथा साहित्य				
	प्रतिफल	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदामा सूचिकृत सम्पदा	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक सम्पदा मध्ये स्थानीय पाठ्यक्रमका समावेश (सम्पदा)	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक वृत्त चित्र	संख्या		
	प्रतिफल	कलाकार विवरणमा समावेश कलाकार	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक पात्रोमा समावेश गतिविधि (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक प्रतियोगिता तथा कार्यक्रम (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	स्थानीय मातृभाषा पाठ्यक्रम	संख्या		
	प्रतिफल	साहित्यिक गतिविधि (कार्यक्रम) (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	भाँकी प्रदर्शनी (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक केन्द्र	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक समिति	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक (कला र साहित्य) उत्सव (Art and Literature Festival)	संख्या		
	प्रतिफल	कला संग्रहालय	संख्या		
४.	लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता सामाजिक समावेशीकरण				
	प्रतिफल	नगरपालिकामा महिला उद्यमीहरूको	संख्या		
	प्रतिफल	पूर्णरूपमा आत्मनिर्भर एकल महिलाको संख्या (प्रतिशतमा बढाउँदै लैजाने)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	बालश्रमिकहरू (घटाउँदै लैजाने)	संख्या		
	प्रतिफल	अन्तरजातीय विवाह (बढाउँदै लैजाने)	संख्या		
	प्रतिफल	दुर्व्यसन सुधार गृह	संख्या		
	प्रतिफल	बाल सुरक्षा/संरक्षण गृह	संख्या		
	प्रतिफल	जेष्ठ नागरिक सत्सङ्ग केन्द्र	संख्या		
	असर	सामाजिक सुरक्षामा योजनामा समावेश भएका नागरिक	प्रतिशत		
	असर	आधार वर्षको तुलनामा न्यायिक समितिमा उजुरीको (प्रतिशतले घटाउँदै लैजाने)	प्रतिशत		
	असर	विगत १२ महिनामा शारीरिक, मनोवैज्ञानिक लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसामा परेका जनसंख्या (संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
		संख्यामा) घटनाको आधारमा (प.दि.वि.ल. १६.१.१)			
	असर	उमेरअनुसार १८ वर्षको उमेरसम्म यौनहिंसाको अनुभव गरेका १८ देखि २९ वर्ष उमेरका युवती र युवकहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. १६.२.३)	प्रतिशत		
	असर	निर्णय-निर्माण समावेशी र जवाफदेही भएको विश्वास गर्ने जनसंख्याको अनुपात (लिङ्ग, उमेर, अपाङ्गता र जनसाङ्ख्यिक समूहअनुसार) (प.दि.वि.ल. १६.७.२)	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूको नीतिनिर्माण पदहरूमा रहेका महिलाहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. १६.७.२.१)	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका जनजातिको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका आदिवासीको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका मधेशीको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका मुस्लिमको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका पिछडा वर्गको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका अल्पसंख्यकको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	शारीरिक/यौनहिंसा अनुभव गरेका १५ देखि ४९ वर्षसम्मका महिलाहरूको (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.२.२.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	महिला, किशोरी तथा बालबालिकाहरूको बेचबिखन (सङ्ख्या) (प.दि.वि.ल. ५.२.२.२)	संख्या		
	असर	विवाहित वा वैवाहिक मिलनमा रहेका १५ देखि १९ वर्ष उमेरका महिलाहरू (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.३.१.१)	प्रतिशत		
	असर	श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात (प.दि.वि.ल. ५.४.१.१)	प्रतिशत		
	असर	महिलाले घरायसी काममा खर्चेको औसत समय/घण्टामा (प.दि.वि.ल. ५.४.१.२)	घण्टामा		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	नगरपालिकाबाट राष्ट्रिय संसद्मा प्रतिनिधित्व (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.१)	प्रतिशत		
	असर	नगरपालिका प्रादेशिक संसद्मा प्रतिनिधित्व (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.२)	प्रतिशत		
	असर	स्थानीय सरकारका तहहरूमा प्रतिनिधित्व(Bodies)(प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.३)	प्रतिशत		
	असर	निजी क्षेत्रको निर्णायक तहमा महिलाहरूको सहभागिता (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.१)	प्रतिशत		
	असर	सहकारी क्षेत्रमा महिलाहरूको सहभागिता (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.२)	प्रतिशत		
	असर	सार्वजनिक सेवाका नीतिनिर्माणका पदहरूमा रहेका महिला (कुल कर्मचारीहरूमध्ये महिलाको प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.३)	प्रतिशत		
	असर	व्यावसायिक र प्राविधिक कामदारहरूमा महिला-पुरुषको अनुपात (Ratio of women to men) (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.४)	प्रतिशत		
	असर	यौन सम्बन्ध, परिवार नियोजनका साधनहरूको प्रयोग र प्रजनन स्वास्थ्य हेरचाह सम्बन्धमा सुसूचित भएर आफैले निर्णय गर्ने १५ देखि ४९ वर्ष उमेरका महिलाहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. ५.६.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	महिलाहरूको स्वामित्व भएका उद्यमहरूको सङ्ख्या (प.दि.वि.ल. ५.क.१)	संख्या		
	प्रतिफल	महिलाहरूको सम्पत्तिमाथिको स्वामित्व (जमिन र घर) (प.दि.वि.ल. ५.क.२)	संख्या		
	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको प्रतिशत (प.दि.वि.ल. ५.ख.१)	प्रतिशत		
५.	बालबालिका				
	प्रतिफल	बाल श्रमिकको (संख्या)	संख्या		
	प्रतिफल	असहाय बालबालिका (संख्या)	संख्या		
	प्रतिफल	पुनर्स्थापित बालबालिका संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	विद्यालय जान नपाएका बालबालिकाको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	बालगृह संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	बाल विवाह संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	बाल उद्यान संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	पोषण सुनिश्चित गरिएका असहाय अति विपन्न बालबालिका	संख्या		
	प्रतिफल	बालबालिका केन्द्रित वार्षिक बाल कार्यक्रम	संख्या		
६.	युवा श्रम तथा रोजगार				
	असर	बेरोजगार युवा (प्रतिशत)	प्रतिशत		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	पुरुष बेरोजगार युवा	प्रतिशत		
	असर	महिला बेरोजगार युवा	प्रतिशत		
	असर	रोजगार युवा (प्रतिशत)	प्रतिशत		
	असर	पुरुष रोजगार युवा	प्रतिशत		
	असर	महिला रोजगार युवा	प्रतिशत		
	असर	न्यूनतम रोजगारीका लागि विदेशिने युवाहरू	प्रतिशत		
	प्रतिफल	आफ्नै स्वामित्वमा उद्योग भएका युवा उद्यमीहरूको	संख्या		
	प्रतिफल	महिला युवा उद्यमीहरूको	संख्या		
	प्रतिफल	स्नातक तह उत्तीर्ण गर्न नसकि अध्ययन छाडेका युवाको	संख्या		
	असर	कामअनुसारको पारिश्रमिक वा आम्दानीबाट बञ्चीत युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	कामअनुसारको पारिश्रमिक वा आम्दानीबाट सन्तुष्ट युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
	असर	दुर्व्यसनमा फसेका युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
	प्रतिफल	जटिल प्रकारका रोगबाट ग्रसित युवाको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	अपराधिक कार्यमा संलग्न युवाको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	राष्ट्रिय रूपमा ख्याती प्राप्त युवाको संख्या (कलाकारिता, नेतृत्व, उद्यमी, खेलकुद, अध्ययन अनुसन्धान, आदि)	संख्या		
७.	खेलकुद तथा मनोरञ्जन		संख्या		
	प्रतिफल	व्यायामशालाको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	सुविधा सम्पन्न खेलकुद रंगशालाको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	खेल मैदानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	थिएटर वा सिनेमा घरको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	बाल उद्यानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	पार्क तथा हरित उद्यानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	व्यवथित पिकनिक स्थलको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	व्यावथित पौडी पोखरीको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	साँस्कृतिक तथा कला केन्द्रको संख्या	संख्या		
८.	शान्ति सुरक्षा				
	प्रतिफल	प्रहरी बटको संख्या			
	असर	प्रति वर्ष हुने अपराधिक क्रियाकलापका घटनाहरू (घटाउँदै लाने)	संख्या		
	असर	प्रति सुरक्षाकर्मी जनसंख्या अनुपात	संख्या		
	प्रतिफल	नेपाल प्रहरी	संख्या		
	प्रतिफल	नेपाली सेना	संख्या		

क्र. सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	शसस्त्र प्रहरी	संख्या		
	प्रतिफल	नगर प्रहरी	संख्या		
	असर	आफू बसेको क्षेत्र वरिपरि एकलै हिंडडुल गर्ने आफूलाई सुरक्षित ठान्ने जनसंख्या प्रतिशत (प.दि.वि.ल. १६.१.४)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सिसिटिभी जडान संख्या	संख्या		
९.	शवदाहस्थल तथा चिहान व्यवस्थापन				
	प्रतिफल	व्यवस्थित शवदाह स्थल/चिहानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	शववाहनको संख्या	संख्या		

स्रोत: लालबन्दी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

परिच्छेद - ५: पूर्वाधार विकास

५.१ खानेपानी तथा सरसफाई

५.१.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार यस नगरपालिकामा धारा/पाईप (घरपरिवार भित्र) को पानी प्रयोग गर्नेहरू ८७९६ अर्थात ५९.१ प्रतिशत रहेका छन्। यसै गरी धारा/पाईप (घरपरिवार बाहिर) को पानी प्रयोग गर्ने १९३१ अर्थात १३.० प्रतिशत रहेका छन्। ट्यूबेल तथा हातेपम्प मार्फत खानेपानी प्रयोगकर्ता २८१८ अर्थात १८.९ प्रतिशत, खुला ईनार/कुवाको खानेपानी प्रयोगकर्ता १०४१ अर्थात ७.० प्रतिशत रहेका छन्। तथापी यहाँ अझै पनि सुरक्षित तथा स्वच्छ खानेपानीको पहुँचबाट धेरै घरधुरीहरू टाढा रहेको अवस्था छ। सफा सुन्दर र स्वच्छ नगर सभ्यताको प्रमुख परिचायक हो। त्यसैगरी स्वस्थ जीवन जिउन हाम्रो वरपरको जनजीवन र सेरोफेरो सफा हुनु जरुरी छ। शहरीकरणको सघनतामा वृद्धि भएकोले यस नगरपालिकामा फोहोरमैला उत्सर्जन व्यापक रूपमा हुने गरेको र फोहोर व्यवस्थापन मुख्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

शुद्ध र स्वस्थ पिउने पानीको अभावमा टाइफाइड, भुइँडापखाला, आउँ जस्ता सरुवा रोगहरूको संक्रमण वर्षेनी फैलिन गइ हुने मानवीय जीवनको क्षति नियन्त्रण गर्नु, पिउने पानी शुद्धिकरण सम्बन्धी उपायको अवलम्बन सम्बन्धी जनचेतनाको विस्तार गर्नु, मानव तथा पशुजन्य विकारलाई पानीको मुहानभन्दा टाढा व्यवस्थापन लगायतका समस्या र चुनौती रहेका छन्।

५.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

स्वच्छ, स्वस्थ र सुन्दर नगरपालिका निर्माणका लागि गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई

लक्ष्य

नगरपालिका सम्पूर्ण वडाहरूमा/बस्तीहरूमा स्वच्छ खानेपानी पुऱ्याउने तथा सरसफाइको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ नगरपालिकाबासीहरूलाई सुरक्षित खानेपानी सुविधा पुऱ्याउनु
- ✓ नगरपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरूमा सरसफाइको सुविधा पुऱ्याउनु

५.१.४ रणनीति

१. आधारभूत खानेपानी सुविधा नपुगेका घरपरिवारमा खानेपानी सुविधा विस्तारका लागि प्राथमिकता दिने।
२. मूहान संरक्षण तथा खानेपानी सेवाको स्तर वृद्धि गर्ने।
३. हरेक घरपरिवारमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाइ सुविधाको व्यवस्था गर्ने।
४. सार्वजनिक स्थल तथा बजार क्षेत्रमा सरसफाइ सेवाको व्यवस्थापन गर्ने।
५. सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

५.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	खानेपानीको मुहान पहिचान तथा विवरण संकलन	खानेपानीको मुहान पहिचान	०८१/८२-०८१/८२	५००	खानेपानीको मुहान पहिचान तथा विवरण संकलन भएको हुने
२	खानेपानी आयोजनाको निर्माण	खानेपानी आयोजनाको निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	१०००	खानेपानी आयोजनाको निर्माण भएको हुने
३	खानेपानी प्रशोधन तथा वितरण प्रणाली निर्माण	खानेपानी प्रशोधन तथा वितरण प्रणाली निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	१५००	खानेपानी प्रशोधन तथा वितरण प्रणाली निर्माण भएको हुने
४	खानेपानी आपूर्ति पाइप लाईन विस्तार	स्वस्थ खानेपानी आपूर्ति पाइप लाईन विस्तार	०८१/८२-०८३/८४	७०००	खानेपानी आपूर्ति पाइप लाईन विस्तार भएको हुने
५	एक घर एक धारा कार्यक्रम	स्वस्थ पिउने पानीको व्यवस्था	०८१/८२-०८३/८४	११०००	एक घर एक धारा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६	खानेपानी आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन	सम्भावित खानेपानीको स्रोत	०८२/८३-०८२/८३	५००	खानेपानी आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
७	क) आयोजना निर्माण ठेकेदारलाई दण्ड तथा पुरस्कारको प्रबन्ध ख) खानेपानी आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी उपभोक्ता समितिमार्फत सेवा सञ्चालन	निर्माण व्यवसायी जिम्मेवार र जनताको स्वामित्व वृद्धि	०८१/८२-०८२/८३	३००	आयोजना निर्माण ठेकेदारलाई दण्ड तथा पुरस्कारको प्रबन्ध भएको हुने ।
८	पानीको मुहान संरक्षण तथा संरचना मर्मत	खानेपानी मुहान संरक्षण तथा व्यवस्थापन	०८१/८२-०८३/८४	५००	पानीको मुहान संरक्षण तथा संरचना मर्मत भएको हुने
९	शौचालय निर्माण अनुदान	शौचालय प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	४०००	१०० परिवार विपन्न समुदायको घरमा शौचालय निर्माण भएको हुने
१०	सार्वजनिक स्थल तथा बजार केन्द्रमा सार्वजनिक शौचालय, फोहोर संकलन केन्द्रको निर्माण	मानवजन्य तथा अन्य प्रकारका फोहोर व्यवस्थापन	०८१/८२-०८३/८४	२०००	सार्वजनिक स्थल तथा बजार केन्द्रमा सार्वजनिक शौचालय, फोहोर संकलन केन्द्रको निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११	पालिकाद्वारा सम्भाव्य स्थानमा ल्यान्डफिल साईटको निर्माण	ल्यान्डफिल साईट निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	४५००	पालिकाद्वारा सम्भाव्य स्थानमा ल्यान्डफिल साईटको निर्माण भएको हुने
१२	सघन बस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण	व्यवस्थित बस्ती विकास	०८१/८२-०८३/८४	८२००	सघन बस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण भएको हुने
१३	फोहोर व्यवस्थापनका लागि टोल विकास संस्था र नीजि क्षेत्र संग सहकार्यका लागि कार्ययोजना निर्माण	सरोकारवालाबीच सहकार्य	०८२/८३-०८२/८३	१००	फोहोर व्यवस्थापनका लागि टोल विकास संस्था र नीजि क्षेत्र संग सहकार्यका लागि कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
१४	क) वडास्तरीय कम्पोस्ट मल उत्पादन तालिम ख) फोहोर पुनर्प्रयोग गर्न तालिम	फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन र बहुप्रयोग	०८१/८२-०८२/८३	५००	वडास्तरीय कम्पोस्ट मल उत्पादन तालिम संचालन भएको हुने
१५	सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन	सहकार्य र साभेदारीमा आधारित फोहोरमैला व्यवस्थापन	साल बसाली	४००	सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
१६	स्थानीय सञ्चार माध्यममा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम	सञ्चारका माध्यम मार्फत जनचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	५००	स्थानीय सञ्चार माध्यममा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने

५.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पिउनेयोग्य खानेपानीको मुहान पहिचान हुने, स्वच्छ पिउने पानी वितरण प्रणाली स्थापना हुने, पिउने पानी शुद्धीकरणको विधि बारे नगरबासी सचेत भएका हुने, मानवजन्य र अन्य फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन भई सफा र हराभरा नगर निर्माण हुने, खानेपानी र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सामुदायिक र निजी संस्थाको संलग्नता बढी सुविधा सम्पन्न नगर विकास भएको हुने । उचित योजना, मुहान संरक्षणको अभाव, आयोजना निर्माणको अनुगमन मुल्याङ्कन हुन नसकेमा खानेपानी सम्बन्धी मौलिक हक तथा दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ ।

५.२ सिंचाई

५.२.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकामा ३२.६३ प्रतिशत कृषियोग्य जमिन रहेको छ। यहाँ विशेषतः तरकारीजन्य उत्पादन १२ महिना नै हुने गर्दछ भने धान, गहुँ, मकै जस्ता खाद्यान्न वाली साथै फलफूल वालीहरुको पनि राम्रो उत्पादन सम्भावना रहेको र उत्पादन भइरहेको यस क्षेत्रमा बाह्रै महिना सिँचाई सुविधा उपलब्ध हुने वडा नं. १२ मा ५ कि.मि लामो लखनदे कुलो रहेको छ। यसका अलावा मौषमी सिँचाईका लागि वडा न. १५ मा ४ कि.मि लामो फुलजोर कुलो, वडा न. १६ मा ५ कि.मि लामो कालजोर जलउपभोक्ता समितिको कुलो संचालनमा रहेका छन्। कुलोबाट सिँचाई सुविधा नपुगेको स्थानहरुमा २० वटा भन्दा बढि डिप बोरिडहरु संचालनमा रहेका छन्। यहाँ रहेका सीरैली बाँध, भठैली बाँध, मुसरी बाँध, डुमडुमे बाँध, सखुवा बाँध, सुकिया पैनी सुकदै गएको अवस्था छ। तरकारी उत्पादनको हिसाबले देशकै मेरुदण्ड मानिएको यो क्षेत्रमा सिंचाईको सुविधा नपुगेका कृषिभूमिलाई सिंचाईको सुविधा पुऱ्याउनका लागि उच्च प्राथमिकताका साथ नहर तथा सिंचाई आयोजनाहरू निर्माण गरी सिंचाई कार्य गर्नु नितान्त जरुरी छ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत सिंचाई प्रणालीलाई समयसापेक्ष परिवर्तन गर्नु, वातावरण अनुकूल र श्रोतको उपलब्धताको आधारमा सिंचाईका विभिन्न विकल्प विकास गर्नु, उपलब्ध जलाधार र जलस्रोतको उपयोग गर्न दिगो योजनाको विकास गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती रहेका छन्।

५.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

बाह्रै महिना पूर्ण सिंचाईयुक्त नगरपालिका

लक्ष्य

सम्पूर्ण खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनमा दिगो सिंचाईको व्यवस्थापन गरी उच्च प्रतिफल युक्त कृषि उत्पादनमा योगदान पुऱ्याउने

उद्देश्यहरू

- ✓ सम्पूर्ण खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनु
- ✓ सिंचाई प्रणालीको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु

५.२.४ रणनीति

१. परम्परागत तथा वैकल्पिक प्रविधिको प्रयोग गरी खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनु।
२. उच्च प्रतिफलयुक्त कृषि उत्पादनको सम्भावना बोकेका क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेर सिंचाई प्रणालीको विकास गर्ने।
३. कृत्रिम जलाशय निर्माण गरी वैकल्पिक सिंचाई प्रवर्द्धन गर्ने।
४. संस्थागत संरचना सुदृढीकरण गर्ने।

५.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	जलाधार क्षेत्रको विवरण संकलन तथा नक्सांकन	जलाधार क्षेत्रको तथ्याङ्क उपलब्ध	०८१/८२-०८१/८२	५००	जलाधार क्षेत्रको विवरण संकलन तथा नक्सांकन भएको हुने
२	प्राथमिकता प्राप्त कुलो तथा नहरहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती	प्राथमिकताको आधारमा सबै वडामा सिँचाई पूर्वाधार निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	१२०००	प्राथमिकता प्राप्त कुलो तथा नहरहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती भएको हुने
३	भूमिगत तथा सतह सिँचाई सम्भाव्यता अध्ययन तथा निर्माण	सिँचाईको उचित व्यवस्थापन	०८१/८२-०८१/८२	२०००	भूमिगत तथा सतह सिँचाई सम्भाव्यता अध्ययन तथा निर्माण भएको हुने
४	वैकल्पिक सिँचाईको व्यवस्था	सिँचाईको व्यवस्था	०८२/८३-०८३/८४	११०००	वैकल्पिक सिँचाईको व्यवस्था भएको हुने
५	ठूला कृषि उत्पादन क्षेत्रमा सिँचाईको विशेष व्यवस्था	कृषि पूर्वाधारको व्यवस्था	०८१/८२-०८३/८४	१३०००	ठूला कृषि उत्पादन क्षेत्रमा सिँचाईको विशेष व्यवस्था भएको हुने
६	बहुउद्देश्यीय नमूना पोखरी निर्माण	पोखरी निर्माण तथा मर्मत सम्भार	०८१/८२-०८३/८४	४५००	३ वटा बहुउद्देश्यीय नमूना पोखरी निर्माण भएको हुने
७	कृत्रिम जलाशय निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन	सिँचाईको वैकल्पिक व्यवस्था	०८२/८३-०८२/८३	५००	कृत्रिम जलाशय निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
८	मर्मत सम्भार कोष स्थापना	निर्माण र मर्मत सम्भारका लागि स्रोत व्यवस्था	०८२/८३-०८२/८३	१०००	मर्मत सम्भार कोष स्थापना भएको हुने
९	सिँचाई उपभोक्ता समिति तालिम	जिम्मेवार उपभोक्ता समिति	०८२/८३-०८३/८४	५००	सिँचाई उपभोक्ता समिति तालिम संचालन भएको हुने
१०	हरित क्षेत्र विकास कार्यक्रम सञ्चालन	हरित क्षेत्र विकास कार्यक्रम	०८१/८२-०८३/८४	१०००	हरित क्षेत्र विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
११	जलवायु अनुकुलन तथा प्रभाव न्युनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	पर्यावरणमैत्री र जलवायु अनुकुल जीवनपद्धतिको निर्माण	साल बसाली	५००	जलवायु अनुकुलन तथा प्रभाव न्युनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१२	सिँचाई सेवा शुल्क निर्धारण तथा संकलन	सेवामा आधारित शुल्क	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	सिँचाई सेवा शुल्क निर्धारण तथा संकलन भएको हुने
१३	मुहान तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन	जलाधार व्यवस्थापन	०८१/८२- ०८३/८४	५००	मुहान तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
१४	टापू ज्यूला सिँचाई योजना निर्माण	सिँचित क्षेत्रफलमा वृद्धि	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	टापू ज्यूला सिँचाई योजना निर्माण भएको हुने
१५	लमेसोती सिँचाई योजना निर्माण	कृषि उत्पादनमा वृद्धि	०८२/८३- ०८२/८३	१०००	लमेसोती सिँचाई योजना निर्माण भएको हुने
१६	ज्यामिरे पार्ताहालन सिँचाई योजना निर्माण	सिँचित क्षेत्रफलमा वृद्धि	०८२/८३- ०८२/८३	१०००	ज्यामिरे पार्ताहालन सिँचाई योजना निर्माण भएको हुने

५.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कृषियोग्य भूमिमा सिँचाई सुविधा उपलब्ध भइ उत्पादन वृद्धि हुने, जलाधार क्षेत्रको पहिचान, प्रयोग र संरक्षण भएको हुने, बहुउपयोगी जलाशय निर्माण भएको हुने, आलोपालो प्रणाली मार्फत सिँचाईको समानुपातिक सुविधा पुगेको हुने, जलवायु अनुकूल उत्पादन र सिँचाई प्रणाली प्रयोगमा आएको हुनेछ। उल्लिखित कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्न नसकिएमा पानीको प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण नहुने, परम्परागत र आधुनिक नहरको नियमित मर्मत संभार नहुने र कृषियोग्य भूमि बाँक्नो रहने जोखिम बढी अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

५.३ ऊर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि स्थानमा बसोबास गर्ने नागरिकको जीवनलाई सरल र सहज बनाउन साथै आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्न विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८, को तथ्यांक अनुसार यहाँ खाना पकाउनका लागि कुल घरपरिवार संख्या १४,८७३ मध्य सबै भन्दा धेरै ७,६८१ जना अर्थात् ५१.६ प्रतिशतले मुख्य इन्धनको एल.पि ग्याँस प्रयोग गर्ने गर्दछन्। ६,५८० जना अर्थात् ४४.२ प्रतिशतले काठ/दाउरा, ५३० जना अर्थात् ३.६ प्रतिशतले बायो ग्याँस, बाँकीले मट्टितेल, विद्युत, जस्ता ऊर्जाका स्रोत प्रयोग गर्दै आएका छन्। काठ दाउराको स्रोत वनजंगलहरु रहेका छन्। काठ दाउराको प्रयोगका थुप्रै नकारात्मक पक्षहरूमध्ये स्वास्थ्यमा पर्ने असर र वनजङ्गलको विनाश प्रमुख हुन।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

विद्युतीकरणको लागि पोल लगायत आवश्यक पूर्वाधारको स्थापना, दिगो विद्युत प्रवाहको लागि ट्रान्सफरको क्षमतामा स्तरोन्नती, विभिन्न स्थानमा अग्ला रुख, भाडी कटान गरी विद्युत प्रवाहको अवरोध हटाउन पहल, सुपथ मुल्यमा विद्युत सेवाको समन्यायिक वितरण लगायतका समस्या र चुनौतीको समाधान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

५.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच	
ऊर्जामा पूर्ण पूर्वाधारयुक्त नगरपालिका	
लक्ष्य	
नगरपालिकावासीहरुमा दिगो, वातावरण मैत्री उर्जामा पूर्ण पहुँच स्थापित गर्ने	
उद्देश्यहरू	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ऊर्जामा सबै नगरपालिका वासीको पहुँच पुऱ्याउनु । ✓ ऊर्जा व्यवस्थापनलाई दिगो र भरपर्दो बनाउनु । 	

५.३.४ रणनीति

१. विद्युतीकरण नभएका स्थानहरुमा विद्युत् सेवा विस्तार गर्ने ।
२. विद्युत क्षमता वृद्धि गर्ने ।
३. विद्युत् उपयोग बढाउने ।
४. वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन गर्ने ।
५. विद्युत चुहावट नियन्त्रण गर्ने
६. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	विद्युत प्रसारण लाईन विस्तार	विद्युतीकरण	०८१/८२-०८३/८४	११०००	विद्युत प्रसारण लाईन विस्तार भएको हुने
२	वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्न अनुदान	परम्परागत ऊर्जामा निर्भरता न्युनीकरण	०८१/८२-०८३/८४	१२०००	वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्न अनुदान प्रदान भएको हुने
३	सघन बस्ती क्षेत्रमा चार्जिङ स्टेशन निर्माण	विद्युतको सहज उपलब्धता	०८२/८३-०८३/८४		सघन बस्ती क्षेत्रमा चार्जिङ स्टेशन निर्माण भएको हुने
४	आवश्यकताका आधारमा ट्रान्सफर्मर जडान	ट्रान्सफर्मर जडान	०८१/८२-०८३/८४	५०००	आवश्यकताका आधारमा ट्रान्सफर्मर जडान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५	विद्युतीय उपकरण खरिदमा निश्चित मापदण्डका आधारमा छुट	विद्युतीय उपकरण प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८१/८२- ०८३/८४	६०००	विद्युतीय उपकरण खरिदमा निश्चित मापदण्डका आधारमा छुट प्रदान भएको हुने
६	विद्युतीय सवारी साधन सञ्चालनमा सवारी कर छुटको व्यवस्था	विद्युतीय सवारी प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८१/८२- ०८३/८४	६५००	विद्युतीय सवारी साधन सञ्चालनमा सवारी कर छुटको व्यवस्था भएको हुने
७	विद्युत चोरी तथा चुहावट नियन्त्रण गर्न अनुगमनको व्यवस्था	विद्युत चोरी तथा चुहावट नियन्त्रण	साल बसाली	४००	विद्युत चोरी तथा चुहावट नियन्त्रण गर्न अनुगमनको व्यवस्था भएको हुने
८	विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युत प्रसारणलाई सुधार	सहज विद्युत सेवा विस्तार	०८१/८२- ०८३/८४	३५००	विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युत प्रसारणलाई सुधार भएको हुने
१०	सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा सडक बत्ती जडान	सार्वजनिक स्थानमा सडक बत्तीको व्यवस्थापन	०८१/८२- ०८३/८४	१५००	सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा सडक बत्ती जडान भएको हुने
११	विद्युत ऊर्जा तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग वृद्धि	साल बसाली	३५०	विद्युत ऊर्जा तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

५.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विद्युत प्रसारणको लागि जग्गा प्राप्ति, सहज साइट क्लिरेन्स, विद्युतीय सवारी साधन र सामाग्रीको प्रयोगमा वृद्धि, निजी क्षेत्रको संलग्नतामा वैकल्पिक उर्जाको विकास र विस्तार, विद्युत चोरी नियन्त्रण, सार्वजनिक स्थलमा सौर्य उर्जाको प्रयोग गरी विद्युतीकरण गरिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन्छ। उल्लिखित क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न नसकिएमा उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

५.४ सडक तथा यातायात

५.४.१ पृष्ठभूमि

सडक तथा यातायातलाई पूर्वाधार विकासको महत्वपूर्ण सूचक मानिन्छ। नगरपालिकामा सडक तथा यातायातको अवस्थालाई हेर्दा स्थिती सन्तोषजनक रहेको पाउन सकिन्छ। पूर्व पश्चिम राजमार्ग नगरपालिकाको मध्यभाग बाट पार गरेको छ भने यहाँका अन्य मुख्य सडकहरूमा वस्तीपुर लखनदेही

लोकमार्ग, मलंगवा हाइवे, हिरापुर मार्ग, पुरानो राजमार्ग, पूर्वपश्चिम लोकमार्ग, तुलसी मार्ग, श्यामडाँडा-डाँडा कंकाली टोल सिँचाइ सडक, जियाजर- छेडा कृषि सडक लगायतका सडकहरू हुन ।

विशेषगरी वर्षायाममा जीर्ण पक्की पुल तथा डुवानका कारण वस्तीहरूबीच सम्पर्क स्थापित हुन कठिन हुन्छ । नगरपालिकाले सडकहरूको निर्माण, विस्तार तथा मर्मत गर्नुका साथै आवश्यक स्थानहरूमा पुलहरू निर्माण गर्ने विषय प्राथमिकतामा राखेको छ । तथापि यातायातका साधनहरूको पर्याप्तता भएता पनि रुटहरू वैज्ञानिक नहुँदा सार्वजनिक यातायातको अवस्था भने कमजोर रहेको पाइन्छ । हाल नगरपालिकाको कुनै पनि वडामा व्यवस्थित बसपार्क रहेको छैन । त्यसकारण बस टर्मिनलको निर्माण गर्नु अतिआवश्यक रहेको छ । त्यसैगरी सडक मार्गबाट ओहोर दोहोर गर्ने यात्रुहरूलाई सुविधाको लागि विभिन्न स्थानहरूमा यात्रु प्रतिकालय तथा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्नु पनि आवश्यक छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

सडक पूर्वाधार सम्बन्धी एकीकृत गुरुयोजनाको अभाव हुनु, पर्यावरणमैत्री र बाह्रै महिना संचालन हुने गरी सडकको स्तरोन्नति गर्नु, सामाजिक र आर्थिक विकासका पूर्वाधारबीच अन्तर आबद्धता कायम गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस नगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

५.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सहज, सुरक्षित र भरपर्दो सडक तथा यातायात सेवाको सुनिश्चितता
लक्ष्य
नगरपालिकाभित्रको सडक सञ्जाल स्तरोन्नति गरी यातायातलाई सुरक्षित, सहज र भरपर्दो बनाउने
उद्देश्यहरू
<ul style="list-style-type: none"> ✓ नगरपालिकावासीमा गुणस्तरीय सडक तथा यातायातको पहुँच पुऱ्याउनु । ✓ नगरपालिकामा सडक तथा यातायात सेवाको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।

५.४.४ रणनीति

१. नगरपालिका केन्द्रबाट सबै वडा केन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानमा सडक सञ्जाल विस्तार गर्ने ।
२. विद्यमान सडक पूर्वाधारको स्तरोन्नति तथा विस्तार गर्ने ।
३. सार्वजनिक यातायात प्रणालीको विकास गर्ने ।
४. हेलिप्याड निर्माण गर्ने ।
५. सडक तथा यातायात गुरुयोजना निर्माण गर्ने ।
६. सडकको न्यूनतम मापदण्ड कार्यान्वयनमा ल्याइने ।
७. दिगो तथा वातावरणमैत्री प्रविधिमा जोड दिने ।

५.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सडक तथा यातायात गुरुयोजना निर्माण	प्रणालीबद्ध सडक सञ्जालीकरण	०८१/८२-०८१/८२	१००००	सडक तथा यातायात गुरुयोजना निर्माण भएको हुने
२	निर्माणाधिन सडक निर्माण तथा संचालन	सडक निर्माण तथा संचालन	०८१/८२-०८१/८२	१५०००	निर्माणाधिन सडक निर्माण तथा संचालन भएको हुने
३	कृषि सडकहरूको विस्तार तथा स्तरोन्नती	कृषि सडकहरूको विस्तार र स्तरोन्नती	०८१/८२-०८३/८४	१३०००	कृषि सडकहरूको विस्तार तथा स्तरोन्नती भएको हुने
४	रणनीतिक सडकहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण	रणनीतिक सडक निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	२०००	रणनीतिक सडकहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण भएको हुने
५	वडाकेन्द्रलाई पालिका केन्द्रसँग जोड्ने मुख्य सडकको स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे	सबै वडामा सडक सञ्जालीकरण	०८१/८२-०८३/८४	२७०००	वडाकेन्द्रलाई पालिका केन्द्रसँग जोड्ने मुख्य सडकको स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे भएको हुने
६	बसपार्क तथा बस टर्मिनल निर्माण	विभिन्न वडामा आवश्यकताको आधारमा बसपार्क तथा बस टर्मिनल निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	३०००	बसपार्क तथा बस टर्मिनल निर्माण भएको हुने
७	औद्योगिक, व्यवसायिक तथा कृषि क्षेत्र जोड्ने सडक निर्माण	गुणस्तरीय सडक पूर्वाधार	०८१/८२-०८३/८४	४०००	औद्योगिक, व्यवसायिक तथा कृषि क्षेत्र जोड्ने सडक निर्माण भएको हुने
८	सार्वजनिक सवारीसाधनको संख्या र प्रकार, रुट र भाडादर निर्धारण	सुलभ, सहज र नियमित यातायात सेवाको उपलब्धता	०८१/८२-०८१/८२	१००	सार्वजनिक सवारीसाधनको संख्या र प्रकार, रुट र भाडादर निर्धारण भएको हुने
९	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुलहरूको सर्वेक्षण अध्ययन, डिपिआर	सम्भाव्यता प्राप्त आयोजनाको डिपिआर तयार	०८१/८२-०८३/८४	३०००	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुलहरूको सर्वेक्षण अध्ययन, डिपिआर भएको हुने
१०	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुल निर्माणका	पूर्वाधार निर्माणमा साभेदारी	०८१/८२-०८३/८४	३००	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुल निर्माणका लागि सङ्घीय र प्रदेश

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	लागि सङ्घीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय				सरकारसँग समन्वय भएको हुने
११	सार्वजनिक शौचालय तथा प्रतिक्षालय निर्माण	सहरी पूर्वाधारको निर्माण	०८१/८२- ०८३/८४	३३००	सार्वजनिक शौचालय तथा प्रतिक्षालय निर्माण भएको हुने
१२	ट्राफिक युनिट स्थापना	यातयात व्यवस्थापन	०८२/८३- ०८२/८३	५००	ट्राफिक युनिट स्थापना भएको हुने
१३	सडक मर्मत सम्भारमा Bio-engineering प्रविधि अवलम्बन	गुणस्तरीय सडक सेवा	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	सडक मर्मत सम्भारमा Bio-engineering प्रविधि अवलम्बन भएको हुने
१४	प्रत्येक वडाका सम्भाव्य स्थलमा हेली प्याड निर्माण	सम्भाव्यता र आवश्यकताका आधारमा वडाका विभिन्न स्थलमा हेलिप्याड निर्माण	०८१/८२- ०८३/८४	३०००	प्रत्येक वडाका सम्भाव्य स्थलमा हेली प्याड निर्माण भएको हुने
१५	विद्युतीय सवारी साधन खरिदमा सहूलियत	पर्यावरणमैत्री सवारीसाधन प्रयोगमा जोड	०८१/८२- ०८३/८४	२०००	विद्युतीय सवारी साधन खरिदमा सहूलियत भएको हुने

५.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रका विशेषता र आवश्यकताका आधारमा सडक र हवाई पूर्वाधारको निर्माण हुने, सार्वजनिक स्थलमा विद्युत, शौचालय र प्रतिक्षालय निर्माण हुने, सडक पूर्वाधार निर्माणमा जस्तै मर्मत संभारका लागि पनि वार्षिक बजेट विनियोजन भएमा यातयातका पूर्वाधार निर्माण र प्रभावकारी सञ्चालनमा आउन सक्नेछन् । स्थानीयवासीको आवश्यकताको आधारमा रुटको निर्धारण, यातयात सञ्चालन, प्रभावकारी अनुगमन हुन नसकेमा यातयात क्षेत्रमा निर्धारित लक्ष्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

५.५ आवास, भवन तथा वस्ती विकास

५.५.१ पृष्ठभूमी

मानव जीवनको आधारभूत आवश्यकताहरू मध्ये आवास पनि एक हो र नेपालको संविधानले पनि सुरक्षित तथा वातावरण मैत्री आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ । नगरपालिकाका अधिकांश घरहरू कच्ची तथा अर्धपक्की अवस्थाका छन् । यहाँका न्यून घरहरूमात्र पक्की अवस्थामा रहनुले यस नगरपालिकाका घरहरू भूकम्पीय तथा अन्य प्रकोप सुरक्षाको दृष्टिकोणले जोखिममुक्त अवस्थामा भने छैनन् ।

यस नगरपालिका भित्र नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, सबै वडाका वडा कार्यालयहरू, महिला सभाहल भवन, देविथान धर्मशाला, ब्रमथान स्थान पलार, सामुदायक भवन, भैरपुर सामुदायक भवन, स्मारक तथा पार्क, गुठी, जल्केश्वर युवा क्लब, डुमडुमे धर्मशाला, जेष्ठ नागरिक भवन, जनकल्याण युवा क्लब, एकता भवन, आकस्मिक भवन, क्रियापुत्री भवन, महिला विकास भवन, प्रहरी चौकी लगायतका सार्वजनिक भवनहरू रहेका छन् ।

५.५.२ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सबैलाई पूर्ण सुरक्षित तथा आधारभूत सुविधा सम्पन्न आवासको प्रत्याभूति
लक्ष्य
सुरक्षित र न्यूनतम सुविधायुक्त आवास तथा बस्ती विकास गर्ने
उद्देश्यहरू
<ul style="list-style-type: none"> ✓ न्यूनतम सुविधा सम्पन्न एकीकृत आवासको विकास गर्नु ✓ सुरक्षित आवास तथा भवनहरू निर्माण गर्ने

५.५.३ रणनीति

- छरिएर रहेका तथा विपदको जोखिममा परेका बस्तीहरूलाई एकीकृत बस्ती निर्माण गरी स्थानान्तरण गर्दै लैजाने ।
- घनाबस्ती रहेको स्थानमा बस्ती व्यवस्थित गर्ने ।
- एकीकृत सेवाप्रदायक बहुउपयोगी तथा बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गर्ने ।
- आवास तथा भवन निर्माणमा स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग गर्ने ।

५.५.४ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	बस्ती विकास गुरुयोजना तयार	बस्ती व्यवस्थापन	०८२/८३-०८२/८३	२०००	बस्ती विकास गुरुयोजना तयार भएको हुने
२	विपदको जोखिममा रहेका बस्तीहरूको पहिचान र नक्साङ्कन	जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८२/८३-०८३/८४	५००	विपदको जोखिममा रहेका बस्तीहरूको पहिचान र नक्साङ्कन भएको हुने
३	एकीकृत आवास निर्माणका लागि वडास्तरमा सम्भावित स्थान पहिचान	एकीकृत तथा दिगो आवास निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	१०००	एकीकृत आवास निर्माणका लागि वडास्तरमा सम्भावित स्थान पहिचान भएको हुने
४	स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा लक्षित वर्गको सहकार्यमा एकीकृत बस्ती निर्माण	सहभागीतामुलक आवास निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	७०००	स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा लक्षित वर्गको सहकार्यमा एकीकृत बस्ती निर्माण भएको हुने
५	सामूहिक, सार्वजनिक तथा सरकारी भवन निर्माण	सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सहजता	०८१/८२-०८३/८४	८०००	सामूहिक, सार्वजनिक तथा सरकारी भवन निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६	भवन आचार संहिता तर्जुमा तथा लागु	सुरक्षित भवन निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	१०००	भवन आचार संहिता तर्जुमा तथा लागु भएको हुने
७	भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयन गर्न जोखिम क्षेत्र पहिचान	सुरक्षित भवन निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	५००	भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयन गर्न जोखिम क्षेत्र पहिचान भएको हुने
८	आर्थिक रूपले पिछडिएका वर्गको लागि जनता आवास कार्यक्रम	लक्षित वर्ग आवास निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	३००	आर्थिक रूपले पिछडिएका वर्गको लागि जनता आवास कार्यक्रम भएको हुने
९	आवश्यकताका आधारमा सरकारी भवन निर्माण	सबै प्रकारका सेवाग्राहीमैत्री सरकारी भवन निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	५००	आवश्यकताका आधारमा सरकारी भवन निर्माण भएको हुने
१०	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम	सीपयुक्त जनशक्तिको उपलब्धता	०८१/८२-०८३/८४	५००	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने
११	अपाङ्ग मैत्री भवनहरु निर्माण	अपाङ्ग मैत्री	०८१/८२-०८३/८४	४०००	अपाङ्ग मैत्री भवनहरु निर्माण भएको हुने
१२	स्थानिय मौलिकताको जर्गेनाको लागि नीति निर्माण	मौलिकताको संरक्षण	०८१/८२-०८१/८२	२५००	स्थानिय मौलिकताको जर्गेनाको लागि नीति निर्माण भएको हुने

५.५.५ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अव्यवस्थित, असुरक्षित तथा जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका घरपरिवारलाई व्यवस्थित, सुविधा सम्पन्न, वातावरण मैत्री तथा सुरक्षित आवास सुनिश्चित गर्न दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्न नसकिएमा संविधान प्रदत्त सुरक्षित आवासको हक तथा दिगो विकासको लक्ष्य कार्यान्वयन दुवै जोखिममा पर्ने संभावना रहन्छ ।

५.६ सूचना तथा सञ्चार

५.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सूचना तथा सञ्चारसम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ । यस नगरपालिकाले उक्त मौलिक हकलाई कार्यान्वयन गर्न सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरुको सञ्चालन गरेको छ । लालबन्दी नगरपालिका को सबै वडामा मोबाइल फोनको सुविधा छ । यहाँ केही वडाहरुमा तारसहितको ल्याण्डलाइन फोन सेवा, बजार क्षेत्रमा इन्टरनेट सेवा संचालनमा रहेको छ । नगरपालिकाले सूचना तथा प्रविधिमैत्री बनाउनका लागि नगरपालिकाले सामाजिक सञ्जाल, वेभसाइट मार्फत नगरका सूचनाहरुलाई अद्यावधिक गर्ने कार्य सुरु गरेको छ ।

त्यसैगरी नगरपालिकामा निजीक्षेत्रबाट विभिन्न इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरूले इन्टरनेट सेवा प्रदान गर्दै आएका भए तापनि वडाका सबै स्थानहरूमा इन्टरनेट प्रविधिको अवस्था कमजोर रहेकोले विस्तार र गुणस्तर सुधार गर्नु जरुरी छ । यस नगरपालिकामा विभिन्न राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका जस्तै गोरखापत्र, कान्तिपुर आदिको आपूर्ति हुने गरेको छ । यसका साथै डीसहोम मार्फत टेलिभिजन प्रसारण हुँदै आएकोले नगरपालिकावासीले विभिन्न किसिमका समाचारका साथै मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम हेर्ने मौका पाएका छन् ।

५.६.२ समस्या तथा चुनौती

गुणस्तरीय टेलिफोन र इन्टरनेट सेवामा सबै नागरिकको पहुँच वृद्धि गर्नु, सञ्चारका विभिन्न माध्यमको समयसापेक्ष विस्तार, अनुगमन र नियमन गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती यो नगरपालिकामा समेत विद्यमान रहेका छन् ।

५.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सूचना तथा सञ्चारमा पूर्ण पूर्वाधारयुक्त नगरपालिका
लक्ष्य
नगरपालिकावासीमा सूचना प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गर्ने
उद्देश्यहरू
✓ नगरपालिकावासीमा सूचना प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गर्ने

५.६.४ रणनीति

१. सूचना प्रविधिका पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्ने ।
२. नगरपालिकावासीमा आमसञ्चारको पहुँच विस्तार गर्ने ।
३. क्षमता अभिवृद्धिमूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

५.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	नेपाल टेलिकम र एनसेलसँग समन्वय गरी आवश्यक स्थानमा टावरहरू निर्माण	दुरसञ्चार पूर्वाधार निर्माण	०८१/८२-०८२/८३	५००	नेपाल टेलिकम र एनसेलसँग समन्वय गरी आवश्यक स्थानमा टावरहरू निर्माण भएको हुने
२	निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा आम सञ्चार पूर्वाधार निर्माण	सञ्चार क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको योगदान	०८१/८२-०८३/८४	२०००	निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा आम सञ्चार पूर्वाधार निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३	स्थानीय स्तरमा सूचना तथा समाचार उत्पादन तथा प्रसारण	सूचनाको उत्पादन र खपत	साल बसाली	३००	स्थानीय स्तरमा सूचना तथा समाचार उत्पादन तथा प्रसारण भएको हुने
४	विद्युत प्राधिकरणसँग सहकार्य	दुरसञ्चार र विद्युत प्राधिकरणबीच सेवा प्रवाहमा सहकार्य	०८१/८२-०८३/८४	५००	विद्युत प्राधिकरणसँग सहकार्य भएको हुने
५	पालिकाको वेभसाइट अपडेट	सूचनामा सहज पहुँच	साल बसाली	२००	पालिकाको वेभसाइट अपडेट भएको हुने
६	e-library स्थापना	ज्ञानको विस्तार	०८१/८२-०८१/८२	१०००	e-library स्थापना भएको हुने
७	विद्युतीय सूचना पूर्वाधार निर्माण	विद्युतीय सूचनाको प्रयोगमा वृद्धि	०८२/८३-०८३/८४	२००	विद्युतीय सूचना पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
८	कोछट्टेमा NTC को टावर निर्माण	दुरसञ्चारमा सबैको सहज पहुँच	०८१/८२-०८३/८४	१५००	कोछट्टेमा NTC को टावर निर्माण भएको हुने
९	डिजिटल र स्मार्ट पालिकाको अभियानलाई निरन्तरता	स्मार्ट पालिका निर्माण	०८१/८२-०८३/८४	३५०	डिजिटल र स्मार्ट पालिकाको अभियान निरन्तर भएको हुने
१०	सूचना प्रविधि तालिम सञ्चालन	प्रविधिमैत्री कर्मचारी प्रशासन र कार्यालय	०८२/८३-०८३/८४	२००	सूचना प्रविधि तालिम सञ्चालन भएको हुने
११	सञ्चारका साधन प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	सञ्चार माध्यम र साधनको दुरुपयोगबाट हुने सक्ने समस्या सम्बन्धी सचेतना	०८१/८२-०८३/८४	५००	सञ्चारका साधन प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

५.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सूचना तथा सञ्चारका क्षेत्रमा भित्रिएका नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गर्न सार्वजनिक र निजी सेवा प्रदायकबीच सहकार्य हुने, लक्षित वर्गमा सञ्चार सेवाको पहुँच विस्तार कार्यक्रम केन्द्रित हुने, नगरपालिकाको वेभसाइट निरन्तर अद्यावधिक गरी सार्वजनिक सूचनामा पहुँच बढाउने, सञ्चारका माध्यमबाट प्रकाशन र प्रसारण हुने सामाग्रीको गुणस्तरीय विकासको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने जस्ता कार्य गरिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने संभावना रहन्छ । आयोजना/कार्यक्रमलाई प्राथमिकिकरण तथा स्रोतसाधनको उचित विनियोजन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	खानेपानी तथा सरसफाई				
	असर	पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ६.१.१.१)	प्रतिशत		
	असर	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेका जनसंख्या (प.दि.वि.ल. ६.१.१.२)	प्रतिशत		
	असर	प्रशोधित/सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	उन्नत सुधारिएका सरसफाइसम्बन्धी सुविधाहरू प्रयोग गर्ने परिवार जसले यस्ता सुविधाहरू अरुसँग साभेदारी गर्नुपर्दैन (प.दि.वि.ल. ६.२.१.१)	प्रतिशत		
	असर	आधारभूत शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प.दि.वि.ल. ६.२.१.२)	प्रतिशत		
	असर	ढल प्रणालीहरू/उपयुक्त (Faecal Sludge Management) मा चर्पी जोडिएका परिवार(प.दि.वि.ल. ६.२.१.३)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	उपभोक्ता समितिमार्फत सञ्चालन गरिएका खानेपानी आयोजना	संख्या		
	प्रतिफल	संरक्षणमा समेटिएका खानेपानी मुहान	संख्या		
	असर	आधुनिक र सुविधासम्पन्न शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
	प्रतिफल	डस्टबिन प्रयोग गर्ने र फोहरलाई वर्गीकरण गर्ने घरपरिवार	संख्या		
	प्रतिफल	सामुदायिक हिसाबले संगठित रूपमा नियमित नगरघर तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम संख्या (वार्षिक)	संख्या		
२.					
	असर	खेतीयोग्य जमिनमध्ये सिंचाइ सुविधा पुगेको भूमि	प्रतिशत		
	असर	खेतीयोग्य जमिनमध्ये १२ महिना सिंचाइ सुविधा पुगेको भूमि	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर)	हेक्टर		
३.					
	असर	विद्युतमा पहुँच भएका जनसंख्या(प.दि.वि.ल. ७.१.१)	प्रतिशत		
	असर	वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जा जस्तै सोलार प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
	असर	खाना पकाउनका निमित्त ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुडूँठा लगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प.दि.वि.ल. ७.१.२.१)	प्रतिशत		
	असर	खाना पकाउन एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प.दि.वि.ल. ७.१.२.२)			
	असर	खाना पकाउन विद्युतीय चुलो प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
		खाना पकाउन बैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	विद्युतीय सामग्रीमा हिटर, पंखा, एयर कन्डिसनर, वासिड मेसिन प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
४.					
	असर	बाह्रै महिना सवारीसाधन सञ्चालनयोग्य सडकको २ कि.मि. दूरीभित्र बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
	असर	घरबाट ३० मिनेटको पैदलयात्रामा सडकमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत		
	असर	सडक घनत्व	कि.मि.		
	प्रतिफल	नगरपालिका केन्द्रबाट वडा केन्द्र जोड्ने कालोपत्रे सडकको लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	नगरपालिकाको सडकको जम्मा लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	नगरपालिकाको कालोपत्रे सडकको जम्मा लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	कृषि सडकको लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	सडकहरुमा व्यावस्थित नाला निर्माण	कि.मि		
	प्रतिफल	पुल तथा कल्भर्ट निर्माण	संख्या		
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये साइकल भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत		
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये मोटरसाइकल भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत		
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये कार, जिप, भ्यान भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत		
५.					
	असर	भुपडीमा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	खर/पराल/पातले छाएको घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	वाढी, डुवान तथा भूकम्पबाट सुरक्षित र सुविधायुक्त घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	भूमिहीन तथा सुकुम्बासीको संख्या	प्रतिशत		
	असर	एकीकृत आवासमा छुट्टाछुट्टै घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	बहुतले आवास (अपार्टमेन्ट) मा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
६.					
	असर	टेलिफोन तथा मोबाइल सेवामा पहुँच पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत		
	असर	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता घरपरिवारको संख्या	प्रतिशत		
	असर	रेडियोको पहुँच पुगेका घरपरिवार संख्या	प्रतिशत		
	असर	टेलिभिजनको पहुँच पुगेका घरपरिवार संख्या	प्रतिशत		

स्रोत: लालबन्दी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

परिच्छेद - ६: वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

६.१ वन तथा भू-संरक्षण

६.१.१ पृष्ठभूमी

नगरपालिकाको कूल २३८.५ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मध्ये सबै भन्दा बढि ५२.९४ प्रतिशत वन जंगल र ०.३६ प्रतिशत भू-भाग बाँझो क्षेत्रले ओगटेको छ। यस नगरपालिकाको उत्तरी सिमानामा नेपालको महत्वपूर्ण चुरे क्षेत्र रहनुको साथै राधाकृष्ण सामुदायिक वन, मधु सामुदायिक वन, जययुद्ध सामुदायिक वन, घुम्ती देउराली सामुदायिक वन, छानेश्वर सामुदायिक वन लगायतका ३५ वटा सामुदायिक वन १ धार्मिक वन गरी जम्मा ३६ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन्। यसका साथै यहाँ स साना सामुदायिक वनहरू पनि यहाँ रहेका छन्। यहाँ पाईने प्रमुख रुखका प्रजातिहरू साल, सिसौ, खयर, मसला, टिक, आँप, लिच्ची, बाँस, सिमल, पिपल, बर आदि रहेका छन् भने अन्य वनस्पतिमा निम, राजवृक्ष, बकाईनो आदि रहेका छन्। बाढी, पहिरो, भू-क्षय जस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट कुनै क्षेत्रलाई नष्ट हुनबाट रोक्ने वा बचाउने तथा पानीको आयतन र बहावलाई सामान्य स्थितिमा राख्ने वा पानीको बहावलाई धमिलो हुन नदिई स्वच्छता बनाई राख्ने कार्यलाई भू तथा जलाधार संरक्षण भनिन्छ। नगरपालिकाको वातावरणलाई स्वच्छ बनाई वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिको गठन गरी वातावरण फोहोरमैला व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्द्धन, पानीको मुहान संरक्षण लगायतका विभिन्न कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

इन्धनको प्रमुख श्रोतका रूपमा वन पैदावरको प्रयोग अत्याधिक हुनु, वन पैदावर र जडीबुटी संकलन तथा प्रयोगलाई आर्थिक समृद्धिको रूपमा परिचालन गर्न नसक्नु, सामुदायिक वनको आयस्रोत एवं क्रियाकलापलाई पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउन नसक्नु, मानिस, वातावरण र जंगली जनावरबीच सन्तुलित सम्बन्ध बनाउन नसक्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस नगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

६.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

जल, जमीन, जंगल र जडीबुटीको दिगो संरक्षण तथा सदुपयोगमार्फत दिगो विकास हासिल गर्ने

लक्ष्य

नगरपालिकालाई वातावरण सन्तुलित हरित क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गरी नगरपालिकाको आर्थिक श्रोतको प्रमुख आधार बनाउनु
- ✓ वन तथा हरित क्षेत्रको दिगो विकास सुनिश्चित गर्नु
- ✓ कटानग्रस्त क्षेत्रको संरक्षण गर्नु।

६.१.४ रणनीति

१. हरित क्षेत्रको विस्तार गर्ने।
२. हरित क्षेत्र विस्तारलाई कृषि तथा आयआर्जनसँग विस्तार गर्ने।
३. वनको क्षेत्रफल बढाइने।

४. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
५. सम्पूर्ण कटानग्रस्त क्षेत्रको अभिलेख संकलन गर्ने ।
६. कटान नियन्त्रणका सफल अभ्यासहरूको अनुशरण गर्दै कटान नियन्त्रण गर्ने ।

६.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	संकटापन्न वनस्पति संरक्षण कार्यक्रम	हरित क्षेत्रको विस्तार	०८१/८२-०८२/८३	५००	संकटापन्न वनस्पति संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२	फलफूल तथा अन्य विरुवा उत्पादन र अनुदानमा वितरण	फलफूल तथा अन्य विरुवा उत्पादनमा आत्मनिर्भर	०८१/८२-०८३/८४	२०००	फलफूल तथा अन्य विरुवा उत्पादन र अनुदानमा वितरण भएको हुने
३	स्थानीय वन ऐन निर्माण	वन तथा भू-संरक्षणका लागि आवश्यक कानूनको निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	२००	स्थानीय वन ऐन निर्माण भएको हुने
४	कटान संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा विवरण संकलन	पहिरोग्रस्त क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८२/८३-०८२/८३	१००	कटान संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा विवरण संकलन भएको हुने
५	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञान, सीप र क्षमतामा वृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	५००	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने
६	Agro forestry का सम्बन्धमा विज्ञसँग परामर्श	वन व्यवस्थापन	०८२/८३-०८२/८३	३००	Agro forestry का सम्बन्धमा विज्ञसँग परामर्श भएको हुने
७	वडास्तरिय नर्सरी स्थापना	विभिन्न प्रजातिका बोटविरुवाको उत्पादन र वितरण	०८१/८२-०८३/८४	१५००	वडास्तरिय नर्सरी स्थापना भएको हुने
८	हरित क्षेत्र सम्भाव्यता अध्ययन तथा नक्शाङ्कन	हरित क्षेत्र पहिचान	०८१/८२-०८२/८३	५००	हरित क्षेत्र सम्भाव्यता अध्ययन तथा नक्शाङ्कन भएको हुने
९	भू-संरक्षण तथा कटान नियन्त्रण तालिम	वन संरक्षण	०८१/८२-०८३/८४	३००	भू-संरक्षण तथा कटान नियन्त्रण तालिम संचालन भएको हुने
१०	एक वन एक नर्सरी कार्यक्रम	स्थानीय हावापानी अनुसारका बेर्नाको सहज उपलब्ध	०८१/८२-०८३/८४	१०००	एक वन एक नर्सरी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
११	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम	उपभोक्ता समितिको सशक्त नेतृत्व	साल बसाली	५००	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम संचालन भएको हुने
१२	हरित क्षेत्र तथा पार्क निर्माण	स्थानको उपलब्धता र आवश्यकताको आधारमा विभिन्न	०८१/८२-०८३/८४	१०००	हरित क्षेत्र तथा पार्क निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
		वडामा हरित क्षेत्र र पार्क निर्माण			
१३	वृक्षारोपण मार्फत पानीको मुहान संरक्षण	जलाधार र मुहान संरक्षण	साल बसाली	२५०	वृक्षारोपण मार्फत पानीको मुहान संरक्षण भएको हुने
१४	बायो इन्जिनियरिङ नमुना क्षेत्र अध्ययन भ्रमण	अनुभव आदान प्रदान	०८२/८३-०८२/८३	५००	बायो इन्जिनियरिङ नमुना क्षेत्र अध्ययन भ्रमण भएको हुने
१५	“कटान पश्चात पुनः हरियो” कार्यक्रम संचालन	दिगो वन तथा भू-संरक्षण	०८१/८२-०८३/८४	५००	“कटान पश्चात पुनः हरियो” कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१६	चोरी निकासी नियन्त्रण गर्न वन रक्षक तालिम तथा अभिमुखीकरण	वन रक्षक र सचेतना मार्फत चोरी निकासी नियन्त्रण	०८१/८२-०८३/८४	१००	चोरी निकासी नियन्त्रण गर्न वन रक्षक तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१७	वातावरणिय हिसाबले जोखिमयुक्त र अति संवेदनशिल क्षेत्र घोषणा	जोखिमयुक्त र अति संवेदनशिल क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८२/८३-०८२/८३	५००	वातावरणिय हिसाबले जोखिमयुक्त र अति संवेदनशिल क्षेत्र घोषणा भएको हुने
१८	कटान क्षेत्र विशेष हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	०८१/८२-०८२/८३	१००	कटान क्षेत्र विशेष हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१९	संकटापन्न वन्यजन्तु, स्थलचर, जलचर संरक्षण कार्यक्रम	संकटापन्न वन्यजन्तु संरक्षण	साल बसाली	४००	संकटापन्न वन्यजन्तु, स्थलचर, जलचर संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२०	चोरी शिकारी नियन्त्रण इकाई गठन	वन्यजन्तु संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	५००	चोरी शिकारी नियन्त्रण इकाई गठन भएको हुने

६.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

निजी वन प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन, हरित क्षेत्र विस्तारको लागि बोटविरुवाको बेर्ना वितरण, नदीजन्य कटान रोक्नका लागि तारजाली व्यवस्थापन, बायो इन्जिनियरिङ विधि अवलम्बन गरी निर्माण जस्ता कार्य गर्न सकिएमा वन तथा भूसंरक्षण गर्न सकिन्छ। पर्यावरणीय सन्तुलनलाई ख्याल नगरी विकास निर्माणका कार्य गरिएमा प्राकृतिक सन्तुलन विग्रन गई प्राकृतिक विपद् आउने जोखिम रहन्छ।

६.२ जलाधार व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमी

नेपाल जलस्रोतको धनी राष्ट्रका रूपमा संसारमा परिचित छ । यस नगरपालिका पनि जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रमा सम्पन्न छ । यस नगरपालिकाका महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरी पारिस्थितिक सन्तुलन कायम राख्न र नगरपालिकालाई आर्थिक समृद्धितर्फ लैजान जरुरी छ । वातावरण तथा हरियाली प्रवर्द्धन गरी वातावरणको सन्तुलन कायम राखी जलाधार संरक्षण गर्नका लागि नगरपालिकाले सडकपेटी, नदिकिनार तथा सार्वजनिक जग्गाहरूमा वृक्षारोपण गर्ने कार्य सञ्चालन तथा बच्चाको जम्म भए सँगै नयाँ विरुवा रोप्ने अभियान संचालन गरेको छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

जलाधार क्षेत्र संरक्षण, वैज्ञानिक जलाधार व्यवस्थापन, पिउने पानी, कृषि र अन्य प्रयोजनको जलश्रोतको बहुउपयोगको व्यवस्थापन, मानवीय चेतना वृद्धि लगायतका कार्यमा दीर्घकालीन सोच र लगानी लगायतका समस्या र चुनौती रहेको छ ।

६.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
नगरपालिकाको जल सम्पदालाई उच्चतम सदुपयोग गरी दिगो विकास हासिल गर्ने
लक्ष्य
नगरपालिकाको जलाधार क्षेत्रको दिगो संरक्षण गरी जल सम्पदामा आत्मनिर्भर बन्ने
उद्देश्यहरू
✓ जलाधार क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने

६.२.४ रणनीति

१. जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्र पहिचान गरी संरक्षण गर्ने ।
२. जलाधार क्षेत्रको दीर्घकालीन व्यवस्थापन गर्ने ।
३. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत विवरण तयार	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क उपलब्ध	०८१/८२- ०८१/८२	५००	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत विवरण तयार भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	स्थानीय जलाधार क्षेत्र संरक्षण नियमावली तयार	कानूनको तर्जुमा	०८३/८४- ०८३/८४	१००	स्थानीय जलाधार क्षेत्र संरक्षण नियमावली तयार भएको हुने
३	विशेष जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम	जलाधार क्षेत्र संरक्षण	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	विशेष जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
४	पोखरीहरू निर्माण तथा पुनर्उत्थान कार्यक्रम	पालिकाको सौन्दर्य वृद्धि र बहुउपयोग	साल बसाली	१५००	पोखरीहरू निर्माण तथा पुनर्उत्थान कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५	वृक्षारोपण कार्यक्रम	वनजंगल संरक्षण र व्यवस्थापन	साल बसाली	२५००	वृक्षारोपण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६	निजी क्षेत्रको संलग्नतामा जलाधार क्षेत्र उपयोग गरी आर्थिक दिगो पर्यटन, कृषि र उद्योग क्षेत्रका कार्यक्रम संचालन गर्न अन्तरक्रिया	जलाधार क्षेत्रको बहुउपयोग	०८२/८३- ०८३/८४	१००	निजी क्षेत्रको संलग्नतामा जलाधार क्षेत्र उपयोग गरी आर्थिक दिगो पर्यटन, कृषि र उद्योग क्षेत्रका कार्यक्रम संचालन गर्न अन्तरक्रिया भएको हुने
७	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	बहुसरोकारवाला निकाय र व्यक्ति सचेत	साल बसाली	२००	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

६.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

जलाधार क्षेत्रको नक्सांकन र संरक्षण, खाली तथा प्रयोगहीन जमिनमा वृक्षारोपण, प्राकृतिक पोखरीको संरक्षण र कृत्रिम पोखरीको निर्माण, जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र बहुउपयोग सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकेमा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण हुन जान्छ। जलाधार क्षेत्रको अतिक्रमण, अव्यवस्थित फोहोरमैला र सचेतनाको अभावमा जलाधार क्षेत्र विनाश हुँदै जाने जोखिम रहन्छ।

६.३ विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन

६.३.१ पृष्ठभूमी

औद्योगिक राष्ट्रहरूले गरेको व्यापक कार्बन उत्सर्जन, सवारी साधनबाट निस्कने धुवाँ, शहरीकरण, जनसंख्या वृद्धि, वनजंगल विनाश, रेफ्रिजेरेशन प्रविधिमा प्रयोग हुने क्लोरोफ्लोरो कार्बन (CFCs) जस्ता कारणले हरितगृह प्रभाव (Green House Effect) बढ्न गई त्यसले भूमण्डलीय तापक्रम वृद्धि गर्दै लगेको वैज्ञानिक

तथ्य हामी सामु छ । यसरी भूमण्डलीय तापक्रम वृद्धिले प्रत्यक्ष रूपमा जलवायुमा प्रभाव पारी जलवायु परिवर्तन भइरहेको परिप्रेक्ष्यमा हरेक राष्ट्रले विकास निर्माणका योजना तयार पार्दा यस तथ्यलाई मनन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ, किनकि जलवायु परिवर्तनका प्रमुख कारक तत्वहरू नै विकाससम्बन्धी मानवीय गतिविधिहरू हुन् । विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा वातावरणमैत्री प्रविधि अपनाउने र जलवायु परिवर्तन विरुद्ध अभियान सञ्चालन गरी कम भन्दा कम कार्बन उत्सर्जन गर्ने र बढी भन्दा बढी कार्बन उपभोग हुने वातावरण सिर्जना गरेर जलवायु समायोजन र सन्तुलन कायम हुने वैज्ञानिक विधि र प्रक्रिया अवलम्बन गर्न श्रेयस्कर हुन्छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

जलवायु परिवर्तनजन्य प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण, नदी कटान र भूक्षय नियन्त्रण, व्यवस्थित र प्रणालीबद्ध मानव बस्ती विकास र शहरीकरण, विषादीजन्य र किटनाशक औषधिको प्रयोग सम्बन्धी सचेतना वृद्धि, विकास निर्माण कार्यलाई पर्यावरणमैत्री बनाइ दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तमा सहजीकरण लगायतका समस्या र चुनौतीको विद्यमानता रहेको छ ।

६.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
विपद व्यवस्थापनको प्रभावकारी संयन्त्र निर्माण गरी जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्ने
लक्ष्य
विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्य योजना लागू गरी पूर्णतः कार्यान्वयन गर्ने
उद्देश्यहरू
<ul style="list-style-type: none"> ✓ प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद्बाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने ✓ विपद्को दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने

६.३.४ रणनीति

१. विपद् जोखिम क्षेत्र नक्सांकन गर्ने ।
२. विपद् पूर्वानुमान तथा पूर्व चेतावनी प्रणाली प्रभावकारी बनाउने ।
३. विमा योजना लागू गर्ने ।
४. विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने ।
५. विपद् व्यवस्थापनमा सक्षम संयन्त्रको निर्माण गर्ने ।
६. जलवायु अनुकूलन तथा जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि क्षमता विकास गर्ने ।
७. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६.३.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	उच्च जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन	नक्साङ्कनको आधारमा सुरक्षित बस्तीको विकास	०८२/८३- ०८२/८३	५००	उच्च जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन भएको हुने
२	विपद् पूर्वानुमान तथा चेतावनी सुचना प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालन	प्रविधिको प्रयोगबाट विपद्बाट हुने क्षति न्युनीकरण	०८२/८३- ०८२/८३	३००	विपद् पूर्वानुमान तथा चेतावनी सुचना प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालन भएको हुने
३	विपद् सम्बन्धी पूर्व सूचना सम्प्रेषण	समयमा सूचना संप्रेषण हुने	०८१/८२- ०८३/८४	२००	विपद् सम्बन्धी पूर्व सूचना सम्प्रेषण भएको हुने
४	बीमा योजनामा अनुदान	अनुदान	०८१/८२- ०८३/८४	१०००	बीमा योजनामा अनुदान प्रदान भएको हुने
५	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण	पूर्वतयारी	०८३/८४- ०८३/८४	३००	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण भएको हुने
६	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र निर्माण	संयन्त्र निर्माण	०८१/८२- ०८१/८२	२५०	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र निर्माण भएको हुने
७	खुल्ला स्थान तय गरी पूर्वाधार निर्माण	खुल्ला स्थानको व्यवस्था	०८१/८२- ०८३/८४	३५००	खुल्ला स्थान तय गरी पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
८	संक्रामक रोग तथा महामारी प्रतिकार्य टोली गठन	संक्रामकजन्य रोग व्यवस्थापन	०८१/८२- ०८१/८२	१८००	संक्रामक रोग तथा महामारी प्रतिकार्य टोली गठन भएको हुने
९	विपद् प्रतिकार्य स्वयंसेवक समूहलाई तालिम	विपद् प्रतिकार्य स्वयंसेवक समूह गठन	साल बसाली	२००	विपद् प्रतिकार्य स्वयंसेवक समूहलाई तालिम प्रदान गरिएको हुने
१०	विपद् उद्धार सामाग्री खरिद	सामाग्रीको उपलब्धता	०८१/८२- ०८३/८४	५००	विपद् उद्धार सामाग्री खरिद भएको हुने
११	माहामारीका लागि आइसोलेसन केन्द्र निर्माण	आइसोलेसन केन्द्र निर्माण	०८१/८२- ०८३/८४	५०००	माहामारीका लागि आइसोलेसन केन्द्र निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१२	विपद् व्यवस्थापन गर्ने संस्थाहरूसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य	समन्वयात्मक र सहकार्यात्मक विपद् व्यवस्थापन	साल बसाली	२००	विपद् व्यवस्थापन गर्ने संस्थाहरूसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य भएको हुने
१३	जलवायु अनुकूलनका हिसाबले स्मार्ट भिलेज सम्भाव्यता अध्ययन	स्मार्ट भिलेज निर्माण	०८१/८२-०८१/८२	१००	जलवायु अनुकूलनका हिसाबले स्मार्ट भिलेज सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
१४	तालिम, अर्न्तक्रिया तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	विपद् प्रतिकार्य र रोकथाम सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	३००	तालिम, अर्न्तक्रिया तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

६.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष देखापर्ने प्राकृतिक जोखिम न्युनीकरणको लागि जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्सांकन हुने, जोखिमयुक्त स्थानबाट सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण हुने, जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जना हुने समस्या र अनुकूलनताका उपाय अवलम्बन हुने, संक्रमण र महामारीजन्य रोगको बारेमा नगरपालिका भौतिक र वित्तीय रुपमा सबल अवस्थामा हुने तथा तीनै तहका सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रमबीच समन्वयात्मक सम्बन्ध बनाउन सकेमा विपद्जन्य समस्या र जलवायु परिवर्तन अनुकूल वालीनाली लगाउन सकिन्छ। विपद्को पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना, पूर्व तयारीका कार्यक्रम, राहत, उद्धार तथा पुनर्स्थापना कोष जस्ता आधारभूत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिन हुन्छ।

६.४ वातावरण संरक्षण

६.४.१ पृष्ठभूमी

हाम्रो वरपर रहेका प्राकृतिक अवयवहरू जस्तै वायुमण्डल, भूमि, जल, वनजंगल, वनस्पति, जीवजन्तु र प्राकृतिक जीवनचक्र, जलवायु तथा मौसम आदिको अन्तरक्रिया र समग्रताले सिर्जना गरेका भौतिक अवस्थालाई वातावरण भनिन्छ। वातावरण संरक्षण भनेको सम्पूर्ण वातावरणीय अवयवहरूको एकीकृत संरक्षणको पाटो हो। यसमा समग्रमा जल, जमिन, जंगल, वायुमण्डल र हाम्रो वरपरको सेरोफेरोलाई स्वच्छ, सफा र सन्तुलित राख्ने विषय आउँछ। वातावरण प्रदूषणले मानिसमा विभिन्न किसिमका रोगहरू निम्त्याउँछ। नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ, भनी मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ। नगरपालिकाले फोहोरलाई स्रोतमै वर्गीकरण गरी सकेसम्म कम फोहोर उत्पादन गर्ने, वातावरणमैत्री सामाग्रीहरूको मात्र प्रयोग गर्ने र अभियानको थालनी गरेको छ। नगरपालिकाले फोहोरमैलाको दिगो व्यवस्थापनको लागि डम्पीड/ल्याण्डफिल्ड साइडको उचित व्यवस्था नभएता पनि कुहिने र नकुहिने फोहोर छुट्याइ फोहोरलाई मोहरमा बदल्ने प्रयास गरिरहेको छ।

६.४.२ समस्या तथा चुनौती

वातावरण र विकास बीच सन्तुलन कायम गर्नु, पर्यावरणमैत्री कृषि प्रणालीको अवलम्बन, प्रदुषकले क्षति व्यहोर्ने पद्धतिको कार्यान्वयन गराउनु, सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत नगरपालिका क्षेत्रभित्रका उद्योग, कलकारखानालाई सामाजिक पुनःउत्थानका कार्यक्रममा उत्प्रेरित गर्नुपर्ने जस्ता समस्या र चुनौती वातावरण संरक्षणका क्षेत्रमा यस नगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

६.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
स्वच्छ, सफा, हराभरा हाम्रो लालबन्दी
लक्ष्य
नगरपालिकालाई वातावरणमैत्री नमूना हरित क्षेत्रका रूपमा विकास गर्ने
उद्देश्यहरू
✓ जल, जमिन, वायु र ध्वनी प्रदुषण नियन्त्रण गर्ने । ✓ सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास क्रियाकलापहरूलाई दिगो र वातावरण मैत्री बनाउने ।

६.४.४ रणनीति

१. प्रदुषण नियन्त्रणका लागि मापदण्ड बनाई लागू गर्ने ।
२. समुदाय वा टोलस्तरमा नियमित सरसफाई तथा शौचालय निर्माण अभियान सञ्चालन गर्ने ।
३. विकास निर्माणको काम गर्दा आ.इ.इ., इ.आइ.ए. प्रकृया पूरा गर्ने ।
४. ऐतिहासिक तथा सार्वजनिक स्थलहरूको दिगो विकास र संरक्षण गर्ने ।
५. कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

६.४.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्लाष्टिक तथा टायर, ट्यूब जलाउन निषेध अभियान	पर्यावरण संरक्षण	०८१/८२- ०८३/८४	१५०	प्लाष्टिक तथा टायर, ट्यूब जलाउन निषेध अभियान संचालन भएको हुने
२	मरेका चौपायाहरू व्यवस्थापन गर्ने स्थान निर्माण	फोहोरमैला व्यवस्थापन	०८२/८३- ०८२/८३	१०००	मरेका चौपायाहरू व्यवस्थापन गर्ने स्थान निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन गर्न अनुदान	परम्परागत उर्जाको प्रयोगलाई क्रमिक निरुत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	३०००	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन गर्न अनुदान प्रदान गरिएको हुने
४	ठूला उद्योग सञ्चालन मापदण्ड तयार	कानूनको निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	१००	ठूला उद्योग सञ्चालन मापदण्ड तयार भएको हुने
५	भूसंरक्षण योजना कार्यान्वयन	भूसंरक्षण	०८२/८३-०८२/८३	३००	भूसंरक्षण योजना कार्यान्वयन भएको हुने
६	एकीकृत संरक्षण योजना निर्माण	पर्यावरणीय, सामाजिक, सांस्कृतिक धरोहरको संरक्षण	०८२/८३-०८२/८३	३००	एकीकृत संरक्षण योजना निर्माण भएको हुने
७	एक वडा एक हरित पार्कहरूको निर्माण	हरियाली प्रवर्द्धन	०८१/८२-०८३/८४	७०००	एक वडा एक हरित पार्कहरूको निर्माण भएको हुने

६.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भूउपयोग नीति अनुसार उद्योगको स्थापना, पर्यावरणमैत्री बालीनाली उत्पादन, भौतिक निर्माण सम्बन्धी विकासका कार्य सञ्चालन गर्दा दीर्घकालीन वातावरणीय प्रभावको अध्ययन, औद्योगिक, अस्पतालजन्य, मानवजन्य फोहोरमैलाको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा मृत जनावारको उचित व्यवस्थापन भएमा वातावरण संरक्षण हुनसक्छ । वातावरण संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनाको कमी, नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको अधिक दोहन, दीर्घकालीन असरको अध्ययन नगरी सञ्चालन गरिने विकास निर्माणका कार्यले पृथ्वीबाट मानव लगायत अन्य प्राणीको पनि लोप हुने जोखिम आउन सक्छ ।

नतिजा सूचकहरू

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	वन तथा भू-संरक्षण				
	असर	वनले ओगटेको कुल क्षेत्र (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. १५.१.१)	प्रतिशत		
	असर	सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. १५.१.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र (प.दि.वि.ल. १५.२.१.२)	हेक्टर		
	प्रतिफल	वनस्पति उद्यान	संख्या		
	असर	वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली लागु वनको क्षेत्र	प्रतिशत		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	जडीबुटी तथा फलफूल खेतीले ओगटेको सामुदायिक वनको क्षेत्र	प्रतिशत		
	असर	मिचाहा प्रजातिका बिरुवाहरुले ओगटेको वनको क्षेत्र (प्रतिशत)	प्रतिशत		
	असर	संकटापन्न अवस्थामा रहेका औषधिको रुपमा प्रयोग हुने वनस्पतिहरु	प्रतिशत		
	असर	अनुत्पादक भन्डाडी, बुट्यान क्षेत्र मध्ये उत्पादनशील वनमा परिणत भएको क्षेत्र			
	असर	संकटापन्न घोषणा भएका वनस्पतिको संख्या	प्रतिशत		
	असर	संकटापन्न घोषणा भएका वन्यजन्तुको संख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सामुदायिक वनभित्र निर्मित पोखरी संख्या	संख्या		
	असर	बायो इन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग गरी भू-संरक्षण गरिएका स्थानहरुको संख्या	प्रतिशत		
२.	जलाधार व्यवस्थापन				
	असर	ताल, सिमसार र तलाउ/पोखरीहरुको संख्या (प.दि.वि.ल. १५.१.२.२)	प्रतिशत		
	असर	संकटासन्न तालहरु/पोखरीहरु (प.दि.वि.ल. १५.४.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	संरक्षित सिमसार क्षेत्र	संख्या		
	प्रतिफल	वर्षातको पानी संकलन गर्न निर्माण गरिएका नमुना पोखरी संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	परम्परागत जैविक विधि अपनाई संरक्षण गरिएका पानीको मुहानहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटमा परी पुनरुत्थान गरिएका पानीका मुहानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	वनजंगल भित्र रहेका पोखरीहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका नदीहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका पानीका मुहानहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका सिमसार क्षेत्रको संख्या	संख्या		
	असर	नयाँ निर्माण गरिएका पोखरी, ताल वा अन्य जलक्षेत्रले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत		
३.	विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन				
	प्रतिफल	विपद्को कारण ज्यान गुमाउनेको संख्या (प.दि.वि.ल. ११.५.१.१)	संख्या		
	प्रतिफल	विपद्को कारण घाइते हुनेको संख्या (प.दि.वि.ल. ११.५.१.२)	संख्या		
	असर	विपद्बाट प्रभावित घरपरिवार	प्रतिशत		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	विपद्को बेला भेला हुने स्थानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	दमकल संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	एक्सकाभेटर संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	विपद् पूर्वसंकेत दिन जडित उपकरणहरूको संख्या	संख्या		
	असर	भूकम्प प्रतिरोधी घरको प्रतिशत			
	प्रतिफल	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना अन्तर्गत समुदायस्तरमा कार्यान्वयन भएका कार्यक्रमहरूको संख्या (प.दि.वि.ल. १३.२.१)	संख्या		
	प्रतिफल	जलवायु अनुकूलनका वनस्पति तथा वालीनालीको संख्या	संख्या		
	असर	जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी शिक्षा समावेश गरेका विद्यालयहरूको संख्या (प.दि.वि.ल. १३.३.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	जलवायुका असरलाई कम गर्ने कार्यमा तालिम प्राप्त व्यक्तिहरूको संख्या	संख्या		
४.	वातावरण संरक्षण				
	प्रतिफल	नव हरित क्षेत्रको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रहरूको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	सडक सौन्दर्यीकरण	कि.मि.		

स्रोत: लालबन्दी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

परिच्छेद - ७: संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन

७.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह

७.१.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाबासीलाई चुस्त, पारदर्शी तथा सुविधाजनक सेवा प्रवाह गर्नु नगरपालिकाको पहिलो दायित्व हो। सही सूचना तथा जानकारी प्राप्त नहुँदा सेवाग्राहीले पटक पटक दुःख पाउने अवस्था आउँछ भने पालिकाप्रति जनविश्वास पनि घट्न जान्छ। तसर्थ चुस्त दुरुस्त तरिकाले सेवा प्रदान गर्नको लागि यस नगरपालिकाले हालसम्म १० वटा ऐन, ८ वटा कार्यविधि, ३ वटा निर्देशिका, १ वटा मापदण्ड तथा आचारसंहिता, १ वटा विधेयक निर्माण गरी जम्मा २३ ओटा तयारी कानुनी दस्तावेजहरू कार्यान्वयनमा ल्याइरहेको छ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

प्रशासनिक र वित्तीय उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन गर्नु, निर्वाचित र मनोनित पदाधिकारी तथा कर्मचारीको आचरण र अनुशासन कायम गर्नु, सेवा प्रवाह सरल, सुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु, नागरिक शिक्षा र राजनीतिक चेतनाको विकास र विस्तार गर्नु, विविधता, प्रविधिमैत्री र समावेशी शासनको प्रवर्द्धन तथा सहभागितात्मक शासन पद्धतिको अवलम्बन गर्नु चुनौतीपूर्ण कार्यको रूपमा रहेको छ।

७.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

लालबन्दी नगरपालिकाको सरोकार, जनमुखी सरकार

लक्ष्य

सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, सुलभ जनउत्तरदायी र प्रभावकारी बनाई जनचासोमा केन्द्रित हुने

उद्देश्यहरू

✓ भ्रष्टाचारमुक्त असल शासनको प्रत्याभूति गरी सेवा प्रवाहलाई जनमुखी बनाउनु।

७.१.४ रणनीति

१. नागरिकमैत्री सेवा प्रणाली प्रवर्द्धन गर्न।

७.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	नियमित नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण	सेवा प्रवाहको प्रभावकारीता मापन	०८१/८२-०८३/८४	५००	नियमित नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण भएको हुने
२	घुम्ती स्थानीय सरकार कार्यक्रम	सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच	साल बसाली	१२००	घुम्ती स्थानीय सरकार कार्यक्रम संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३	सूचना प्रविधि पूर्वाधार खरिद	सेवा प्रवाह छिटो, छरितो	०८१/८२-०८२/८३	५००	सूचना प्रविधि पूर्वाधार खरिद भएको हुने
४	इन्टरनेट स्तरवृद्धि र सेवा विस्तार	सहज, सुलभ र भरपर्दो इन्टरनेट सेवा	०८१/८२-०८२/८३	५००	इन्टरनेट स्तरवृद्धि र सेवा विस्तार भएको हुने
५	सार्वजनिक अभिलेख र पञ्जिकरण डिजिटलाइजेसन	अद्यावधिक अभिलेख व्यवस्थापन	साल बसाली	५००	सार्वजनिक अभिलेख र पञ्जिकरण डिजिटलाइजेसन भएको हुने
६	वडा तथा पालिका भवन डिपिआर तयारी	भवन निर्माण	०८२/८३-०८२/८३	१०००	वडा तथा पालिका भवन डिपिआर तयारी भएको हुने
७	न्यायिक समिति क्षमता विकास	न्याय सम्पादनमा प्रभावकारीता	०८२/८३-०८२/८३	३००	न्यायिक समिति क्षमता विकास तालिम संचालन भएको हुने
९	स्थानीय सरकार रेडियो कार्यक्रम	सार्वजनिक सूचना र कामकारवाहि बारे जानकारी प्रदान	०८०/८१-०८३/८४	३००	स्थानीय सरकार रेडियो कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१०	सार्वजनिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण	सार्वजनिक महत्वको सूचनामा सहज पहुँच	०८१/८२-०८२/८३	१०००	सार्वजनिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण भएको हुने
११	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता विकास	क्षमता विकास	साल बसाली	५००	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता विकास तालिम संचालन भएको हुने
१२	विकास निर्माण प्रगति विवरण Display Board निर्माण	विकास निर्माणको प्रगतिबारे अवगत	०८१/८२-०८१/८२	५००	विकास निर्माण प्रगति विवरण Display Board निर्माण भएको हुने
१३	आयोजना स्थल विवरण प्रकाशन	जनतामा सचेतना वृद्धि	०८१/८२-०८१/८२	५००	आयोजना स्थल विवरण प्रकाशन भएको हुने
१४	कर्मचारीको तलब वृद्धि तथा भत्ता	कर्मचारीलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	५००	कर्मचारीको तलब वृद्धि तथा भत्ता को व्यवस्था भएको हुने
१५	सार्वजनिक सुनुवाई संचालन	सरोकारवाला पक्षबीच सार्वजनिक महत्वका विषयमा बहस	साल बसाली	३००	सार्वजनिक सुनुवाई संचालन भएको हुने

७.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विकासको प्रतिफल समावेशी र समन्यायिक तवरबाट वितरण गर्न, लक्षित वर्गमा परिवर्तनको महसुस गराउन, समाजमा प्रणाली, शौहार्दता र सद्भाव कायम गर्न सुशासनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। नैतिक मूल्य मान्यताको स्वलन, भ्रष्टाचार, वित्तीय विश्रुद्धखलता, अपारदर्शीता, दण्डहीनता, जनउत्तरदायी व्यवहार, जनगुनासोको सम्बोधन गर्ने संयन्त्रको अभावमा सार्वजनिक प्रशासनलाई क्षयिकरण गर्ने, विकृति मौलाउने, समाजमा धनी र गरिबबीचको असमानता अझ गहिरो हुँदै जाने जोखिम रहन्छ।

७.२ मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय

७.२.१ पृष्ठभूमि

मानवियता, मानवहित र सामाजिक न्यायका नीमित आम नागरिकलाई मानव अधिकारको महत्व र आवश्यकता बारे ज्ञान हुनुपर्दछ। आधारभूत तहमा मौलिक हकको रूपमा नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेका मानवअधिकार उपभोगको सुनिश्चितता गर्ने राज्य र राज्यद्वारा परिचालित राज्यका यन्त्रहरू जस्तै प्रशासन, प्रहरी र राज्यका सवैधानिक अंगहरू जस्तै न्यायलय, मानव अधिकार आयोग, स्थानीय न्यायिक समिति आदि हुन्। स्थानीय सरकारको प्रमुख दायित्व अन्तर्गत मानव अधिकार प्रत्याभूत गर्नु र सामाजिक न्याय कायम गर्नु पर्ने भएकोले स्थानीय विकास योजनाका यी विषयको सम्बोधन गरिएको छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

अशिक्षा, अज्ञानता र पछोटेपन लगायतका सामाजिक कुसंस्कार, गरिबी, दण्डहीनता, राजनीतिक र नागरिक चेतनाको अभाव, न्यायमा पहुँच लगायतका विषय मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको स्थापनाको क्षेत्रमा समस्या र चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

७.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सामाजिक न्यायपूर्ण समाजको निर्माण
लक्ष्य
मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटनाहरूमा उल्लेख्य कमी ल्याई मौलिक हक प्रत्याभूत गर्ने
उद्देश्यहरू
✓ मानव अधिकारको प्रत्याभूति गरी न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्नु।

७.२.४ रणनीति

१. मानव बेचबिखन तथा शोषणका दृष्टिकोणले सम्बेदनशील व्यक्ति तथा समूह पहिचान गरी व्यापक जनचेतना अभिवृद्धि र शशक्तिकरण गर्ने।

७.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	जोखिम समूह र व्यक्तिको पहिचान	संरक्षणका उपाय अवलम्बन	०८१/८२-०८१/८२	१५०	जोखिम समूह र व्यक्तिको पहिचान
२	सामाजिक सञ्जाल तथा स्थानीय संचार माध्यम मार्फत जनचेतनामूलक कार्यक्रम	मनवता विरोधी घटनाको न्युनीकरण	साल बसाली	३००	सामाजिक सञ्जाल तथा स्थानीय संचार माध्यम मार्फत जनचेतनामूलक कार्यक्रम
३	वडास्तरीय मानव अधिकार सेल गठन	मानव अधिकारको संरक्षण	०८२/८३-०८२/८३	१५०	वडास्तरीय मानव अधिकार सेल गठन भएको हुने
४	आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणका लागि लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम	आर्थिक सशक्तिकरण	०८१/८२-०८३/८४	५००	आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणका लागि लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५	न्यायिक समितिमा मानवअधिकार उल्लङ्घनका घटना दर्ता गर्न महिला सेल अभिमुखीकरण	मानवअधिकार हननका घटना प्रति संवेदनशिलता वृद्धि	०८२/८३-०८२/८३	१५०	न्यायिक समितिमा मानवअधिकार उल्लङ्घनका घटना दर्ता गर्न अभिमुखीकरण भएको हुन
६	निशुल्क कानुनी परामर्श सेवा सञ्चालन	सुलभ र प्रभावकारी कानुनी सेवा	०८१/८२-०८३/८४	५००	निशुल्क कानुनी परामर्श सेवा सञ्चालन भएको हुन

७.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मानवअधिकार अभावमा विकासको कुनै पनि उपलब्धिको मुल्य र महत्व रहदैन । सामाजिक वर्ग विभेद, जात व्यवस्था, लैङ्गिक असमानता, यौनिक र अल्पसंख्यक मानिसको पहिचानको अभाव, कानूनको व्यक्तिजनित व्याख्या र कार्यान्वयनले आधारभूत मानवअधिकारको उल्लङ्घन हुने जोखिम रहन्छ । विकास योजना निर्माण, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, लक्षित वर्ग कार्यक्रम कार्यान्वयन जस्ता आधारभूत पक्षमा सरोकारवाला पक्षको आवाज, प्रतिनिधित्व र पहिचानको सम्बोधन हुन सकेमा मात्र मानवअधिकारको संरक्षण हुन्छ ।

७.३ तथ्याङ्क, व्यवस्थापन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन तथा लेखा व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि विकास योजनालाई सफल रूपमा कार्यान्वयन गर्न वस्तुनिष्ठ सूचनाको अनिवार्यता हुन्छ। यसका लागि वस्तुनिष्ठ र विश्वसनीय सूचना तथा तथ्यांक प्रणालीको आवश्यकता रहन्छ। अर्कोतर्फ राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन र लेखा व्यवस्थापन नियमित र वैज्ञानिक नहुँदा राज्यको स्रोत र साधनको व्यापक दुरुपयोग हुन सक्ने जोखिम रहन्छ। यी पक्षहरूलाई ध्यानमा राखी तथ्यांक व्यवस्थापन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन र लेखा व्यवस्थालाई सुदृढ गर्नुपर्ने भएकोले यो खण्ड तयार पारिएको छ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

सार्वजनिक नीतिलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित बनाउन भरपर्दो तथ्याङ्क प्रणालीको आवश्यकता पर्दछ। विश्वसनीय तथ्याङ्क प्रणालीको विकासको लागि चाहिने नीतिगत, संस्थागत र मानवीय प्रबन्धका लागि पर्याप्त लगानी, राजस्वको क्षेत्र पहिचान, चुस्त र प्रविधिमा आधारित लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली, वित्तीय सुशासन कायम यो क्षेत्रको चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

७.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

दिगो सूचना अभिलेख तथा वित्तीय व्यवस्थापन

लक्ष्य

सूचना प्रविधिको महत्तम प्रयोग मार्फत तथ्याङ्क र वित्तीय व्यवस्थापनलाई चुस्तर दुरुस्त राख्ने

उद्देश्यहरू

स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण महत्वपूर्ण सूचनाहरूलाई सहज, पहुँच योग्य र व्यवस्थित बनाउदै वित्तीय व्यवस्थापन अब्बल तुल्याउनु।

७.३.४ रणनीति

- सुदृढ अभिलेख प्रणालीको विकास गर्ने।
- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी संस्थागत संयन्त्र निर्माण गरी वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी तुल्याउने।

७.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	तथ्याङ्क तथा सूचना इकाई गठन	विश्वसनीय सूचना तथा तथ्याङ्कको उत्पादन	०८१/८२- ०८३/८४	११०	तथ्याङ्क तथा सूचना इकाई गठन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	सूचना अभिलेखाङ्कन सफ्टवेयर खरिद	प्रविधिमा आधारित अभिलेख	०८१/८२-०८१/८२	५००	सूचना अभिलेखाङ्कन सफ्टवेयर खरिद भएको हुने
३	सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड निर्माण	कानून बमोजिमको सार्वजनिक खर्च	०८१/८२-०८१/८२	३००	सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड निर्माण भएको हुने
४	अनुगमन वार्षिक कार्ययोजना तयारी	प्रणालीबद्ध अनुगमन	०८१/८२-०८१/८२	२००	अनुगमन वार्षिक कार्ययोजना तयारी भएको हुने
५	करदाता शिक्षा कार्यक्रम	कर सम्बन्धी सचेतना वृद्धि	०८१/८२-०८३/८४	३००	करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६	राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण	राजस्व संकलनमा सुधार	०८३/८४-०८३/८४	२५०	राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
७	ठूला करदाता सम्मान	कर तिर्न प्रोत्साहन	साल बसाली	२००	१० जना ठूला करदाता सम्मानित भएको हुने
८	व्यवसाय दर्ता छुट (लक्षित समुदाय) तथा अनुदान	औपचारिक कारोबारलाई प्रोत्साहन	०८१/८२-०८३/८४	३५०	व्यवसाय दर्ता छुट (लक्षित समुदाय) तथा अनुदान प्रदान भएको हुने
९	पालिकाको आयव्यय नियमित प्रकाशन प्रणाली निर्माण	पारदर्शी आर्थिक प्रणाली	साल बसाली	४००	पालिकाको आयव्यय नियमित प्रकाशन प्रणाली निर्माण भएको हुने

७.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रमाणमा आधारित नीति निर्माण, आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम/आयोजना छनौट, लक्षित वर्गमा समन्यायिक लाभको वितरण, क्षमता विकास र सामाजिक आर्थिक शसक्तीकरणका लागि वस्तुगत र वैज्ञानिक तथ्याङ्कको आवश्यकता पर्दछ। त्यसैगरी सीमित स्रोतसाधनको कुशल विनियोजन, प्रभावकारी कार्यान्वयन र कानून बमोजिमको प्रतिवेदन प्रणालीले सार्वजनिक स्रोतको पारदर्शीता, वित्तीय अनुशासन दर्शाउछ। तसर्थ, तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली र अनुशासित विनियोजन र खर्च प्रणाली अवलम्बन गरिएमा सार्वजनिक वित्त प्रणाली स्वस्थ बन्न सक्छ। तथ्याङ्क प्रणाली र स्वस्थ सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन निर्माणका लागि समयमा पर्याप्त लगानी गर्न नसकिएमा कुनै पनि उत्कृष्ट योजना/आयोजना कार्यान्वयन नहुने जोखिम रहन्छ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	सुशासन तथा सेवा प्रवाह				
	प्रतिफल	सेवा प्रवाह सन्तुष्टि सर्वेक्षण	संख्या		
	प्रतिफल	सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या		
	प्रतिफल	अनुगमन	संख्या		
	असर	पूँजीगत बजेट खर्च	प्रतिशत		
	असर	लक्षित आयोजना सम्पन्न	प्रतिशत		
	प्रतिफल	न्यायिक समितिबाट फछ्यौट मुद्धा संख्या (वार्षिक)	संख्या		
	प्रतिफल	जनगुनासो संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	गुनासो सम्बोधन प्रणालीबाट सम्बोधन भएका गुनासा	संख्या		
	प्रतिफल	कर्मचारी जनप्रतिनिधि तालिम अभिमुखीकरण	संख्या		
	प्रतिफल	सूचना प्रविधिमा आवद्ध सूचना संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	स्थानीय रेडियो कार्यक्रम प्रसारण	संख्या		
	प्रतिफल	निजी क्षेत्र अन्तरक्रिया	संख्या		
२.	मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय		संख्या		
	प्रतिफल	जोखिममा परेका व्यक्तिको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	मानव अधिकार सेल संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	न्यायिक समितिमा दर्ता भएका मानव अधिकार उल्लङ्घनका	संख्या		
	प्रतिफल	मानव अधिकार घुम्ती कक्षा संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	निशुल्क कानूनी परामर्शबाट दर्ता भएका मुद्धा संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	यौन हिंसाका घटना (दर्ता संख्या)	संख्या		
	प्रतिफल	मानव बेचबिखनमा परेका संख्या	संख्या		
३.	तथ्याङ्क व्यवस्थापन राजश्व परिचालन				
	प्रतिफल	तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणालीमा आवद्ध सूचना प्रणाली संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	करदाता शिक्षा कार्यक्रम संख्या	संख्या		
	असर	कूल बजेटमा आन्तरिक राजश्व वा करको हिस्सा	प्रतिशत		
	असर	कूल स्वीकृत बजेटको खर्च प्रतिशत (वार्षिक)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	दर्ता भएका व्यवसाय संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	राजश्व संकलन हुने शिर्षक संख्या	संख्या		

स्रोत: लालबन्दी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय